

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Sveikatos mokslų fakultetas

Socialinio darbo katedra

Donata Aurylienė

**KOMPLEKSNĖ PAGALBA VAIKUI,
GYVENANČIAM BUDINČIO GLOBOTOJO
ŠEIMOJE: GLOBOS KOORDINATORIŲ PATIRTYS**

Socialinio darbo studijų programos

magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2020

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Donata Aurylienė

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

Kompleksinė pagalba vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje: globos koordinatorių patirtys

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas magistro baigiamasis darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

.....
(magistro darbo autoriaus vardas, pavardė ir parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti

.....
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Baigiamasis darbas įregistruotas katedroje

.....
(data)

.....
(katedros sekretorės vardas, pavardė ir parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti

.....
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu

.....
(įrašyti recenzento(ų) vardą, pavardę)

.....
(data)

.....
(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

D. Aurylienė. Kompleksinė pagalba vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje: globos koordinatorių patirtys. Socialinio darbo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas: doc. dr. I. Dirgėlienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020.- 72 p.

Vaiko paėmimas iš jo biologinės šeimos sukelia stiprius jausmus, kartais netgi psichologines traumas, vaikas išgyvena egzistencinę krizę. Tėvų netinkamai vedamas gyvenimo būdas, priklausomybės, socialinių įgūdžių stoka, šeimos darnos stygius, smurtas palieka didelę žymę vaiko gyvenime, kuri, jeigu nėra laiku ir tinkamai suteikiama pagalba, gali įtakoti visą vaiko gyvenimą. Toks vaikas, jam suaugus, gali kartoti savo tėvų klaidas arba patirti dar sudėtingesnių sunkumų. Todėl labai svarbu identifikuoti vaikui kylančias problemas, stengtis atrasti jų priežastis ir tikslingai bei koordinuotai teikti kompleksinę pagalbą, sutelkus įvairių sričių specialistus, aktyviai su jais bendradarbiauti. Todėl labai svarbu išanalizuoti, kokia pagalba yra teikiama vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, jos teikimo galimybes, galimas kliūtis. Taip pat svarbu nagrinėti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir vyksmą bei atskleisti globos koordinatorių profesinės veiklos trukdžius ir sėkmes. Visą atskleidus ir išanalizavus, yra galimybė išvelgti pagalbos teikimo vaikui stiprybes ir tobulintinas sritis. Tai gali padėti stiprinti globos koordinatorių teikiamos pagalbos vaikui efektyvumą. *Tyrimo objektas* – globos koordinatorių patirtys, teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje. *Tyrimo tikslas* – atskleisti globos koordinatorių patirtis, teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje. *Tyrimo uždaviniai*: 1. Išanalizuoti vaikų globos pertvarką Lietuvoje teoriniame ir praktiniame kontekste. 2. Atskleisti kompleksinės pagalbos teikimą krizę išgyvenančiam vaikui sistemų bei egzistencinės krizių teorijos kontekste. 3. Ištirti globos koordinatorių patirtis, teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje. Tyrimo metodologija pagrįsta sistemų bei humanistinėmis – egzistencinėmis teorijų nuostatomis. Sistemų teorija padeda socialiniams darbuotojams suprasti plataus spektro socialines problemas – nuo šeimos problemų, smurto prieš vaiką, bendruomenės disfunkcijos iki problemų, paveikiančių individus tiesiogiai: nerimo, žemos savivertės ir tarpusavio santykių sunkumų. Ši teorija atliekamame tyrime yra svarbi, nes socialiniam darbuotojui (globos koordinatoriui) suteikia kompetencijos, visapusiškesnio reiškinų vertinimo, teisingų sprendimų priėmimo. Vaiko sistemos negalima suprasti tik analizuojant pavienius jos elementus, nes dėl jų tarpusavio sąveikos atsiranda nauja kokybė, kai visuma yra didesnė už jos dalių sumą. Humanistinės-egzistencinės nuostatos analizuoja žmogaus egzistenciją, būties buvimą (egzistenciją) jo vietą ir vaidmenį pasaulyje. Humanistinių-egzistencinių teorijų nuostatos padeda socialiniam darbuotojui (globos koordinatoriui) suprasti kiekvieno asmens poreikius, unikalumą, sukurti tinkamą emocinę

sferą, neteisti ir nevertinti asmens elgesio, tik taip galima suteikti efektyvią pagalbą. Socialinio darbuotojo (globos koordinatoriaus) paskirtis – padėti vaikui įgyvendinti savo teises ir laisves, atskleisti savo potencialias galias ir galimybes. Tyrimas atliktas apklausiant 7 globos koordinatorius, koordinuojančius pagalbą budintiems globotojams. Tyrimui pasirinktas kokybinis pusiau struktūruotas interviu. Interviu klausimyną sudaro penki klausimų blokai: 1. Informacija apie respondentus. 2. Vaikas ir jo biologinė šeima. 3. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje. 4. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje. 5. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje. Klausimų blokus sudaro atviri klausimai (iš viso – 17 klausimų), kuriais siekiama atskleisti nagrinėjamą tyrimo temą, respondentų nuomonę, požiūrį, nuostatas. Interviu metu gauti duomenys tvarkyti aprašomuoju ir turinio analizės metodais. Atliktas tyrimas parodė, kad kompleksinės pagalbos teikimas vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje, yra gyvybiškai svarbus. Dažniausiai vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, būna išgyvenę įvairių krizių, komplikuočių traumų, turintys fizinės, emocinės sveikatos problemų, pedagogiškai apleisti, be tinkamų socialinių įgūdžių ir pan. Tokiais atvejais yra svarbu teikti kompleksinę pagalbą, kurią teikia įvairių institucijų specialistai. Kompleksinė pagalba – kompleksiskai teikiamos paslaugos – koordinuotas švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas vaikams. Kad ši pagalba būtų efektyvi, būtinas darnus šių specialistų bendradarbiavimas, ėjimas bendro tikslo link – vaiko gerovės. Tyrimo dalyviai įvardijo kokią pagalbą dažniausiai yra teikiama tėvų globos netekusiam vaikui. Budinčio globotojo indėlis teikiant pagalbą vaikui, vaiko reakcija į apgyvendinimą budinčio globotojo šeimoje bei palengvėjimas, kad jis bus apgyvendintas ne globos įstaigoje, patvirtina vaiko globos pertvarkos reikšmingumą ir svarbą. Tyrimo dalyviai atskleidė tarpinstitucinio bendradarbiavimo teikiant pagalbą vaikui įvairovę bei jo svarbą. Tyrimo metu paaiškėjo globos koordinatorių patiriami profesiniai trukdžiai, kurie dažniausiai pasireiškia kaip didelis biurokratizmas, reikiamų paslaugų trūkumas, specialistų nekompetencija bei ribotos profesinės galimybės. Tyrimo dalyviai profesinę sėkmę mato vaiko pokyčiuose, reikiamos pagalbos suteikime ir vaiko grįžime į biologinę šeimą.

SUMMURY

D. Aurylienė. Complex Support for a Child in an On-Call Foster Family: Experiences of Foster Care Coordinators. Social Work Master's studies programme final work. Leader: doc. dr. I. Dirgėlienė, Klaipėda university: Klaipėda, 2020.-72 p.

Taking a child out of his biological family causes strong feelings, sometimes even psychological trauma, the child is going through an existential crisis. Improper parent's lifestyle, addictions, lack of social skills, lack of family harmony, violence leaves a mark on the child's life, which, if not timely and properly provided with assistance, can affect the entire life of a child. The child, in his adulthood, can repeat their parents' mistakes or suffer even more complicated problems. Therefore, it is important to identify the child's problems, try to discover the causes and provide coordinated complex support, bringing together specialists from various fields and actively cooperate with them. It is especially important to analyze what support is provided to children living in an on-call foster family, the possibilities of providing it, possible obstacles. It is also important to examine inter-institutional cooperation and to uncover the obstacles and successes of the professional activities of foster care coordinators. After revealing and analyzing everything, there is an opportunity to see the strengths of the child support and areas for improvement. This can help increase the effectiveness of support provided by foster care coordinators. The research object of this work is the experience of foster care coordinators in providing complex support for a child living in an on-call foster family. The aim of the research is to reveal the experience of foster care coordinators in providing complex support for a child living in an on-call foster family. The tasks of the research: 1. To analyze the reform of child care in Lithuania in a theoretical and practical context; 2. To reveal the provision of complex support to a child surviving a crisis in the context of systems and existential crisis theory; 3. To investigate the experience of foster care coordinators in providing complex support to a child living in an on-call foster family. The research methodology is based on systems and humanistic - existential theories. Systems theory helps social workers understand a wide range of social problems, from family problems, child abuse, community dysfunction to problems that directly affect individuals: anxiety, low self-esteem, and interpersonal difficulties. This theory is important in the research because it provides the social worker (foster care coordinator) with competence, a more comprehensive assessment of phenomena, and the right decisions. The child system cannot be understood only by analyzing its individual elements, because their interaction creates a new quality when the whole is greater than the sum of its parts. Humanistic-existential attitudes analyze the existence of man, the existence of being, his place and role in the world. The provisions of humanistic-existential theories help the social worker (foster care coordinator) to understand the needs and

uniqueness of each person, to create an appropriate emotional sphere, not to judge and not to evaluate a person's behavior, only in this way can effective help be provided. The purpose of the social worker (care coordinator) is to help the child implement his or her rights and freedoms, to reveal his or her potential powers and opportunities. The study was conducted by interviewing 7 foster care coordinators who coordinate support to on-call caregivers. A qualitative semi-structured interview method was chosen for the study. The interview questionnaire consists of five blocks of questions: 1. Information about the respondents; 2. The child and his biological family; 3. Children's reaction to accommodation in an on-call foster family, adaptation in it; 4. Provision of complex support for children living in an on-call foster family; 5. Cooperation with specialists of other institutions in providing complex support to a child living in an on-call foster family. The blocks of questions consist of open questions (17 questions in total), which aim to reveal the research topic, respondents's opinion, standpoint, attitudes. The data obtained during the interviews were processed by descriptive and content analysis methods. The study showed that the provision of complex support to a child living in an on-call foster family is vital. Usually, children accommodated in an on-call foster family are on the verge of various crises, complicated traumas, having physical and emotional health problems, pedagogically abandoned, without appropriate social skills, and so on. In such cases, it is important to provide complex support provided by specialists from different institutions. Complex support – complex services - coordinated provision of educational assistance, social support, health care services to children. For this support to be effective, it is necessary to have a harmonious cooperation between these specialists and to move towards the common goal - the well-being of the child. The participants of the study named what support is usually provided to a child deprived of parental care. The contribution of the on-call foster caregiver in providing support to the child, the child's reaction to the accommodation in the on-call foster family and a relief he/she won't be accommodated at the care facility confirm the significance and importance of the child care reform. The study revealed the professional obstacles experienced by foster care coordinators, which usually manifest themselves as high bureaucracy, lack of necessary services, incompetence of specialists and limited professional opportunities. Study participants see professional success in the child's change, in providing the necessary help, and in the child's return to the biological family.

TURINYS

ĮVADAS	8
1.1. VAIKŲ GLOBOS (RŪPYBOS) PERTVARKOS LIETUVOJE TEORINIS IR PRAKTINIS KONTEKSTAS	11
1.1.1. Vaiko globos deinstucionalizacija kintančioje socialinėje politikoje	11
1.1.2. Nauji vaidmenys, statusai ir pareigybės vaiko globos pertvarkos įgyvendinimo procese	15
1.1.3. Globos koordinatoriaus vaidmuo vaiko globos (rūpybos) organizavimo procese	20
1.2. Kompleksinė pagalba krizę išgyvenančiam vaikui sistemų bei egzistencinės krizių teorijos kontekste	22
1.2.1. Vaiko, išgyvenančio egzistencinę krizę paėmimo iš biologinės šeimos situacijoje, psichosocialinis poveikslas.....	22
1.2.2. Nedarnioje šeimoje įgytos patirtys ir jų įtaka vaikui.....	23
1.2.2. Kompleksinės pagalbos sistemos vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, teoriniai ir praktiniai aspektai.....	29
II. KOMPLEKSINĖ PAGALBA VAIKUI, GYVENANČIMA BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE: GLOBOS KOORDINATORIŲ PATIRTYS - TYRIMO METODOLOGIJA	35
2.1. Tyrimo metodologinės nuostatos.....	35
2.2. Tyrimo metodika.....	37
2.3. Tyrimo imtis ir atranka	38
2.4. Tyrimo organizavimas, eiga, etika.....	40
III. KOMPLEKSINĖ PAGALBA VAIKUI, GYVENANČIAM BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE: GLOBOS KOORDINATORIŲ PATIRTYS – TYRIMO REZULTATAI	42
3.1. Tyrimo rezultatai ir jų interpretacija	42
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJOS	64
LITERATŪRA	65
PRIEDAI	72

IVADAS

Tyrimo praktinis aktualumas. Vaikai yra viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių, kurios teisių užtikrinimas ir apsauga reikalauja ypatingo dėmesio. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija yra pagrindinis, labiausiai ratifikuotas vaiko teises ginantis tarptautinės teisės dokumentas. Šis dokumentas numato esminius vaiko teisių apsaugos standartus ir be kita ko tėvų globos netekusio vaiko teisę į alternatyvią priežiūrą. Vaiko globa yra viena iš prevencinių priemonių siekiant apsaugoti socialiai nuskriaustus vaikus. Valstybė, ratifikavusi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, įsipareigoja užtikrinti visapusišką paramą vaikui, dėl įvairių socialinių, ekonominių, moralinių priežasčių netekusiam tėvų globos (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 1995). Valstybė nuolat siekia kaip įmanoma efektyviau ginti vaikų teises, nenuneigiant vaiko prigimtinės teisės augti savo biologinėje šeimoje. Jeigu vaiką auginanti šeima susiduria su sunkumais, netinkamai vykdo tėvų pareigas, neužtikrina tinkamo saugumo vaikui, yra stengiamasi teikti visokeriopą pagalbą, kad šeima tinkamai galėtų ir gebėtų rūpintis vaiku. Todėl vaiko paėmimas iš tėvų galimas tik tuomet, kai yra išnaudojamos visos galimos pagalbos priemonės. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pateikiamais duomenimis, 2019 m. gruodžio mėn. Lietuvoje iš viso tėvų globos netekusių vaikų buvo 7,4 tūkst., iš jų apie 1,4 tūkst. nustatyta laikinoji globa ir apie 6 tūkst. nuolatinė globa. 4,8 tūkst. vaikų globojami šeimose, 360 vaikų – šeimynose, 1,9 tūkst. – globos institucijose (iš jų apie 500 bendruomeniniuose globos namuose) ir dar apie 250 vaikų prižiūri budintys globotojai.

Dar ne taip seniai valstybės bei savivaldybių lygmeniu buvo skiriamas nepakankamas dėmesys alternatyvioms vaiko globos formoms šeimos aplinkoje skatinti, nors tiek tarptautinė, tiek nacionalinė teisė pripažįsta, kad visapusiškam vaiko vystymuisi tinkamiausia jo globa šeimoje arba bendruomenėje. Susirūpinimą dėl dažno tėvų globos netekusių vaikų apgyvendinimo institucijose išreiškė ir Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas. Vaiko globos organizavimo procese ne visais atvejais buvo paisoma geriausių vaiko interesų, kadangi vaiko apgyvendinimas globos įstaigoje nebuvo taikomas kaip paskutinė išeitis, valstybė neužtikrino pakankamai alternatyvios globos šeimoje ar bendruomenėje galimybių, nebuvo aiškių tėvų valdžios apribojimo gairių. Todėl 2014 m. Lietuvoje buvo pradėta vykdyti institucinės globos pertvarka, kurios vienas iš pagrindinių tikslų – kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje biologinėje, jos nesant – įtėvių, globėjų, budinčio globotojo šeimoje. 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo Civilinio Kodekso 3.249, 3.253 ir 3.261 straipsnių pakeitimai, pagal kuriuos vaiko laikinoji globa (rūpyba) gali trukti ne ilgiau kaip dvylika mėnesių, išskyrus tuos atvejus, kai Vyriausybės

įgaliota institucija nustatyta tvarka, įvertinusi šeimai teiktų socialinių paslaugų efektyvumą ir galimybes gražinti vaiką į šeimą, įpareigoja valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją priimti sprendimą tęsti vaiko laikinąją globą ir paslaugų teikimą šeimai. Minėtais pakeitimais taip pat įtvirtinta, kad likęs be tėvų globos vaikas apgyvendinamas valstybinėje arba nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje tik išimtiniais atvejais, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje. 2018 m. sausio 19 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-28 „Dėl globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo“ buvo įtvirtinta budinčių globotojų veikla, jų priežiūra, Globos centro funkcijos. Budintys globotojai yra tarsi tarpinė vaiko stotelė, tarp grįžimo atgal į biologinę šeimą arba perkėlimo į nuolatinių globėjų (rūpintojų), įvaikintojų šeimą, šeimyną ar bendruomeninius vaikų globos namus. Vaikai, paimti iš biologinės šeimos, dėl įvairių priežasčių dažniausiai turi itin sudėtingų sunkumų, todėl jiems yra būtina kompleksinė pagalba.

Tyrimo mokslinis aktualumas. Vaikui turi būti suteikta tokia apsauga ir globa, kokios reikia jo gerovei ir visaverčiam augimui. Vaikas turi teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei ir socialinei raidai (Matulevičiūtė, Kukauskas, Montrimienė, 2005). Vaikas turi šią teisę, neatsižvelgiant į tai, ar jo tėvai gali šias pareigas vykdyti, ar ne. Vaiko globa ir rūpyba padeda įgyvendinti vaiko teises, kai šito negali arba nenori daryti jo tėvai. Apie vaiko globą Lietuvoje vaiko globos sistemos trūkumų tema rašoma mokslinėje literatūroje, žiniasklaidos priemonėse, diskutuojama konferencijose. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, LR valstybės kontrolė renka ir sistema su vaiko teisių apsauga globos steigimo procese susijusią informaciją, atlieka tyrimus ir auditus, pateikia įvertinimus, ataskaitas.

Vaiko teisę augti biologinėje šeimoje ir šios teisės ribojimo pagrindus analizavo G. Sagatys (2004). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimą Lietuvoje aptarė K. Vitkauskas (2010). Socialinės pagalbos poreikį šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui analizavo V. Rimkus (2016). Laikinosios vaikų globos situacijos dalyvių bendravimo ypatumų analizę atliko D. Alifanovienė, A. Vaitkevičienė ir D. Kauneckienė (2015). Vaiko socialinę gerovę užtikrinančias paslaugas vaikų globos sistemos pertvarkos kontekste tyrinėjo B. Gudauskaitė-Girčė (2019), vaiko globos sisteminę pertvarką tyrinėjo V. Lygnugarienė (2019). Pirmieji vaikai budinčio globotojo šeimoje buvo pradėti apgyvendinti 2018 m. Globos koordinatoriaus pareigybė įsteigta taip pat tik 2018 m. Todėl šios sritys yra ganėtinai naujos, mažai tyrinėtos. Be to dėl besikeičiančių teisės aktų, šalies situacijos, jos nuolat kinta, formuojasi naujos praktikos. Mokslinėje literatūroje stokojama teorinių ir empirinių tyrimų, susijusių su šiame darbe tyrinėjama problema.

Problema. Vaiko paėmimas iš jo biologinės šeimos sukelia stiprius jausmus, kartais netgi psichologines traumas, vaikas išgyvena egzistencinę krizę. Tėvų netinkamai vedamas gyvenimo būdas, priklausomybės, socialinių įgūdžių stoka, šeimos darnos stygius, smurtas palieka didelę žymę vaiko gyvenime, kuri, jeigu nėra laiku ir tinkamai suteikiama pagalba, gali įtakoti visą vaiko gyvenimą. Toks vaikas, jam suaugus, gali kartoti savo tėvų klaidas arba patirti dar sudėtingesnių sunkumų. Todėl labai svarbu identifikuoti vaikui kylančias problemas, stengtis atrasti jų priežastis ir tikslingai bei koordinuotai teikti kompleksinę pagalbą, sutelkus įvairių sričių specialistus, aktyviai su jais bendradarbiaujant. Visa tai pagrindžia šios nagrinėjamos temos aktualumą ir leidžia kelti probleminius klausimus: dėl kokių priežasčių vaikas būna paimamas iš biologinės šeimos; kaip vyksta vaiko adaptacija budinčio globotojo šeimoje; kokia kompleksinė pagalba yra teikiama vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje; kaip vyksta komandinis darbas ir bendradarbiavimas globos koordinatoriui koordinuojant pagalbą vaikui; kokie yra didžiausi trukdžiai globos koordinatoriaus veikloje? Atsižvelgiant į nagrinėjamos temos problematiką, yra tikslinga tyrinėti kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

Tyrimo objektas: globos koordinatorių patirtys, teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

Tyrimo tikslas: atskleisti globos koordinatorių patirtis, teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaikų globos pertvarką Lietuvoje teoriniame ir praktiniame kontekste.
2. Atskleisti kompleksinės pagalbos teikimą krizę išgyvenančiam vaikui sistemų bei egzistencinės krizių teorijos kontekste.
3. Ištirti globos koordinatorių patirtis, teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, pusiau struktūruotas interviu, kokybinė turinio (content) analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santraukos (lietuvių ir anglų kalbomis), įvadas, trys pagrindiniai skyriai, rekomendacijos, išvados, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmame skyriuje analizuojama vaikų globos (rūpybos) pertvarka Lietuvoje teoriniame ir praktiniame kontekste, kompleksinė pagalba krizę išgyvenančiam vaikui sistemų bei egzistencinės krizių teorijos kontekste. Antrame skyriuje pristatomos tyrimo metodologinės priegigos. Trečiame skyriuje pristatomi tyrimo rezultatai bei jų analizė. Taip pat pateiktas 81 literatūros šaltinių sąrašas, 7 priedai. Visą darbą sudaro 72 puslapiai. Pateikiamas 1 paveikslas, 9 lentelės.

I. KOMPLEKSNĖ PAGALBA VAIKUI, GYVENANČIAM BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE: GLOBOS KOORDINATORIŲ PATIRTYS - TEORINIS DISKURSAS

1.1. Vaikų globos (rūpybos) pertvarkos Lietuvoje teorinis ir praktinis kontekstas

1.1.1. Vaiko globos deinstytucionalizacija kintančioje socialinėje politikoje

Vaiko globa yra viena iš prevencinių priemonių siekiant apsaugoti socialiai nuskriaustus vaikus. Valstybė, ratifikavusi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, įsipareigoja užtikrinti visapusišką paramą vaikui, dėl įvairių socialinių, ekonominių, moralinių priežasčių netekusiam tėvų globos (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 1995). Nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo ir su juo susijusių įstatymų pakeitimų įgyvendinimas. Šiais pakeitimais yra siekiama efektyviau ginti vaikų teises, nenuneigiant vaiko prigimtinės teisės augti savo biologinėje šeimoje. Vaiko paėmimas iš tėvų galimas tik tuomet, kai nustatytas vaiko apsaugos poreikis ir pritaikius laikiną prižiūrą bei suteikus reikiamą pagalbą, situacija nesikeičia arba blogėja, o tėvai atsisako keisti savo elgesį. Siekiama suteikti operatyvesnę ir efektyvią pagalbą šeimoms ir jose augantiems vaikams. Nuo 2020 metų, įsigaliojus Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimams, vaiko tėvai ar atstovai, kai teismas nagrinės bylą dėl leidimo paimti iš jų vaiką ar kai spręs dėl jų valdžios apribojimo, turės teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, nevertinant jų turto ar pajamų. Civilinio proceso kodekse numatyta, kad teismui nagrinėjant bylą dėl leidimo paimti vaiką, vaiko atstovams pagal įstatymą privalomai atstovaus advokatas. Vaiko globos (rūpybos) tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir prižiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti. Vienas iš vaiko globos (rūpybos) uždavinių yra paskirti geriausias vaiko interesus atitinkantį globėją (rūpintoją), kuris vaiku rūpintųsi, tinkamai auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus; sudarytų vaikui gyvenimo sąlygas, atitinkančias jo amžių, sveikatą ir išsivystymą bei parengtų vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. Vaikui laikinoji globa (rūpyba) nustatoma šiais atvejais:

1. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma (kol teismas tėvus pripažins nežinia kur esančiais arba paskelbs mirusiais).
2. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių.
3. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, netinkamai auklėja, naudoja smurtą arba kitaip piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui. (Civilinis kodeksas 3.254 straipsnis).

Vaiko globos organizavimo nuostatose teigiama, kad likęs be tėvų globos vaikas – vaikas, atitinkantis bent vieną iš šių sąlygų:

- 1) kurio abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs;
- 2) kurio abu tėvai nežinomi (rastas vaikas);
- 3) kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingęs ir jų ieškoma;
- 4) kurio abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais;
- 5) kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų pripažintas neveiksniu šioje srityje;
- 6) kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl savo ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
- 7) kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų juo nesirūpina, nesidomi, netinkamai jį auklėja, naudoja smurtą arba kitaip piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui;
- 8) kuris yra atskirtas nuo abiejų tėvų arba turimo vienintelio iš tėvų;
- 9) kurio abiem tėvams arba turimam vieninteliam iš tėvų laikinai ar neterminuotai apribota tėvų valdžia. (Nutarimas dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002).

Pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, dažnai socialinės politikos ir įvairios socialinės apsaugos sferos yra orientuotos į vaikus ir į jų visapusišką gerovę. Vaiko emocinė gerovė ir sveikata – laimingo žmogaus pamatas. Vaiko emocinė sveikata – tai vienas iš sveikatos komponentų, kuris apima vaiko patiriamas emocijas, saugumo jausmą ir įvairias asmenines problemas. Kartu tai ir emocinis atsparumas, kuris leidžia patirti džiaugsmą, išverti sunkius jausmus, kaip netektį, skausmą, liūdesį, nusivylimą ir panašiai. Su džiugiomis emocijomis ir jų raiška dažniausiai tiek suaugusieji, tiek vaikai puikiai susitvarko. Tačiau pyktį, liūdesį ir netektis išgyventi ir tinkamai išreikšti yra kur kas sudėtingiau, neretai vaikai nemoka (ir nėra mokomi tinkamai tai padaryti), tada prasideda įvairios elgesio problemos, kartais vedančių į savęs ar aplinkinių destrukciją. Ypatingai tai liečia vaikus, gyvenančius vaikų globos institucijose. Institucija yra pastatas, kuriantis aplinką, atskiriančią vaikus nuo bendruomenės, nuo dalyvavimo kasdieniniame gyvenime. Vaikai, augantys vaikų globos namuose, yra tarsi pasmerkti socialinei atskirčiai. Jie būna išmesti už bendruomenės ribų vien dėl to, kad visuomenei taip patogiau. Institucija visiškai pamina vaiko individualumą ir pasirinkimų laisvę. Institucijoje apriboja galimybes tenkinti individualius vaikų poreikius ir skirti reikiamą dėmesį jo pasirinkimams, nes visi vaikai privalo laikytis tos pačios dienotvarkės, tų pačių taisyklių, bet pavojingiausia yra tai, kad vaikai neturi galimybės sukurti jokio pastovaus ryšio su saugiu suaugusiuoju asmeniu. Viskas nusprendžiama ir padaroma už vaikus – tokiu būdu formuojami piliečiai, negebantys savarankiškai funkcionuoti visuomenėje. Šios problemos valstybės mastu gali

būti sprendžiamos, tik nustatius kryptingą socialinę politiką, kuri leistų imtis padėtų gerinančių veiksmų. Todėl 2014 m. Lietuvoje buvo pradėta vykdyti institucinės globos pertvarka.

2012 m. lapkričio 16 d. pasirašytas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-517 „Dėl neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitutionalizacijos strateginių gairių patvirtinimo“; 2014 m. vasario 14 d. pasirašytas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-83 „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“. 2015 m. kovo 23 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje pasirašytas bendradarbiavimo, įgyvendinant institucinės globos sistemos pertvarką, memorandumas. Memorandume įtvirtintas visų pusių glaudus bendradarbiavimas, siekiant sukurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kiekvienam vaikui ir neįgaliajam, turinčiam proto ar psichikos negalią, ar jo šeimai, taip pat globėjams ir rūpintojams, sudarysiančią sąlygas gauti individualias, jų poreikius atitinkančias paslaugas bei reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje. 2014–2020 m. numatyti nuoseklūs ir koordinuoti veiksmai, skatinantys perėjimo iš institucinės socialinės globos prie paslaugų neįgaliesiems suaugusiems asmenims, turintiems proto ir (ar) psichikos negalią, vaikams ir jaunimui, turintiems proto ir (ar) psichikos negalią, ir likusiems be tėvų globos vaikams, įskaitant kūdikius, šeimoms bendruomenėje ir pagalbos šeimai, globėjams (rūpintojams) sistemos. Pradedant įgyvendinti pertvarką buvo tikimasi, kad iki 2020 m. didelėse globos įstaigose vaikų nebeliks. Jie gyvens šeimose, šeimynose, mažuose, šeimos modelio, namų aplinkai artimuose globos namuose ir bendruomenėse (pertvarka.lt), o vaikų globos įstaigos bus deinstitutionalizuotos.

Deinstitutionalizacija -tai asmenų perkėlimas iš institucijų gyventi, būti prižiūrimiems ir globojamiems bendruomenėje. Šis procesas keičia tradicinę institucinę globą pereinant nuo paternalistinės, suteikiant asmeniui savarankiškumo bei sukuriant patogų socialinių paslaugų tinklą bendruomenėje (Šumskienė, 2014). Lietuvos teisės aktuose deinstitutionalizacijos apibrėžimas pirmą kartą buvo paminėtas 2000 metais patvirtintame Socialinių paslaugų katalogo 3 punkte. Šiame dokumente deinstitutionalizacija apibrėžiama kaip „Stacionarių globos įstaigų laipsniškas restruktūrizavimas ir institucinei globai alternatyvių socialinių programų rengimas ir įgyvendinimas bendruomenėje“. Tačiau 2006 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministrei V. Blinkėvičiūtei patvirtinus naują Socialinių paslaugų katalogą, jame nebeminimas deinstitutionalizacijos procesas. Deinstitutionalizacija – tai:

- sisteminis, paremtas politine valia pokytis, kurio galutinis rezultatas yra sumažėjusi priklausomybė nuo institucinės globos ir padidėjęs priėjimas prie paslaugų, kurių tikslas yra išlaikyti vaikus jų biologinėse šeimose ir bendruomenėse.
- Politine valia paremtas reformos procesas, kuriuo siekiama: 1) mažinti priklausomybę nuo institucinės ir stacionarios globos, didinant globą ir paslaugas šeimos ir bendruomenės aplinkoje; 2) užkirsti kelią vaikų atskirymui nuo tėvų, teikiant tinkamą paramą vaikams, šeimoms ir bendruomenėms; 3) plėtoti paramą ir pagalbą asmenims, paliekantiems globą (tiek institucinę, tiek išeinantiems iš globėjų šeimų ir šeimynų), užtikrinant šių asmenų socialinę įtrauktį ir sklandų perėjimą iš globos į savarankišką gyvenimą (Eurochild, 2012).

Deinstitucionalizacija naikina institucijas, kurios riboja socialinių paslaugų gavėjų veiksmus ir galimybes, tačiau tuo pačiu steigia naujas, kurios praplečia veiksmų ir galimybių eibę (Dunajevs, 2011). Taip pat tai globos įstaigų mažinimo ir/ar visiško uždarymo kartu sukuriant įvairių kitų vaikų globos paslaugų, kurios reglamentuojamos pagal teisėmis pagrįstus ir į rezultatus orientuotus standartus. Deinstitucionalizacija tarsi išvystytas transformacijos procesas, institucijų pertvarka ar jų uždarymas, užtikrinant kitų paslaugų, reikalingų vaiko globai įgyvendinimą ir prieinamumą, remiantis numatytais standartais (UNICEF, 2010). Deinstitucionalizacija ypač svarbi vaikams, gyvenantiems globos institucijose, nes jiems suteikiama laisvė, mokosi patys priimti sprendimus bei savarankiško gyvenimo, kad sulaukę pilnametystės jie gebėtų gyventi savarankiškai. Lietuvoje vaiko globos pertvarką ir deinstitucionalizaciją buvo numatyta įgyvendinti iki 2020 m. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras įsakymas „Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo“ 2007 m. vasario 20 d. Nr. A1-46 (pakeitimas 2019 m. lapkričio 4 d. Nr. A1-665) nurodo, kad: „Vaikų socialinės globos namuose, kuriems buvo skirtos Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijos pagal 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonę „Stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“ ar kurie buvo finansuoti iš 2004–2009 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų, ilgalaikė (trumpalaikė) socialinė globa likusiems be tėvų globos vaikams (išskyrus trumpalaikę socialinę globą iki 3 mėn.), pradėjusiems gauti šią globą iki 2020 m. sausio 1 d., gali būti teikiama iki 2023 m. gruodžio 31 d., netaikant šiuo įsakymu patvirtino Socialinės globos normų aprašo 1 priedo 14.5 papunkčio, išskyrus jame nustatytą reikalavimą, kad vaikų socialinės globos namuose vaikų skaičius yra ne didesnis negu 30. Nuo 2020 m. sausio 1 d. likusiems be tėvų globos vaikams ilgalaikė socialinė globa šiuose socialinės globos namuose naujai negali būti pradama teikti. Šie vaikų socialinės globos namai ne vėliau kaip 2020 m. sausio 1 d. turi patvirtinti su įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendinančia institucija suderintus priemonių, kurias įgyvendinus bus pasiektas reikalavimas nuo 2023 m. gruodžio 31 d. nebeteikti likusiems be tėvų globos vaikams ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos

(išskyrus trumpalaikę socialinę globą iki 3 mėn.) vaikų socialinės globos namuose, planus.“. Šis įsakymas įtvirtina nuostatą, kad ilgalaikė socialinė vaikų globa nebegali būti nustatinėjama vaikų globos institucijoje. Tai yra tvirtas žingsnis arčiau deinstitutionalizacijos tikslo pasiekimo.

Taigi, įvykdžius deinstitutionalizaciją ir apgyvendinus be tėvų globos likusius vaikus pas globėjus (rūpintojus), šeimynose ar bendruomeniniuose vaikų globos namuose, bus ugdomas didesnis vaikų savarankiškumas, pasitikėjimo jausmas (savimi ir suaugusiais), bus mažinama stigmatizacija, kurią vaikai, augantys institucijoje, dažnai patiria. Tai užtikrina, kad vaikai taptų bendruomenės dalimi, o bendruomenė pratinama prisiimti atsakomybę už vaikus. Bendruomeniniai globos namai – tai ne tik mažesnis pačios institucijos plotas, bet ir didesnė atsakomybė už vaiko gerovę, vaiko apsaugą ir pasikeitęs darbo su vaikais globoje turinys.

1.1.2. Nauji vaidmenys, statusai ir pareigybės vaiko globos pertvarkos įgyvendinimo procese

Institucinės globos pertvarkos vienas iš pagrindinių tikslų – kurti kompleksiškai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje biologinėje, jos nesant – įtėvių, globėjų šeimoje. Pertvarka vykdoma dviem etapais. Pirmasis etapas truko iki 2018 m. Jo tikslas – pertvarkai reikalingų sąlygų sukūrimas ir paslaugų teikimas, didinant esamų prieinamumą. Antrasis etapas truko iki 2020 m. Jo metu plečiama paslaugų infrastruktūra regionuose ir pradėtos teikti naujų formų paslaugos tikslinėms grupėms. Pertvarkoje, susijusioje su vaikų globa, vienas iš uždavinių yra parengti vaikams ir jų šeimoms (globėjams, rūpintojams) skirtų ir jų individualius poreikius atitinkančių naujų formų bendruomeninių paslaugų metodinį pagrindą ir pagerinti esamų socialinių paslaugų prieinamumą bei kokybę. Kitas uždavinys – tobulinti socialines paslaugas administruojančių ir paslaugas vaikams ir jų šeimoms (globėjams, rūpintojams) teikiančių darbuotojų profesinę kompetenciją. Taip pat skatinti fizinių asmenų, šeimynų ir nevyriausybinių organizacijų vaikų globojimą (rūpinimąsi), vaikų įvaikinimą ir socialinių paslaugų teikimą likusiems be tėvų globos vaikams, keisti visuomenės ir vietos bendruomenės vertybines nuostatas dėl institucinės globos pertvarkos.

Iškeltiems pertvarkos tikslams pasiekti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2018 m. sausio 19 d. įsakymu Nr. A1-28 patvirtino Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašą. Šiuo tvarkos aprašu buvo įtvirtintos esminės vaiko globos šeimoje naujovės: *globos centras, budintis globotojas, globos koordinatorius*.

Globos centras turi užtikrinti, kad visiems įvaikintiems vaikams, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, globėjų giminaičių globojamiems (rūpinamiems) vaikams, budinčių globotojų prižiūrimiems vaikams bei budintiems globotojams, globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams, tėviams ar asmenims, ketinantiems jais tapti, būtų prieinama ir suteikiama reikalinga konsultacinė, psichosocialinė, teisinė ir kita pagalba, siekiant vaiką, įvaikį tinkamai ugdyti ir auklėti šeimai artimoje aplinkoje. Globos centro funkcijos:

1) organizuoja budinčių globotojų, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, globėjų giminaičių, tėvių paiešką;

2) konsultuoja asmenis, pageidaujančius globoti (rūpinti) vaikus, įvaikinti ar tapti budinčiais globotojais, asmenis, siekiančius steigti šeimynas ir (ar) tapti šeimynos dalyviais;

3) vykdo budinčių globotojų, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, globėjų giminaičių, tėvių, šeimynų dalyvių pasirengimo globoti (rūpinti), prižiūrėti vaikus, įvaikinti bei bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų pasirengimo dirbti šiose įstaigose mokymus;

4) vertina budinčių globotojų, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, globėjų giminaičių, tėvių pasirengimą globoti (rūpinti), prižiūrėti vaikus, įvaikinti pagal ir teikia išvadas dėl jų tinkamumo globoti (rūpinti), prižiūrėti vaikus;

5) informuoja savivaldybės administraciją ir VVTAIT¹ įgaliotą teritorinį skyrių apie bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutarčių su budinčiais globotojais sudarymą, nutraukimą;

6) nagrinėja ir vertina fizinio asmens, norinčio steigti šeimyną arba tapti šeimynos dalyviu, pasirengimą steigti šeimyną;

7) parenka vaikui budintį globotoją, globėją, nesusijusį giminystės ryšiais, globėją giminaitį ir teikia jo kandidatūrą savivaldybės administracijai, jei vaikui nustatyta laikinoji globa. Teikia globėjo (rūpintojo), nesusijusio giminystės ryšiais, globėjo giminaičio kandidatūrą VVTAIT įgaliotam teritoriniam skyriui, jei vaikui, kuriam anksčiau buvo nustatyta laikinoji globa (rūpyba) globos centre, nustatyta nuolatinė globa;

8) ne rečiau kaip 1 kartą per tris mėnesius informuoja VVTAIT įgaliotą teritorinį skyrių apie asmenis, pasirengusius globoti (rūpinti) vaikus;

9) vykdo tęstinius periodinius budinčių globotojų, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, globėjų giminaičių, tėvių, šeimynų dalyvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymus pagal GIMK programą;

¹ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

10) teikia rekomendacijas pagal GIMK programą VVTAIT įgaliotam teritoriniam skyriui, vadovaudamasis Socialinės globos įstaigoje ar šeimynoje globojamo (rūpinamo) vaiko išleidimo laikinai svečiuotis tvarkos aprašu;

11) dalyvauja vaiko laikinosios globos (rūpybos) peržiūrose, vadovaudamasis Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatais, ir atvejo nagrinėjimo posėdžiuose, vadovaudamasis Atvejo vadybos tvarkos aprašu;

12) koordinuoja pagalbos teikimą vaikams, prižiūrimiems budinčių globotojų, bei budintiems globotojams ir teikia ar organizuoja šiems vaikams ir budintiems globotojams reikiamą pagalbą (socialinę, psichosocialinę, konsultacinę, teisinę ir kt.);

13) koordinuoja pagalbos teikimą vaikams, globojamiems (rūpinamiems) globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, globėjų giminaičių, šeimynų, bei globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams, šeimynų dalyviams ir teikia jiems psichosocialinę, konsultacinę ar kitą pagalbą. Šios paslaugos gali būti teikiamos ir tėviams jų pačių prašymu;

14) teikia budintiems globotojams, globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams intensyvią pagalbą. Tėviams, šeimynų dalyviams, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojams ši pagalba teikiama jų prašymu;

15) organizuoja ir (ar) teikia laikino atokvėpio paslaugas budintiems globotojams, esant poreikiui bei galimybėms – ir globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams, šeimynos dalyviams;

16) įgyvendina vaiko, kurį prižiūri budintis globotojas, globėjo (rūpintojo) ir vaiko atstovo pagal įstatymą teises bei pareigas. Globos centras gali suteikti įgaliojimus budinčiam globotojui atstovauti vaikui sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, švietimo ar kitose įstaigose, institucijose bei organizacijose;

17) kiekvieną mėnesį moka budinčiam globotojui pinigines lėšas vaikui išlaikyti ir atlygį už vaiko priežiūrą (toliau – atlygis budinčiam globotojui);

18) vertina budinčio globotojo, globėjo, nesusijusio giminystės ryšiais, globėjo giminaičio vykdomos veiklos kokybę;

19) bendradarbiauja su savivaldybės administracija (tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriumi ir kitais specialistais), VVTAIT ir jos įgaliotu teritoriniu skyriumi, kitomis socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros įstaigomis, teisėsaugos institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis;

20) bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais, dirbančiais su šeimomis, atvejo vadybininkais;

21) pagal poreikį bendradarbiauja su vaiko (jei tai neprieštaruoja jo interesams) biologiniais tėvais, paruošia vaiką susitikimams su jais, dalyvauja vaiką grąžinant biologiniams tėvams. Globos centras sudaro tinkamas sąlygas vaiko biologinei šeimai ir vaikui susitikti globos centre ar kitoje sutartoje vietoje, jei tai neprieštaruoja vaiko interesams;

22.) dalijasi gerąja patirtimi su kitomis socialinių paslaugų įstaigomis, šeimynomis, taip pat bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojais;

23) renka, analizuoja duomenis apie budinčius globotojus, globėjus, nesusijusius giminystės ryšiais, globėjus giminaičius, tėvius ir keičiasi informacija su savivaldybės administracija, socialinių paslaugų įstaigomis, VVTAIT įgaliotu teritoriniu skyriumi;

24) organizuoja profesinės kompetencijos tobulinimą ir supervizijas globos centro specialistams, budintiems globotojams, prireikus – ir globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais;

25) organizuoja ar inicijuoja globėjų giminaičių, tėvių, budinčių globotojų, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, šeimynų dalyvių savitarpio pagalbos grupes;

26) viešina savo veiklą vaiko globos (rūpybos), priežiūros, įvaikinimo srityse ir įvaikinimo, globos (rūpybos) šeimoje galimybes;

27) viešai skelbia informaciją apie planuojamus vykdyti mokymus pagal GIMK programą;

28) atlieka kitas funkcijas, susijusias su pagalba vaikams, įvaikiams, globėjams giminaičiams, tėviams, budintiems globotojams, globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, šeimynų dalyviams (Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018).

Kaip matome, pakankamai neseniai įkurtas naujas institutas (Globos centrai savo veiklas pradėjo 2018 m. liepos 2 d.) atlieka platų funkcijų vykdymo spektrą ir atliepia Institucinės globos pertvarkos iškeltų tikslų įgyvendinimą. Globos centras ne tik teikia visokeriopą pagalbą esamiems ir/ar būsimiems globėjams (rūpintojams), įvaikintojams, budintiems globotojams bei jų globojamiems (rūpinamiems), įvaikintiems, prižiūrimiems vaikams, tačiau taip pat įgyvendina ir vaiko globėjo (rūpintojo) teises ir pareigas, pagal tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartį perduodamas be tėvų globos likusį vaiką, riziką patiriantį vaiką budinčiam globotojui.

Besikeičiantys teisės aktai vis labiau stengiasi kaip įmanoma ilgiau išsaugoti vaiką jo biologinėje šeimoje, tačiau kartais, norint apsaugoti vaiką nuo realios grėsmės jo gerovei, sveikatai ar net gyvybei, yra būtina jį apgyvendinti saugioje aplinkoje. Paėmus vaiką iš jam nesaugios aplinkos biologinėje šeimoje, geriausia, kad jis iš karto patektų į šeimą, galinčią suteikti jam rūpestį ir šilumą. Paprastai tai būna vaiko giminaičiai ar kiti jam emociškai artimi žmonės (pavyzdžiui, krikštatėviai), galintys ir gebantys tinkamai pasirūpinti vaiku. Tačiau ne visada tai įmanoma. Tokiais atvejais didelė

paspartis yra budintys globotojai, kurie, nors ir nebūdami susiję su vaiku giminystės ryšiais, yra praėję specialius mokymus ir žino, kaip suteikti vaikui emocinį ir fizinį saugumą. Taip vaikas patiria mažesnę stresą, kol jo šeimai bus suteikta pagalba ir bus saugu sugrįžti į namus. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006) nurodo, kad *budintis globotojas* prižiūri likusį be tėvų globos vaiką pagal tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartį. Budintis globotojas prižiūri vaiką, nesusijusį giminystės ryšiais, savo gyvenamojoje vietoje ir natūralioje šeimos aplinkoje, užtikrindamas jam emocinį bei fizinį saugumą, visavertį vaiko poreikius atitinkantį ugdymą, auklėjimą ir kasdienę priežiūrą, vykdo kitas teises ir pareigas. Budintis globotojas prižiūrėdamas vaiką:

- užtikrina vaiko saugumą ir pasitikėjimą skatinančius santykius;
- skatina dvasinį ir moralinį vaiko tobulėjimą, stiprina jo savivertę, ugdo pareigingumą;
- užtikrina reikiamą paramą vaikui;
- skatina vaiką kurti ir palaikyti ryšius su bendraamžiais, šeima, kitais vaikui svarbiais asmenimis;
- atsako už individualaus pagalbos vaikui plano įgyvendinimą;
- konsultuojasi su globos centro specialistais dėl reikiamos pagalbos vaikui;
- užtikrina vaiko saugumą, nepalieka jo be tinkamos priežiūros;
- bendradarbiauja su sveikatos priežiūros įstaigų, švietimo ir ugdymo, socialinių paslaugų įstaigų specialistais, rūpinasi vaiko ugdymu, sveikatos priežiūra ir kt.;
- naudojami globos centro siūloma pagalba, analizuoja ir vertina savo veiklą, tobulina savo profesinę kompetenciją ir dalyvauja supervizijose;
- vykdo kitas funkcijas, reikalingas vaiko fizinei, emocinei, socialinei gerovei užtikrinti. (Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018).

Budinčio globotojo veikla – tai itin sudėtinga, daug iššūkių kelianti, reikalaujanti kantrybės, atsidavimo paslauga, kurią budintis globotojas teikia pagal tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartį, pasirašytą su Globos centru, ir už kurią yra mokamas atlygis bei teikiamos išmokos vaiko priežiūrai. Atlygį budinčiam globotojui nustato jo gyvenamosios vietos savivaldybės taryba. Budinčiu globotoju gali tapti asmuo, kuris atitinka Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse globėjui (rūpintojui) keliamus reikalavimus. Nors ir budinčio globotojo ir globos centro reglamentuojantis tvarkos aprašas buvo patvirtintas 2018 m. sausio 19 d., o praktinė jų veikla startavo 2018 m. III ketvirtyje, tačiau visuomenėje vis dar kyla daugybė neaiškumų, painiavos, ypač įvairiose institucijose (pavyzdžiui, policijos komisariatuose, teismuose, „Sodroje“ ir pan.). Dažniausiai

neaiškumai kyla dėl įstatyminio atstovo, nes dėl informacijos trūkumo yra manoma, kad budintis globotojas globoja, o ne prižiūri (teikia paslaugą Globos centrui) vaiką ir yra jo įstatyminis atstovas. Taip pat iškyla ir kitų įvairių teisinių bei praktinių sunkumų, kurie yra sprendžiami eigoje, duodant pasiūlymus ir pastebėjimus atsakingoms valstybės institucijoms, kurios viską įvertinus, kartais inicijuoja įstatymų pakeitimus. Tad kaip ir visoms naujovėms, taip ir šiai reikia laiko, nusistovėjimo ir atidaus valstybės dėmesio.

1.1.3. Globos koordinatoriaus vaidmuo vaiko globos (rūpybos) organizavimo procese

Globos koordinatorius – globos centro specialistas, turintis socialinio darbo ir (ar) socialinės pedagogikos, ir (ar) psichologijos išsilavinimą, ir (ar) Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotas asmuo, koordinuojantis pagalbą budinčiam globotojui, globėjui, nesusijusiam giminystės ryšiais, globėjui giminaičiui, šeimynos dalyviams, tėviams (Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018). Tai specialistas betarpiškai padedantis globojamam (rūpinamam) vaikui ir globėjui (rūpintojui), budinčiam globotojui, telkiantis kitų institucijų specialistus, kurie gali pagelbėti vaikui. Globos koordinatorius yra tarsi vaiko „advokatas“, kuris padeda kitiems suprasti vaiko problemas, neigiamai įtakojančias vaiko elgesį, vaiko sunkumų ir problemiško elgesio kilmę.

Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos apraše nurodomos pagrindinės globos koordinatoriaus funkcijos. Globos koordinatorius, koordinuodamas pagalbą budintiems globotojams, globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams, šeimynų dalyviams:

- sudaro individualios pagalbos vaikui planą. Individualus pagalbos planas vaikui sudaromas ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo vaiko apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje. Per 30 kalendorinių dienų nuo vaiko apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje stebima vaiko situacija, atliekamas vaiko poreikių vertinimas, nustatomas paslaugų poreikis, aptariamas pagalbos teikimas. Naudojantis surinkta informacija, įvertinus poreikius sudaromas individualus pagalbos vaikui planas;
- reguliariai teikia individualias konsultacijas budinčiam globotojui, globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams, šeimynų dalyviams. Prireikus individualios konsultacijos gali būti organizuojamos dažniau;

- palaiko ryšį su budinčiu globotoju, globėjais, nesusijusiais giminystės ryšiais, globėjais giminaičiais, šeimynų dalyviais ir jų prižiūrimais, globojamais (rūpinamais) vaikais tiesiogiai ir (ar) elektroninio ryšio priemonėmis;
- reguliariai organizuoja psichologo konsultacijas vaikui ir budinčiam globotojui, globėjams, nesusijusiems giminystės ryšiais, globėjams giminaičiams, šeimynų dalyviams;
- organizuoja kitų specialistų pagalbą, atsižvelgdamas į atsirandančius vaiko poreikius (pvz.: logopedų, specialiųjų pedagogų, teisininkų, psichoterapeutų paslaugas, vaiko neformaliojo ugdymo ar užimtumo paslaugas), užtikrina švietimo pagalbos, sveikatos priežiūros ar kitų paslaugų teikimą globojamiems (prižiūrimiems) vaikams;
- atsižvelgdamas į budinčio globotojo, globėjo, nesusijusio giminystės ryšiais, globėjo giminaičio ir (ar) individualius vaiko poreikius, tarpininkauja jam ir vaikui kitose institucijose;
- organizuoja profesinės kompetencijos tobulinimą ir supervizijas budintiems globotojams;
- 28.8. teikia informaciją budinčiam globotojui apie darbą su biologine vaiko šeima ir padeda vaikui pasiruošti susitikimui su biologine šeima;
- tvarko kiekvieno budinčio globotojo, globėjo, nesusijusio giminystės ryšiais, globėjo giminaičio, šeimynos dalyvių, įtėvių, bylą, kurioje fiksuojami (protokoluojami) susitikimai, dalyvavusieji susitikime asmenys, data, susitikimų turinys, susitarimai, jei jie buvo sudaryti, susitarimų vykdymo terminai, įšivertinimai ir kita darbu svarbi informacija.

Taigi, globos koordinatorius atlieka socialinį darbą, yra betarpiškas vaiko, netekusio tėvų globos, palydovas globos (rūpybos) procese, ypač kai vaikas yra prižiūrimas budinčio globotojo šeimoje. Globos koordinatorius yra globėjo (rūpintojo), budinčio globotojo bei jų globojamų (rūpinamų) ir prižiūrimų vaikų stiprintojas, palaikytojas. Jis turi būti nuolat pasiekiamas elektroninėmis ryšio priemonėmis, nes globos (rūpybos) metu budintys globotojai, globėjai (rūpintojai) dažnai patiria daug įtampos ir nerimo, todėl yra svarbu išklausti juos, atspindėti jų emocijas, palaikyti, stabilizuoti emocinį saugumą žiniomis.

1.2. Kompleksinė pagalba krizę išgyvenančiam vaikui sistemų bei egzistencinės krizių teorijos kontekste

1.2.1. Vaiko, išgyvenančio egzistencinę krizę paėmimo iš biologinės šeimos situacijoje, psichosocialinis paveikslas

Krizės terminas medicinoje yra plačiai naudojamas jau nuo Hipokrato laikų (460-370 m. per. Kr.), jis reiškė ligos kulminaciją: kai ligos simptomai sustiprėja, o įvykus persilaužimui temperatūra krenta ir būklė arba pagerėja, arba pablogėja (Liobikienė, 2016). Krizė paveikia pavienius asmenis, šeimas, bendruomenes. „Krizė“ turi įvairių reikšmių, kurias vienija bendras pasikeitimo fenomenas: krizė – tai netikėtos, sunkios gyvenimo permainos, lūžio sąlygota būseną, kurią lydi didelis nerimas, įtampa, grėsmė, nesaugumas, pavojus, pasimetimas ir kiti išgyvenimai (Polukardienė, 2003). Gebėjimas įveikti sudėtingas situacijas priklauso nuo asmens ar šeimos atsparumo stresui. Asmenybės branda, šeimos funkcionavimo lygis, bendruomeniniai ryšiai arba teigiamas socialinis kapitalas padidina galimybes įveikti stresines situacijas. Tam, kad išsivystytų ūmi krizinė situacija, reikalingi trys elementai: 1) skausmingas įvykis ar situacija, 2) stresas, išgyvenamas dėl skausmingo įvykio ar situacijos, 3) emocinis, kognityvinis, elgesio sužeistumas. Kai asmuo lengvai pažeidžiamas, krizė išsivysto greičiau, net esant menkai skausmingai priežasčiai ar incidentui (Liobikienė, 2016). Vadinasi, kuo asmuo turi mažiau sėkmingos streso ir krizių įveikimo patirties ir kuo jis yra pažeidžiamesnis, tuo sudėtingiau jam bus įveikti krizę. Dažniausiai patys pažeidžiamiausi būna vaikai. Vaikai, taip pat kaip ir suaugusieji, susiduria su įvairiomis sunkiomis, nevaldomomis situacijomis, gyvenimo pokyčiais, kuriuos turi įveikti ir kurių negali kontroliuoti. Svarbu žinoti ir suprasti vaikų reakciją į šias situacijas ir kaip tai paveikia vaikus, nes tai, kas suaugusiam gali atrodyti nerimta, vaiką gali itin paveikti. Vaikai krizę gali patirti dėl šių įvykių ir situacijų:

- išsiskyrimo;
- artimojo mirties;
- įvairių stichinių nelaimių;
- prievartos (fizinės, emocinės ar seksualinės);
- namų netekimo;
- mokymosi rezultatų suprastėjimo;
- artimojo ligos;
- kitų trauminių įvykių (pavyzdžiui, kai yra smurtaujama vaiko akivaizdoje) (Association for Children's Mental Health).

Stresiniai įvykiai dažnai sukelia psichologinę krizę, kuomet vaikai patiria įtampą, liūdesį, nesaugumą ir kitus jausmus. Krizė yra natūrali ir normali reakcija į sudėtingą situaciją, kurios

vaikas nepajėgia įveikti įprastais būdais. Paprastai ši reakcija trunka neilgai. Tačiau būna ir tokių stresinių įvykių, kurie yra labai sunkūs, peržengia įprasto žmogui patyrimo ribas (pavyzdžiui, seksualinis smurtas, fizinis smurtas, kankinimas, užpuolimas, stichinės nelaimės, avarijos ir kitos gyvybei pavojingos situacijos). Šie kriziniai įvykiai vadinami trauminiais ir jie dažnai sukelia potrauminį stresą, depresiją, nerimą (Giedrimas ir kt., 2013). Vaikai, kuriems yra nustatoma laikinoji/nuolatinė globa (rūpyba) neretai patiria ilgalaikę krizę dėl patiriamos prievartos, tėvų (ar vieno iš jų) priklausomybės alkoholiui ar kitoms psichiką veikiančioms medžiagoms, nepriežiūros. O kai vaikai dėl pavojaus sveikatai, raidai ar gyvybei būna išimami iš jiems nesaugios aplinkos, vaikai išgyvena dar vieną traumuojančią krizę – netektį, kartu išgyvendami ir egzistencinę krizę. Egzistencinė krizė – kyla iš vidinių konfliktų, nerimo išgyvenant ir sprendžiant esminius gyvenimo klausimus, priimant reikšmingus gyvenimo sprendimus, priimant pasirinkimus (Polukardienė, 2003). Vaikas, išgyvenantis egzistencinę krizę, yra tarsi tarp žemės ir dangaus, nes įprasti mąstymo ir elgesio stereotipai nebeveikia, o naujų dar nėra. Vaikui tampa svarbu tiesiog gyventi čia ir dabar, nes praeitis kartais būna per daug skaudi, o ateitis – miglota ir neaiški, be to, visiškai nuo jo paties nepriklausoma, nes kažkas kitas spręs jo ateitį – grįš jis į savo biologinę šeimą ar bus perkeltas į kitą budinčio globotojo, globėjo (rūpintojo), įvaikintojo šeimą arba į bendruomeninius vaikų globos namus.

Kiekviena iš šių krizių vaiko raidą veikia savaip, o laiku nesuteikiant reikiamos pagalbos – gali palikti itin sudėtingas ir komplikuotas pasekmes.

1.2.2. Nedarnioje šeimoje įgytos patirtys ir jų įtaka vaikui

Tai, kokioje šeimoje vaikai auga, yra labai svarbu. Visos svarbiausios patirtys, visų poreikių tenkinimas, prieraišumo formavimasis ateina būtent iš šeimos. Šeimoje išmokstame mylėti, bendrauti, susikuriame įpročius, ritualus, matome pasaulį per šeimos vertybių prizmę. Jei šeima ir jos tarpusavio santykiai bei santykiai su visuomene yra sveiki, tuomet tokioje šeimoje užaugę vaikais gebės sukurti sveikus, meile ir pasitikėjimu grįstus santykius. Jei šeimoje vyrauja nedarna, o santykių kūrimas – problematiškas, tuomet, tikėtina, augdami ir užaugę tokiose šeimose vaikai, savo šeimas kurs tuo pačiu modeliu.

Pasak J. Trofimovos (2014), nedarna šeimoje būna įvairi. Dažnai šios šeimos yra vadinamos disfunkcinėmis. Disfunkcijai šeimoje yra būdingi tam tikri elgesio būdai, santykių modeliai, tai gali būti ir priklausomybės, smurtas, emocinio ryšio skurdumas ar jo nebuvimas, kuris augančiam vaikui yra būtinas kaip normalus vystymosi pagrindas. Disfunkcinė šeima nefunkcionuoja pagal visuomenės deklaruojamas normatyvines vertybes ir tikslus, todėl formuojasi deviantinio

elgesio tendencijos (Ivanauskienė, 2012). Dažnai nedarnioje, disfunkcinėje šeimoje vyrauja trys pagrindinės taisyklės, kurių visi šeimos nariai laikosi jų patys to nesuprasdami ir nepastebėdami:

- Nekalbėk – negalima kalbėti apie tai, kas vyksta namuose, taip pat negalima kalbėti apie savo jausmus ir poreikius.
- Nepasitikėk – kiti žmonės yra pavojingi, taigi negalima jais pasitikėti.
- Nejausk – nedarnios šeimos gyvenime yra tiek kančios, kad jie išmoko nejausti. Dažnai yra pavojinga tiesiogiai reikšti savo jausmus, tad šeimos nariai išmoksta nereikšti jausmų.

Viena iš dažniausių nedarnios šeimos problemų, dėl kurių vaikai būna paaimami iš savo biologinės šeimos yra tėvų priklausomybė alkoholiui. Priklausomybė alkoholiui paveikia visą šeimą, bet kiekvieną šeimos narį savaip. Dažnai tokios šeimos nariai prisiima tam tikrą vaidmenį, kuris tarsi padeda sumažinti šeimoje patiriamą skausmą, įtampą, baimę. Ypatingai tai būdinga vaikams. L. Bulotaitė (2009) pateikia dažniausiai įvardijamus tokių vaikų vaidmenis:

1. *Šeimos herojus*. kurio dažniausia imasi pirmasis vaikas šeimoje. Jis gerai mokosi, yra tvarkingas, pareigingas ir kelia visų aplinkinį susižavėjimą.
2. *Atpirkimo ožys*. Jis visiems užkliūva, nieko neatlieka laiku ir gerai. Šeimos nariai išlieja ant jo susikaupusį pyktį dėl visų savo šeimos bėdų, negandų. Tai daugiausia antrasis vaikas šeimoje.
3. *Pamirštas vaikas*. Dažniausiai tenkantis trečiajam vaikui šeimoje. Jis niekam neužkliūva, neturi jokių ypatingų poreikių ar reikalavimų, neprašo užuojautos, pagalbos ar paramos. Aplinkiniai dažnai net pamiršta apie jo egzistavimą.
4. *Juokdarys*. Stengiasi viską paversti juokais, pasišaipyti pats iš savęs bei šeimos problemų. Tai dažniausiai ketvirtas vaikas šeimoje.

1 lentelė

Alkoholikų vaikų vaidmenys

Alkoholikų vaikų vaidmenys	Išorinė išraiška	Vidiniai jausmai	Vaidmuo šeimoje	Ateitis be pagalbos	Ateitis suteikus pagalbą
Šeimos herojus	Viskas sekasi Atsakingas Daro tai, ką reikia	Neadekvatumas Pyktis Sutrikimas Vienišumas Pažeidžiamumas	Padeda šeimai pajusti savo vertę (šeima gali didžiuotis)	Darboholikas Negali būti neteisingas Per daug atsakingas	Sugeba priimti nesėkmes Atsakingas už save
Atpirkimo ožys	Priešiškas Piktas	Pažeidžiamumas Kaltė Vienišumas	Nukreipia dėmesį nuo alkoholio	Problemų sukėlėjas mokykloje,	Prisiima atsakomybę Drąsus

		Baimė		vėliau – darbo vietoje	Suvokia realybę
Pamirštas vaikas	Atitolęs Vienišas	Vienišumas Savo menkavertiškumo suvokimas Pažeidžiamumas	Palengvinimas (nors dėl vieno vaiko nėra ko jaudintis)	Seksualinio identiškumo problemos Miršta jaunas	Nepriklausomas Talentingas Kūrybingas Savo aktualizuojantis
Juokdarys	Nesubrendęs Silpnas	Baimė Nesaugumas Vienišumas Sutrikimas	Linksmina, padeda šeimai atsipalaiduoti	Negali įveikti stresų Kompulsyvus klounas Veda (išteka) „herojė“ Lieka nesubrendęs	Gali rūpintis savimi Nebebūna „klounas“ Su juo linksma Turi humoro jausmą

Šaltinis: L. Bulotaitė (2009)

Kartais vaikai gali prisiimti keleto vaidmenų mišinį. Tačiau kad ir kokį vaidmenį vaikas beprisiimtų, tai neabejotinai padaro emocinę, psichologinę ar net psichinę žalą, kuri, jei nėra suteikiama tinkama savalaikė pagalba, lydi vaiką net ir jam suaugus.

Kita dažna nedarnios šeimos problema, dėl kurios vaikas būna paimamas iš savo biologinės šeimos, ir kuri neretai siejasi su prieš tai minėta priklausomybe alkoholiui, yra smurtas šeimoje, ypač prievarta ir smurtas prieš vaiką. Sąvoka „Smurtas“ dabartinės lietuvių kalbos žodyne aiškinama kaip šiurkšti prievarta (Kruopas, 1972).

R. Žukauskienė (2006) mano, kad smurtas yra fizinės ar emocinės kančios sukėlimas, sužalojimas, panaudojant jėgą, turint tikslą ką nors fiziškai ar psichologiškai paveikti, taip pat prievartinis asmens laisvės suvaržymas, stipriai paveikiantis normalią egzistenciją. Plačiaja prasme – fizinė, psichologinė, seksualinė prievarta, žmogaus išnaudojimas. Smurtas prieš vaiką yra bet koks fizinis bei emocinis jo įskaudinimas, seksualinė prievarta, nesirūpinimas vaiku, kuris gali sukelti jam ligą. Matydamas smurtą šeimoje, vaikas tampa smurto auka. Toks vaikas turi tokių pačių simptomų, kaip ir tiesioginį smurtą patyręs vaikas (Arlauskaitė, 2007).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996 (redakcija 2019-04-11)) nurodoma, kad smurtas prieš vaiką – veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra.

Smurtu nelaikomi veiksmai, kuriais prieš vaiką panaudojama fizinė jėga ir vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas, kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis. Pasaulinė sveikatos organizacija smurtą prieš vaiką apibūdina kaip netinkamą elgesį (įskaitant ir smurtines bausmes) tokį kaip: fizinį, seksualinį, psichologinį/emocinį smurtą; vaiko apleistumas (World Health organization, 2019).

Taigi iš pateiktų smurto apibrėžimų, galima išskirti dažniausiai apibrėžiamas smurto prieš vaiką rūšis: fizinis smurtas, seksualinis smurtas, emocinis (psichologinis) smurtas, vaiko apleistumas (nepriežiūra).

2 lentelė

Smurto rūšių apibrėžtys pagal įvairius autorius

Smurto prieš vaikus formos	Požymiai
Fizinis smurtas	<ul style="list-style-type: none"> • fizinis smurtas pasireiškia asmens stumdymu, mušimu, sužeidimu, nužudymu (Žukauskienė, 2006); • bet kokia fizinė jėga, panaudota prieš vaiką, o vaiką mušantis žmogus apibūdinamas kaip agresyvus, silpnadvasis, nesugebantis kontroliuoti savo veiksmų (Blažys, 2001); • fizinis smurtas – tyčinis fizinis veiksmas ar veiksmai prieš vaiką, taip pat fizinė bausmė, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida arba buvo sukeltas skausmas ar pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai arba pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas); • fizinės jėgos prieš vaiką panaudojimas, bet koks vaiko sužalojimas, kuris nėra nelaimingas atsitikimas (Šerkšnienė, Petraitis, 2008).
Seksualinis smurtas	<ul style="list-style-type: none"> • seksualinis priekabiavimas, aukos privertimas stebėti lytinį aktą, vertimas liesti lyties organus, prievartinis oralinis, analinis, genitalinis kontaktas (Žukauskienė, 2006); • seksualinis smurtas – tyčinės nusikalstamos veikos, kaip jos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, padaromos vaikui, taip pat pelnymasis iš vaiko prostitucijos, vaiko įtraukimas į prostituciją ar

	<p>įtraukimas dalyvauti pornografinio pobūdžio renginyje, pornografijos rodymas vaikui, vaiko vertimas užsiimti prostitucija, vaiko išnaudojimas pornografijai ar disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, ar vaiko įtraukimas į seksualinę vergovę ir kitos vaiko seksualinio išnaudojimo formos (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas).</p>
<p>Emocinis (psichologinis) smurtas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vaiko bauginimas, ignoravimas ir kiti veiksmai galintys turėti poveikį vaiko mąstymui (Šerkšnienė, Petraitis, 2008); • emocinis smurtas pakenkia emocijoms, trikdo asmens emocijų vystymąsi (vaikas tampa uždaras, gali atsirasti netikėtų pykčio ir smurto proveržių, gali atrodyti bejausmis ir šaltas), o psichologinis smurtas daro neigiamą įtaką psichikos raidai (vaikai būna mažiau prieraišūs, jiems nustatoma depresija, neretai sunkiai užmezga ilgalaikius santykius, o patys, tapę tėvais, gali pratęsti agresijos ciklą naujoms kartoms) (Finkelhor, 2009).
<p>Vaiko apleistumas (nepriežiūra)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tai ilgalaikės situacijos, kai tėvai arba globėjai nepatenkina pagrindinių vaiko fizinių ir emocinių poreikių, dėl ko kyla grėsmė visavertei vaiko raidai (Arlauskaitė, 2007); • nepakankamas rūpinimasis vaiko sveikata, gerove, saugumu, sukeliantis jam konkrečią žalą. Vaiko apleistumas ir nepriežiūra gali pasireikšti ne tik dėl materialinių nepriteklių. Dažnai manoma, kad vaiko gerovę lemia tik pagrindinių fizinių poreikių tenkinimas, dažnai pamirštami emociniai vaiko poreikiai. Augdama šeimose, kuriose nesulaukiama pakankamai tėvų dėmesio, vaikai jaučiasi vieniši, jiems trūksta meilės, šilumos, artumo. (Šerkšnienė, Petraitis, 2008); • ilgalaikis fizinių ir psichinių vaiko poreikių netenkinimas, dėl kurio kyla grėsmė pilnavertei vaiko raidai: nesirūpinimas vaiko maitinimu, rengimu, fiziniu saugumu, sveikata, nesirūpinimas vaiko socializacija, lavinimu, pametimas, išvijimas iš namų („Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba“, 2008);

Kaip matome, smurtinis elgesys su vaikais, jų interesų nepaisymas gali pasireikšti įvairiomis formomis, tačiau prievartos ir smurto pasekmės vaiko raidai visada vienodos: žala vaiko sveikatai, raidai, socializacijai, kartais netgi išskyla grėsmė jo gyvybei. Nuolat besikartojanti trauma vaikystėje sukelia neigiamų asmenybės pokyčių (Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007). Smurto padariniai yra daugialypiai ir sudėtingi, todėl yra būtina ilgalaikė, specializuota (skirta būtent smurto problemai spręsti) pagalba (Kučinskaitė, 2015).

Bet kurios formos smurtas sukelia intensyvias, ilgalaikes, vaiko psichosocialinę raidą žalojančias pasekmes. Smurtą patyrusiems vaikams būdingos įvairios emocijų problemos, nesocialus elgesys, kalbos raidos sutrikimai („Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba“, 2008). S. Lesinskienė, V. Karalienė (2008) prie tokių pasekmių dar priskiria galintį atsirasti ambivalentiškumą, pyktį, įnoringumą, dirglumą, kompulsyvumą, sumažėjusį pasitikėjimą savimi. Taip pat vaiko elgesys gali tapti keistu ir groteskišku. J. Labanauskienės, B. Siaurusaičio (2009) teigimu, neretai smurto prieš vaikus pasekmės yra skaudžios, nuo jų vaikai miršta ar yra sunkiai sužalojami.

Smurto pasekmės labai priklauso nuo patirto smurto šaltinio: smurtas buvo patiriamas namuose ar už jų ribos; nuo jo dažnio – tai buvo vienkartinis įvykis ar jis nuolat pasikartojantis. Jeigu vaikas šeimoje patiria pastovų smurtavimą, tuomet traumos padariniai daug sunkesni, nes vaiko asmenybės formavimuisi reikalinga saugi aplinka ir pasitikėjimo verti tėvai (Šerkšnienė, Petraitis, 2008). Augdami smurtinėje aplinkoje, dažnai vaikai gali elgtis agresyviai.

Pasak R. Braslauskienės ir I. Jonutės (2005) agresyvus elgesys – ne vien psichologinė problema, o jo priežastys – ne vien psichologinės. Neretai agresyvus elgesys yra adekvati asmens reakcija į priešišką ir varžančią aplinką: vaikas tampa agresyvus, kai su juo elgiamasi agresyviai, žeminančiai, kai jis patiria skriaudą ir stiprią arba nuolatinę frustraciją. Patyrę prievartą vaikai, patys jaučia pyktį, kuris dažniausiai išliejamas ant silpnesnių: jaunesnių vaikų, gyvūnų. Dažnai toks agresyvus elgesys pasireiškia žaidimuose, nors pykčio protrūkiams nebūna jokių priežasčių. O kai kurie vaikai priešingai – būna pernelyg pasyvūs, negali apsiginti. Ir vienu, ir kitu atveju sutrinka kontaktas, bendravimas su bendraamžiais (Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007).

A. Henry ir T. Lenihan (2018) rašo, kad smurto keliami pavojai yra reikšmingi ir sukeliantys rimtus padarinius. Be tiesioginės fizinės žalos, vis daugiau mokslinių tyrimų smurtą sieja su prastesne psichine sveikata, blogesniu smegenų vystymusi, netinkamais moraliniais motyvais ir prastesniais mokymosi rezultatais, taip pat su padidėjusia agresija ir dažnesniu antisocialiniu elgesiu bei sugadintais šeimos santykiais. Daugelis šių neigiamų pasekmių gali užsitęsti iki pilnametystės, įskaitant prastesnę psichinę sveikatą ir didesnę palankumą smurtui bei jo taikymą tolesniame gyvenime, ypač didesnę galimybę patirti smurtą tarp artimų partnerių, ir tapti arba auka, arba

smurtautoju. Sociologinio tyrimo duomenimis, daugiau nei 80% delinkventiško elgesio vaikų yra iš nedarnių, socialinę riziką patiriančių šeimų. (Dobryninas ir kt., 2004). Vaikai iš tokių šeimų dažniausiai yra priskiriami rizikos grupei, kuriai būdingi šie bruožai (Ignatovičienė, Žukauskienė, 1999):

- vaikai būna nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes namuose nėra išmokę deramai elgtis;
- vaikams būdinga žema savivertė, todėl greitai įsižeidžia, reaguoja į kiekvieną suaugusiųjų ar bendraamžių pastabą keiksmazodžiais, muštynėmis, užgauliojimais, bėgimu iš pamokų;
- šie vaikai dažnai jaučia baimę, nerimą, būna nervingi;
- šie vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta, todėl formuojamasi neigiama mokymosi motyvacija;
- yra linkę meluoti, apgauti, išsigalvoti nebūtus dalykus, kad išsisuktų nuo bausmės arba sukeltų gailestį. Jie gali meluoti, norėdami nuslėpti šeimos problemas, pateisinti netikusį savo tėvų elgesį;
- šie vaikai būna nestabilios psichikos, negeba valdyti savo emocijų, greitai supyksta ir dėl to gali būti labai agresyvūs, visada pasiruošę pulti arba gintis nuo užpuolėjo.

Taigi, neigiama šeimos aplinka, nedarna šeimoje sutrikdo vaiko psichosocialinę, kartais net ir fizinę raidą, dėl emocinio alkio, patirto smurto ir nepriežiūros, vaikai auga nepasitikėdami savimi ir aplinkiniu pasauliu. Kiekviena jų išgyventa diena – tarsi kova būvį, kurios metu įgyti elgesio modeliai, vertybės, reakcijos į tam tikras situacijas tampa norma, būdu išgyventi.

1.2.2. Kompleksinės pagalbos sistemos vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, teoriniai ir praktiniai aspektai

Socialinė veikla yra sudėtingas reiškinys, susidedantis iš daugybės jų ryšių. Jie sąveikaudami sudaro sistemas ir santykius tarp jų. Būtent atskirų dalių junginį, planingą ir taisyklingą jų išsidėstymą, sutvarkymą, organizaciją ir apibūdina sąvoką sistema, kildinama iš graikiško žodžio *systema* (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985). Sistema yra apibrėžiama kaip aibė elementų, kuriuos vieną su kitu sieja tam tikri santykiai, vientisumas, vienybė. Sistemos požymiai yra būdingi ir socialiniam darbui (globos koordinavimui), kuris siekia padėti asmeniui įveikti aplinkos ir individualios prigimties veiksmus, trukdančius socialiniam funkcionavimui (Vaičekauskienė, 2009). D. Gerulaitis (Baranauskienė, 2014) nurodo, kad pats terminas sisteminis kilo iš Emilio Durkheim'o socialinių sistemų studijų ir Talcott Parsons darbų. Pastariesiems įtaką darė L. von Bertalanffy teorijos ir vėlesnės socialinio psichologo Uri Bronfenbrenner adaptacijos, kai buvo tiriamos žmonių

biologinės sistemos ekologinėje aplinkoje. Taigi sisteminis požiūris kilo iš Bronfenbrenner ekologinės aplinkos ir Bertalanffy sistemų teorijos. Tai atskleidžia skirtingus sisteminio požiūrio pagrindus, paimtus iš įvairių disciplinų, skirtų kompleksinei žmonių sąveikai socialinėje aplinkoje analizuoti.

Socialinis darbas turi turėti sisteminį požiūrį, kad asmuo, aplinka bei santykiai tarp asmens ir aplinkos, sudarytų vieningą visumą. Jo tikslas yra galimybės asmenims savarankiškai įveikti iškilusias socialines problemas suteikimas, žmogaus socialinė integracija, atskleidžiant reikalingus jam vidinius bei išorinius išteklius ir visiškai, veiksmingai, koordinuotai juos panaudojant (Vareikytė, 2010). Siekiant padėti asmeniui (vaikui), reikia visapusiškai išanalizuoti situaciją, nes būtent problemų pobūdis nulemia modelio rinkimąsi, o ne socialinio darbuotojo metodologinę orientaciją ir kompetenciją (Išoraitė, 2005).

Pasak D. Vitkauskaitės (2001) šio modelio sisteminis požiūris socialiniam darbuotojui leidžia analizuoti socialines situacijas, remiantis holistinėmis perspektyvomis, skiriant didžiulį dėmesį į žmonių tarpasmeninius santykius. Nustatyti kliento ryšių sistemą, išvelgti reikšmingas posistemes ir įtraukti jas į pokyčių, palaikymo, pagalbos procesą tai yra pagrindinis socialinio darbuotojo uždavinys. Sisteminė analizė leidžia pažvelgti į žmogaus situaciją struktūriniu aspektu, problemą gvildinti plačiau, giliau. Socialinėje sistemoje svarbu kalbėti apie veiksmo ir lūkesčių darną bei abipusę pasitenkinimo priklausomybę kaip į veiksmą reaguoja abu sąveikos dalyviai. Kai vaikui nustatoma globa, globos koordinatorius kartu su globėju (rūpintoju) ar budinčiu globotoju stengiasi visapusiškai ir holistiškai įvertinti vaiko situaciją, jo santykius, aplinką, išsaugoti kaip įmanoma daugiau vaiko ryšių bei visas svarbias vaiko gyvenimo sritis. Norint suteikti efektyvią kompleksinę pagalbą, pirmiausia reikia matyti visumą, stengtis atrasti iškilusių problemų kilmę ir priežastis. Nežinant vaiko istorijos, jo santykių, aplinkos, artimų asmenų, išgyvenimų, nebus suteikiama taip reikalinga pagalba, pašalinant gilumines problemų ir sunkumų priežastis. Todėl sistemų teorija ir sisteminis požiūris yra labai svarbūs.

Kokybiška kompleksinė pagalba vaikui ir/ar šeimai negali būti įgyvendinama be socialinių paslaugų įstaigų bendradarbiavimo su švietimo ir sveikatos priežiūros įstaigomis, policija ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Neretai vaikai, kurie auga riziką patiriančiose šeimose, ir kuriems nustačius apsaugos poreikį, būna apgyvendinami budinčio globotojo šeimoje, turi daugybę elgesio, emocijų, sveikatos ir kt. problemų, kurios dažniausiai kyla dėl šeimoje patirto smurto, tėvų ar vieno iš jų alkoholizmo arba kitų priklausomybių psichotropinėms medžiagoms), tėvų socialinių įgūdžių trūkumo. Tokiems vaikams yra būtinas kompleksinės pagalbos organizavimas ir jos teikimas. Ši pagalba būna teikiama komandiniu principu, į kurį būna įtraukiamas ne tik pats vaikas, bet ir jo

biologiniai tėvai (arba visa biologinė šeima), įvairių sričių ir institucijų specialistai. Taip yra sudaromas socialinis tinklas.

XXI amžiuje vis dažniau kalbama ne apie pavienius asmenis, grupes, organizacijas, bet apie tinklus, į kuriuos susijungę pastarieji galėtų veikti kur kas efektyviau (Kaušylienė, Targamadzė, 2002). Tinklai yra kuriami siekiant greitai pasikeisti informacija, žiniomis ir turint tikslą socialinius darbuotojus, medikus, teisėsaugos pareigūnus, mokytojus, bendruomenės narius, nevyriausybinių organizacijų sektoriaus atstovus, verslininkus įtraukti į šeimose atsirandančių problemų šalinimą, bei į šeimos problemų prevenciją. Socialinio tinklo sąvokos autoriumi laikomas Rhodes – Livingstone instituto tyrėjas J. A. Barnesas. 1954 m. mokslininkas ją pavartotojo tirdamas vienos nedidelės Norvegijos salos gyventojų giminystės, draugystės ir kitus ryšius. Socialinis tinklas pasak (Barnes, 1972) apibrėžiamas kaip:

- sąsajų sistema;
- komunikacijos tinklas;
- individų naudojama strategija;
- socialinių ryšių forma;
- žmogiškųjų išteklių kapitalas.

Taigi socialinis tinklas – tai žmonių (grupių) socialinių santykių ar ryšių (jų pobūdžio) struktūra. Socialiniai ryšiai tinkle gali būti labai įvairūs. Kiekvienas asmuo (grupė) turi tik jam būdingą, individualų socialinį tinklą. Socialinis tinklas yra vienas iš esminių asmens socialinės integracijos ir socialinės adaptacijos veiksnių. Svarbiausias socialinių tinklų formavimosi motyvas – saugumo siekis. (Antinienė, 2004). A. Kaušylienė, V. Targamadzė (2002) tinklą apibrėžia kaip nehierarchiniais santykiais grįstą bendradarbiavimą tarp organizacijų. Socialinės partnerystės tinklai gali būti įvairių formų. P. Jucevičienė (2004) išskiria keturis partnerystės tinklų tipus:

- grupė žmonių, kurie keičiasi informacija, kontaktais ir patirtimi dėl profesinių ir socialinių tikslų;
- santykiai paremti bendradarbiavimu, tarpusavio sąveika, pasitikėjimu, kurie suteikia abipusę naudą;
- nehierarchinė žmonių ar institucijų organizacija, kuri veikia drauge dėl bendrų tikslų. Tinklo nariai yra pajėgūs paveikti politinę, socialinę ir ekonominę valdžią bei gali įteisinti socialines struktūras; savanorystės pagrindais dirbančių specialistų, turinčių panašių tikslų ar veiklos sferų, bendradarbiavimas (Blinstrubas ir kt., 2010).

Kompleksinė pagalba – kompleksiškai teikiamos paslaugos – koordinuotas švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas vaikams ir jų tėvams

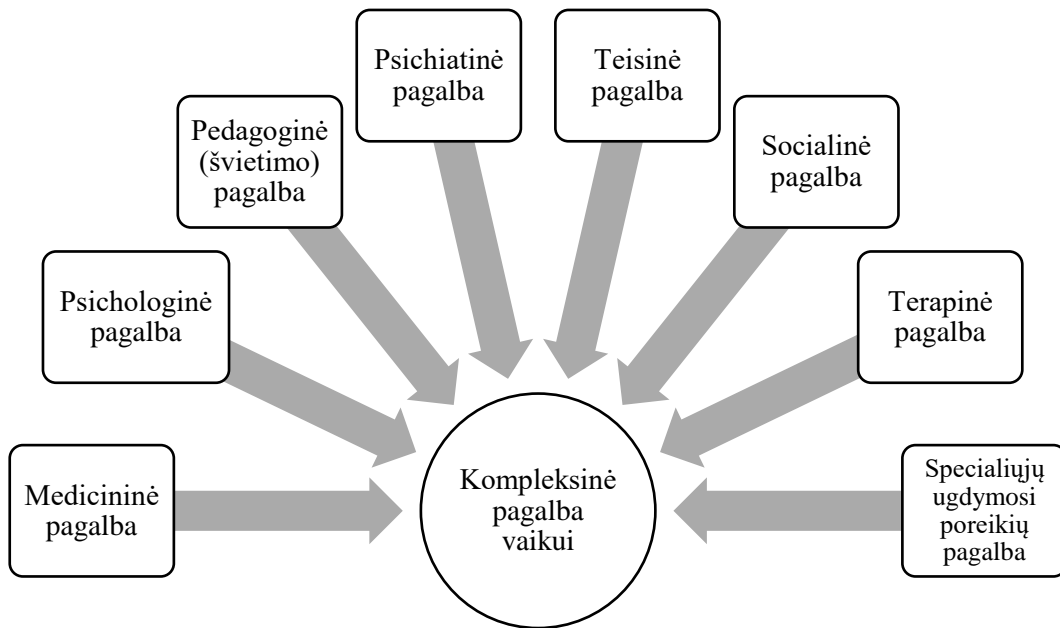
(globėjams) (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas, 2014). Tai koordinuotas švietimo programų vykdymas, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ir švietimo pagalbos teikimas individualiam vaikui ir jo tėvams jo tėvų pageidavimu ar atsakingų už vaiko teisių apsaugą institucijų teikimu (Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas, 2009).

Vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje, pagalbą teikia tarpinstitucinė specialistų komanda bei globos koordinatorius (arba globos centro socialinis darbuotojas, atliekantis globos koordinatoriaus funkcijas), nes jis pažįsta vaikus, jų tėvus, budinčius globotojus, mokyklos ir kitus specialistus, teikiančius pagalbą vaikams. Taip pat atlieka tarpininko funkcijas, atstovaudamas vaikų interesus. Pasak S. Burvytės (2015) tarpinstitucinės komandos paskirtis – panaudojant tam tikrų institucijų specialistų profesines kompetencijas, žinias ir galimybes, sudaryti galimos kompleksinės pagalbos teikimo vaikui ir jo šeimai planą ir organizuoti kompleksinės pagalbos teikimą.

Vaikai, kuriems nustatoma globa (rūpyba), paprastai turi daug įvairių problemų, pradedant nuo fizinės sveikatos iki psichosocialinių problemų. Neretai vaikai būna apleisti, neprižiūrėti, emociškai sužaloti. Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas (2007) nurodo, kad vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) pasižymi tam tikrais elgesio bei asmenybės ypatumais, jiems sunkiau mokytis. Galima išskirti šias pagrindines asmenybės raidos problemų priežastis:

- įgimti anatominiai-fiziologiniai centrinės nervų sistemos pažeidimai (paveldėti alkoholizmo, narkomanijos sąlygoti sunkumai ir pan.);
- raidos iki gimimo (prenatalinės raidos) problemos: nepageidaujamas nėštumas, ryšio tarp motinos ir vaisiaus sutrikimas;
- įvairios deprivacijos rūšys (judėjimo, jutimų, psichinė, emocinė, socialinė);
- aplinkos įtaka (pavyzdžiui, pedagoginis apleistumas);
- prievartinis atskyrimas nuo šeimos.

Taigi, iš pateiktos informacijos apie vaikų, augančių disfunkcinėse šeimose, patiriamus sunkumus ir sunkumų priežastis bei kilmę, galima apibendrinti, kad dažniausiai šiems vaikams prireikia kompleksinės pagalbos:

1 pav. Kompleksinė pagalba globojamam (rūpinamam) vaikui.

Medicininė pagalba – įvairių ligų, sužeidimų, traumų gydymas, skiepai, dantų gydymas, lėtinių ligų, negalių priežiūra, simptomų gydymas ar mažinimas.

Psichologinė pagalba – prievartos patyrimas, krizių ir traumų išgyvenimas, prieraišumo ryšių nutraukimas, netektys turi įtakos vaiko emocinei ir socialinei raidai. Tinkamai neišgyvenus ir neįveikus turėtų patirčių, vaikui gali kilti komplikuoatų pasekmių. Todėl yra svarbi psichologinė pagalba – sąlyginai neilgos trukmės, tarpasmeniniu bendravimu ir teorinėmis žiniomis pagrįsta pagalba asmenims, turintiems psichologinių problemų.

Pedagoginė (švietimo) pagalba – vaikai, kurie augo neprižiūrimi ir apleisti, paprastai turi didelių žinių spragų, žemą mokymosi motyvaciją, sunkumų sutelkiant dėmesį. Norint padėti vaikui, budintis globotojas, vaiko klasės auklėtojas, mokytojai, socialinis pedagogas ir kt. specialistai, turi bendradarbiauti tarpusavyje keliant vaiko mokymosi motyvaciją, mažinant žinių spragas, skiriant didesnę dėmesį toms sritims, kurios vaikui sekasi sunkiausiai.

Psichiatriinė pagalba – dėl sudėtingų patyrimų vaikai išgyvena sunkios formos depresiją, pasireiškia kiti psichiniai sutrikimai, todėl prirreikia vaikų psichiatro pagalbos, kartais netgi ir medikamentinio gydymo.

Teisinė pagalba – dėl įvairių formų smurto (dažniausiai dėl fizinio ir seksualinio smurto), kurį patiria vaikai, būna pradedami ikiteisminiai tyrimai, teismai, todėl įstatyminiam vaiko atstovui tenka vaiką atstovauti šiuose procesuose. Kartais vaikai, atlikę nusikalstamą veiką, būna įtraukiami į probacijos tarnybos registrus, todėl juos prižiūri ir lanko probacijos tarnybos pareigūnai.

Socialinė pagalba – tai socialinės paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai). Jos tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį.

Terapinė pagalba – tai įvairios terapijos, kurios padeda spręsti vaikų elgesio ir emocijų problemas (pavyzdžiui: meno terapija, muzikos terapija, šviesos terapija, kognityvinė elgesio terapija, psichoterapija, žaidimų terapija ir kt.).

Specialiųjų ugdymosi poreikių pagalba – atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, gali būti pritaikomi ugdymo metodai, mokomųjų dalykų programų turinys, ugdymo planas, mokinių pasiekimų ir pažangos patikrinimo organizavimas, pasiekimų vertinimo tvarka. Taip pat logopedo, specialiojo pedagogo, mokytojo padėjėjo pagalba.

Globėjai (budintys globotojai) gali turėti lemiamą vaidmenį suteikdami jaunuoliams paramą ir parengdami juos savarankiškam gyvenimui. Paauglių ruošimas savarankiškam gyvenimui yra ne ką mažesnis globos (rūpybos) uždavinys. Pagalba globojamam (rūpinamam) vaikui pasiruošti savarankiškam gyvenimui apima šias sritis:

- Savimonė;
- fizinė sveikata;
- psichikos sveikata;
- lytiškumas ir lytinis gyvenimas;
- butis;
- mokymasis ir profesinis pasirengimas;
- bendravimas ir bendradarbiavimas;
- laisvalaikis, interesai;
- pasirengimas šeimai;
- bendruomenė, visuomenė ir kt. (Vaikų laikinosios globos namai „Atsigręžk į vaikus“, 2007).

Dažniausiai vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, būna išgyvenę įvairių krizių, komplikuočių traumų, turintys fizinės, emocinės sveikatos problemų, pedagogiškai apleisti, be tinkamų socialinių įgūdžių ir pan. Tokiais atvejais yra svarbu teikti kompleksinę pagalbą, kurią teikia įvairių institucijų specialistai. Kad ši pagalba būtų efektyvi, būtinas darnus šių specialistų bendradarbiavimas, ėjimas bendro tikslo link – vaiko gerovės.

II. KOMPLEKSNĖ PAGALBA VAIKUI, GYVENANČIMA BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE: GLOBOS KOORDINATORIŲ PATIRTYS - TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodologinės nuostatos

Tyrimo metodologija pagrįsta sistemų bei humanistinėmis – egzistencinėmis teorijomis. Sistemine socialinio darbo teorija grindžiama G. Goldstein, A. Pincus ir A. Minahan ir kt. darbais. Sistemų teorijos vertė – matymas visumos. R. Jančaitytė (2010) teigia, kad vienas iš svarbiausių teorijos modelių yra *sistemų teorija*. Sistemų teorija padeda socialiniams darbuotojams suprasti plataus spektro socialines problemas – nuo šeimos problemų, smurto prieš vaiką, bendruomenės disfunkcijos iki problemų, paveikiančių individus tiesiogiai: nerimo, žemos savivertės ir tarpusavio santykių sunkumų. Sistemų teorija padeda suprasti veiksnius, įtakančius asmens problemas, daugialybiais lygiais (Bosco-Ruggiero, 2019). Sistemų teorija padeda pažvelgti į asmenį kaip į sistemą, jo aplinką, žmonių gyvenimo, vystymosi, veiklos ir bendravimo sąlygas. Individas yra suvokiamas kaip sistema. Sistemos darna gali sutrikti dėl žmogaus ir aplinkos sąlygų netinkamos sąveikos. Tai neleidžia nei pačiam žmogui, nei aplinkai vystytis ir tobulėti (Vitkauskaitė, 2001). Sistemų teorijoje kiekvienas asmuo yra socialinio tinklo narys. Socialinis tinklas apibūdinamas kaip žmogų supantys ryšiai ar sistema, kurią sudaro tam tikri žmonės, kurie duoda ar neduoda naudos.

Ši teorija atliekamame tyrime yra svarbi, nes socialiniam darbuotojui (globos koordinatoriui) suteikia kompetencijos, visapusiškesnio reiškinų vertinimo, teisingų sprendimų priėmimo. Vaiko sistemos negalima suprasti tik analizuojant pavienius jos elementus, nes dėl jų tarpusavio sąveikos atsiranda nauja kokybė, kai visuma yra didesnė už jos dalių sumą. Sistemų teorija pabrėžia, kad svarbu yra ne tai, kuo skiriasi sistemos sudėtinės dalys, o tai, kaip jos susijusios tarpusavyje. Todėl svarbu, kad tyrimas padėtų atskleisti priežastis vaikų patiriamams sunkumams ir tik tada teikti efektyvią kompleksinę pagalbą, nes tik žinant vaiko istoriją, jį supančios aplinkos elementus, galima įvertinti reikalingos pagalbos pobūdį.

Humanistinės-egzistencinės nuostatos (A. H. Maslow, 1995; C. R. Rodžers, 2005) analizuoja žmogaus egzistenciją, būties buvimą (egzistenciją) jo vietą ir vaidmenį pasaulyje. A. Maslow savo darbą siejo su asmenybės augimu ir tobulėjimu. A. Maslow iškėlė fundamentalių poreikių hierarchijos koncepciją: poreikiai auga nuo žemiausių (fiziologinių) iki aukščiausių (aktualizavimosi) poreikių. Šios koncepcijos esmė ta, kad jei nėra patenkinami žemesnieji poreikiai, nėra pereinama prie aukštesniųjų. Humanistinė pažiūrų sistema atspindi socialinę realybę ne esybės požiūriu, bet siekiamybės. Socialiniame darbe yra labai svarbu remtis humanistinėmis-egzistencinėmis nuostatomis, nes (Vitkauskaitė, 2001):

- socialinės pagalbos objektas yra asmenybė;
- individualių atvejų analizė yra svarbi, kaip ir statistiniai apibendrinimai, kadangi kiekvienas žmogus yra unikalus;
- žmogus kuria visuomenę ir visuomenė kuria jį;
- kiekvienas turi prigimtinių potencialių galimybių vystymuisi, savirealizacijai, kuri mažai yra priklausoma nuo praeities;
- žmogus yra besąlygiškai vertingas, todėl gerbtinas ir vertinamas toks koks, yra;
- kiekvienas asmuo turi teisę rinktis savo vertybes, tikslus savarankiškai spręsti ir būti atsakingas už sprendimus.

Pasak P. Godvado (2008), galima išskirti penkias egzistencinės filosofijos idėjas:

1. Besąlygiška asmens laisvė ir su ja susijęs asmens unikalumas – egzistencinė filosofija teigia, kad visa tikrovė aplink mus, o ypač – socialinė tikrovė, yra kiekvieno žmogaus suvokiama savitai. Todėl kiekvienas žmogus yra unikalus ir vertingas.
2. Kančia kaip neišvengiama ir prasminga žmogiškosios būties dalis. Egzistencializmas priima kančią ne tik kaip neišvengiamą žmogaus gyvenimo dalį, bet ir kaip būtiną – ji yra prasminga žmogaus gyvenimui.
3. Žmogaus būtis „čia ir dabar“ situacijoje. Vienintelė situacija kurią galime patirti yra dabartis. Praeitį galime tik prisiminti, o apie ateitį – fantazuoti. Dabarties situacija yra vienintelė, kurią galime pakeisti.
4. Įsipareigojimas arba išitraukimas, kuris padeda žmogiškojoje būtyje išlaikyti pusiausvyrą tarp buvimo ir darymo, arba tarp veiksmo bei kontempliacijos, spontaniškumo bei disciplinos. Kiekvienas žmogus yra besąlygiškai laisvas priimti sprendimus, tad yra visiškai atsakingas už savo gerovę. Tai nereiškia, kad žmonėms nereikalinga pagalba, tačiau niekas kitas nėra atsakingas už mūsų gerovę.
5. Žmogaus esmę sudaro kūrybinė integrali jėga. Egzistencinės filosofijos požiūriu nei vienas žmogus nėra blogas iš prigimties.

Humanizmas akcentuoja visą asmenybės sandarą, ypač pabrėžiant laisvą valią, saviveiksmingumą, saviaktualizaciją. Svarbu koncentruotis ne į trūkumus, bet į galimą potencialą ir gerovę (Cherry, 2019). P. Godvadas (2008) teigia, kad egzistencinės filosofijos idėjų taikymas sukuria galimybes maksimaliai sumažinti prievartą socialinio darbo praktikoje. Taip pat sukuria galimybes optimistiškesnėms ir nuoseklesnėms veikloms socialinio darbo praktikoje – kadangi priartina šią praktiką prie realybės, kokią ją patiria ir suvokia klientai, o ne kokią ją norėtų matyti socialiniai darbuotojai.

Šiam tyrimui humanistinė-egzistencinė teorija yra svarbi, nes socialinės pagalbos objektas yra asmenybė – unikali vientisa sistema, suvokiama ne kaip išankstinė susiformavusi duotybė, bet kaip nuolat kintanti atvira sistema. Žmogus, nepriklausomai nuo jo amžiaus, yra besąlygiškai vertingas, todėl gerbtinas ir vertintinas toks, koks yra, jis bet kokioje visuomenėje neturi būti dehumanizuotas ar tapti socializacijos proceso auka. Humanistinių-egzistencinių teorijų nuostatos padeda socialiniam darbuotojui (globos koordinatoriui) suprasti kiekvieno asmens poreikius, unikalumą, sukurti tinkamą emocinę sferą, neteisti ir nevertinti asmens elgesio, tik taip galima suteikti efektyvią pagalbą. Socialinio darbuotojo (globos koordinatoriaus) paskirtis – padėti vaikui įgyvendinti savo teises ir laisves, atskleisti savo potencialias galias ir galimybes.

2.2. Tyrimo metodika

Empirinio tyrimo uždaviniams pasiekti buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Kokybiniai tyrimai apibūdinami kaip sistemingi situacijos ar individų grupės tyrimai natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį jų paaiškinimą. Kokybinių tyrimų metodai yra lankstūs, nes orientuoti į interpretaciją, o ne į matavimus ir sutelkia dėmesį į situacijos ir elgesio ryšį (Kardelis, 2002). Kokybinis tyrimas yra suvokimo tyrinėjimo procesas, kuris yra grindžiamas griežtomis metodologinėmis tradicijomis ir kuris nagrinėja socialines arba žmonių problemas (Luobikienė, 2002). Kokybinis tyrimas naudingiausias tada, kai kiekybiškai reikšmingą iširtį sunku arba netikslinga, taip pat tada, kai norima pažvelgti į reikšmingą „iš vidaus“ – per žmogaus asmeninį santykį su tiriamu reiškiniu (Pruskus, 2003).

Kokybinio tyrimo vykdymui buvo nuspręsta pasirinkti pusiau struktūruotą interviu. Interviu yra pakankamai lankstus duomenų rinkimo įrankis, kuris gali būti taikomas įvairiose tyrimo situacijose (Pruskus, 2003). Pasak A. Telešienės (2008), pusiau struktūruotas interviu remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Papildomus klausimus tyrėjas užduoda esant skirtingoms situacijoms:

- kai interviu metu pastebi, jog numatytieji klausimai nepadengia visų tyrimui svarbių temų;
- siekiant surinkti daugiau ar gilesnės informacijos tuomet, kai tiriamasis nepilnai atsako į pateiktuosius klausimus;
- kai pastebi, jog tiriamajam nepatogu (jis nenori) atsakinėti į pateiktąjį klausimą – tuomet tyrėjas stengiasi tą pačią informaciją gauti paklausdamas kitaip ar trumpam nukreipdamas tiriamojo dėmesį į kitus, mažiau jautrius klausimus, ir sugrįždamas prie jautraus klausimo kita formuluote.

Atlikto tyrimo interviu struktūrą sudaro penki klausimų blokai:

1. Informacija apie respondentus.
2. Vaikas ir jo biologinė šeima.
3. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.
4. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotoje šeimoje.
5. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

Pirmajame klausimų bloke prašoma respondentų pateikti demografinę informaciją apie save: lytis, amžius, išsilavinimas, profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje, globos koordinatoriaus profesinė patirtis. Kitus klausimų blokus sudaro atviri klausimai, kuriais siekiama atskleisti nagrinėjamą tyrimo temą, respondentų nuomonę, požiūrį, nuostatas. Interviu sudaro 17 atvirų klausimų (įskaitant klausimus apie demografinius duomenis). Globos koordinatorių interviu pilnas tekstas pateiktas prieduose.

Interviu metu gauti duomenys tvarkyti aprašomuoju ir turinio analizės metodais. Viena iš esminių turinio analizės procedūrų yra kategorijų kūrimas. Šios procedūros esmė yra suformuluoti kriterijų, pagal kurį atsižvelgiant į teorinį pagrindą ir iškeltą tyrimo problemą bei objektą būtų išskiriamos ir apibrėžiamos tam tikros kategorijos. Kategorijos yra įvairios temos ar perspektyvos, persmelkusios tiriamą tekstą ir tampa priemone klasifikuoti jo semantinius vienetus – žodžius, sakinius, sakinių grupes. Dirbant su tekstu yra sukuriamos pirminės kategorijos, paskui grįžtamuoju ryšiu jos yra peržiūrimos, tikslinamos ir galiausiai suvedamos į pagrindines kategorijas ir atliekama gautų rezultatų interpretacija. Jei tyrimo problema reikalauja, atliekama ir tam tikra kiekybinė analizė, pvz., kategorijų dažnumo nustatymas ar kt. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008; Kardelis, 2002).

2.3. Tyrimo imtis ir atranka

Atsižvelgiant į šio tyrimo tikslą ir siekiant jį įgyvendinti, buvo pasirinkta patogiosios imties atranka. Pasak L. Rupšienės (2007), patogiosios atrankos idėja – atrenkami lengviausiai prieinami generalinės aibės vienetai. Kokybiniuose tyrimuose patogioji atranka svarbi tuo, kad dažnai apskritai sudėtinga tiriamuosius pasiekti. Tai buvo pastebėta ir šio tyrimo metu. Tyrimo tikslinė grupė – Globos centrų globos koordinatoriai, koordinuojantys budinčių globotojų šeimas ir jų prižiūrimus vaikus. Buvo išsiųsta 30 elektroninių laiškų su prašymu atsakyti į pateiktus interviu klausimus respondentams patogia forma. Po kurio laiko, nesulaukus jokio atsakymo, buvo dar kartą išsiųsti prašymai atsakyti į klausimus. Iš viso buvo gauti 5 atsakymai iš pažįstamų kitų rajonų globos koordinatorių ir 2 globos koordinatorių, dirbančių kartu.

Tyrime dalyvavę asmenys šiame darbe vadinami respondentais ir tyrimo dalyviais. Žemiau pateiktoje lentelėje nurodytos pagrindinės respondentų charakteristikos.

3 lentelė

Respondentų pagrindinės charakteristikos

Respondentai	Lytis	Amžius	Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija	Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje	Globos koordinatoriaus profesinė patirtis
A1	Moteris	49 metai	Aukštasis universitetinis, socialinio darbo kvalifikacija	12 metų	2 metai
A2	Moteris	46 metai	Aukštasis, socialinio darbo kvalifikacija	10 metų	1 metai
A3	Moteris	40 metų	Aukštasis išsilavinimas, socialinio darbo kvalifikacija	5 metai (darbas su socialinės rizikos šeimomis)	4 metai
A4	Moteris	44 metai	Aukštasis išsilavinimas, edukologijos kvalifikacija	15 metų (Maisto pramonės technologė, profesijos mokytoja, soc. darbuotoja, soc. darbuotojos padėjėja)	1,5 metai
A5	Moteris	55 metai	Aukštasis išsilavinimas, socialinės pedagogikos kvalifikacija	12 m.	2,5 m.
A6	Moteris	32 metai	Aukštasis universitetinis išsilavinimas,	3 metai	3 metai

			socialinės pedagogikos kvalifikacija		
A7	Moteris	26 metai	Aukštasis išsilavinimas, socialinio darbo kvalifikacija	2 metai	2 metai

Išanalizavus respondentų pagrindines charakteristikas paaiškėjo, kad tyrime dalyvavo vien moteris, kurių išsilavinimas aukštasis arba aukštasis universitetinis. Dauguma respondenčių (iš viso 4) turi socialinio darbo kvalifikaciją, dvi – socialinės pedagogikos ir viena – edukologijos. Respondentų profesinė patirtis įvairi. Daugelis globos koordinatoriumi dirba nuo globos centrų atsiradimo arba netrukus po jų atsiradimo. Kai kurie respondentai globos koordinatoriaus profesinę patirtį įvardija didesnę negu buvo įsteigtos šios pareigybės (2018 m. liepos 2 d.). Tikėtina, kad jie taip padarė dėl to, jog dirbo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotais asmenimis/socialiniais darbuotojais (GIMK (globėjų ir įtėvių mokymo ir konsultavimo) specialistais), kurie teikia paslaugas būsimiems ir esamiems globėjams (rūpintojams), įtėviams, socialiniams globėjams (pirminis budinčių globotojų pavadinimas, kuris buvo vartojamas iki 2018 m.

2.4. Tyrimo organizavimas, eiga, etika

Tyrimo organizavimas ir eiga. Organizuojant tyrimo interviu dėl Lietuvos Respublikoje susiklosčiusios ekstremalios padėties – paskelbto karantino, pirminį interviu vykdymo planą teko pakeisti kitu: buvo planuota tartis su respondentais dėl susitikimo jiems patogiu laiku ir jiems patogioje vietoje, tačiau dėl visų saugumo ir karantino reikalavimų, teko interviu vykdyti nuotoliniu būdu. Buvo išsiųsta 30 elektroninių laiškų su prisegtais interviu klausimais ir prašymais į juos atsakyti respondentams patogia forma. Visi sutikusieji dalyvauti tyrime (iš viso 7 respondentai) nusprendė atsakinėti raštu. Pasak K. Kardelio (2002), patikimesni tie interviu, kurių metu respondentai pildo anketas, nes anketos dažniausiai yra anoniminės, ekonomiškesnės. Respondentai jaučiasi mažiau suvaržyti, pateikti apgalvotus atsakymus. Taip pat K. Kardelis (2002) nurodo, kad anketuojant paštu (šiuo atveju – elektroniniu paštu) ta pati mintis skirtingų žmonių suprantama nevienodai. Tai buvo pastebėta ir šių interviu metu, todėl su keletu respondentu teko susisiekti telefonu ir pasitikslinti ir/ar pagilinti jų atsakymus. Interviu anketų pradžioje buvo prisistatyta ir įvardinta, kodėl respondentai yra prašomi atsakyti į interviu

klausimus. Respondentai buvo patikinti, kad bus laikomasi tyrimo etikos ir konfidencialumo. Anketų pabaigoje buvo padėta už atsakymus.

Tyrimo etika. Tyrimas buvo atliktas remiantis šiais etikos principais (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008; Kardelis, 2002):

- respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, buvo užtikrintas respondentų anonimiškumas bei jų pateiktos medžiagos konfidencialumas;
- respondentai bet kuriuo metu galėjo atsisakyti tyrimo;
- pateikus anketą tyrimo dalyviai galėjo reikšti savo nuomonę ir jiems nebuvo daroma jokia įtaka;
- respondentams paaiškinta, kad gauti rezultatai bus pateikiami apibendrintai;
- tyrimo metu buvo išsaugotas tyrimo dalyvių konfidencialumas. Konfidencialumas – vienas iš tyrimo dalyvių teisių apsaugos būdų. Šio principo esmė yra tyrėjo pasižadėjimas išlikti ištikimam tam, kuris jam padėjo tyrime;
- anketas pildantys respondentai jas galėjo pildyti patogiu laiku, tyrėjas neįtakojo tiriamųjų, respondentai galėjo jaustis laisvai, nes nebuvo stebimi tyrėjo;
- interviu laikas, vieta bei preliminari trukmė buvo derinama asmeniškai su respondентаis;
- respondentai savo noru sutiko dalyvauti tyrime.

III. KOMPLEKSNĖ PAGALBA VAIKUI, GYVENANČIAM BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE: GLOBOS KOORDINATORIŲ PATIRTYS – TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Atlikus tyrimą ir išanalizavus gautą informaciją, išryškėjo 6 tyrimo kategorijos, kurios išskaidytos į tam tikras subkategorijas. Pirmoji tyrimo kategorija: patekimo į budinčio globotojo šeimą priežastys.

4 lentelė

Patekimo į budinčio globotojo šeimą priežastys

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Patekimo į budinčio globotojo šeimą priežastys	Tėvų girtavimas	„Dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu“ (A3) ²
		„Dažniausiai tai būna girtavimas“ (A6)
		„Dėl alkoholio, girtavimo šeimoje“ (A7)
	Smurtas	„Dėl smurto artimoje aplinkoje, <...>, nepriežiūros, apleistumo“ (A1)
		„Vaikai iš tėvų būna paimami, kai šie jų neprižiūri nesirūpina. Kartais vaikai pasiskundžia dėl patiriamo smurto“. „Buvo atvejų, kai vaikai buvo paimti iš mamos paaiškėjus, kad prie jų galimai seksualiai priekabiauja šeimoje besilankantys mamos sugėrovai“ (A2)
		„...smurtas, apleistumas“ (A6)
		„...fizinio, seksualinio smurto“ (A7)
	Tėvų socialinių įgūdžių stoka	„...tėvų socialinių įgūdžių stoka“ (A1)
		„...socialinių įgūdžių stoka“ (A4)

Kategorija: Patekimo į budinčio globotojo šeimą priežastys.

Tėvų girtavimas. Tyrimo dalyviai tėvų girtavimą, priklausomybę alkoholiui išskiria kaip vieną iš pagrindinių priežasčių. Ją nurodė visi septyni tyrimo dalyviai: „Dėl <...> girtavimų...“

² Skaičius skliausteliuose žymi nuorodą į interviu numerį

(A1), „Kartais vaikai pasiskundžia dėl <...> tėvų ar vieno iš jų girtavimo.“ (A2), „Dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu.“ (A3), „Vaikai dažniausiai būna paimami iš nesaugios aplinkos, kur vartojamas alkoholis...“ (A4), „... tėvų priklausomybės...“ (A5), „Dažniausiai tai būna girtavimas...“ (A6), „Dėl alkoholio, girtavimo šeimoje...“ (A7).

Analizuojant ir vertinant tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad tėvų (ar vieno iš jų) priklausomybė alkoholiui yra vieną iš pagrindinių priežasčių, kodėl vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos ir apgyvendinami budinčio globotojo (arba globėjo giminaičio) šeimoje. Alkoholizmas šeimoje yra sudėtinga, visą šeimą visokeriopai paveikianti problema, kuri vaikui, augančiam tokioje šeimoje, gali padaryti neigiamą įtaką, lydėsiančią visą gyvenimą. N. Goštautaitės Midttun (2017) teigimu, žalingas alkoholio vartojimas šeimoje didina riziką, kad tokioje aplinkoje augantys vaikai patirs skurdą, fizinius nepriteklius, bus nepakankamai pasirūpinta jų svarbiausiais fiziniais poreikiais. Tokiems vaikams dažnai gali trūkti visaverčio maitinimosi, kokybiškų buitinių sąlygų miegoti bei ilsėtis, gamtinėms sąlygoms ir aplinkybėms tinkamų rūbų, mokymuisi ir socializacijai reikalingų priemonių. Dažnai sergantys alkoholizmu nenori pripažinti savo priklausomybės ir priimti jiems siūlomą pagalbą. Jie mano, kad panorėję patys gali liautis nustoję girtauti, savo elgesyje neįžvelgia nieko blogo. Todėl vaikų paėmimas iš girtaujančių tėvų yra būtinas, norint visokeriopai juos apsaugoti. Kartais vaikų paėmimas supurto tėvus, padeda jiems pamatyti realią situaciją ir paskatina kreiptis ir priimti pagalbą.

Smurtas. Vaikų patekimo į budinčio globotojo šeimą smurtas kaip priežastis buvo taip pat dažnai įvardijama tyrimo dalyvių: „Dėl smurto artimoje aplinkoje <...> nepriežiūros, apleistumo...“ (A1), „Vaikai iš tėvų būna paimami, kai šie jų neprižiūri, nesirūpina. Kartais vaikai pasiskundžia dėl patiriamo smurto <...>. Buvo atvejų, kai vaikai buvo paimti iš mamos paaiškęjus, kad prie jų galimai seksualiai priekabiauja šeimoje besilankantys mamos sugėrovai“ (A2), „...smurto artimoje aplinkoje“ (A4), „Nepriežiūra, smurtas...“ (A5), „...smurtas, apleistumas.“ (A6), „...fizinio, seksualinio smurto“ (A7).

Tyrimo dalyviai smurtą ir įvairias formas taip pat nurodo kaip dažną vaiko paėmimo iš biologinės šeimos priežastį. Kaip matome, šią priežastį įvardijo šeši tyrimo respondentai. Pasak Ž. Arlauskaitės (2007), smurtas prieš vaiką yra bet koks fizinis bei emocinis jo įskaudinimas, seksualinė prievarta, nesirūpinimas vaiku, kuris gali sukelti jam ligą. Pasaulinė sveikatos organizacija išskiria keturias pagrindines smurto prieš vaiką formas: fizinį, seksualinį, psichologinį/emocinį smurtą; vaiko apleistumą (World Health organization, 2019). Tačiau dažnai yra naudojamos kelios smurto formos. Pavyzdžiui, jeigu yra naudojamas fizinis smurtas, tikėtina, kad kartu bus naudojamas ir emocinis ar psichologinis smurtas ir pan. Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo fizinį smurtą, seksualinį smurtą: „...vaikai savo šeimose mato tėvų lytinį aktą, prieš vaikus naudojamas seksualinis smurtas...“ (A1),

„*Vaikai nukentėję nuo fizinio, seksualinio, psichologinio smurto.*“ (A6). Tyrimo dalyviai dažnai mini ir apleistumą: „*Vaikai būna apleisti mediciniškai: sugedę dantys, 7-8 mėn. kūdikiai dar normaliai nesėdi, 6 metų vaikas tuštinasi į kelnes, nes nebuvo ugdytas ir mokytas tinkamai naudotis tualetu.*“ (A2), „*...vaikai būna apleisti visomis prasmėmis.*“ (A5), „*Kartais vaikai būna apleisti, neturintys reikiamo dydžio drabužių, mokymosi priemonių.*“ (A6). Tėvų smurtas prieš vaikus daro žalą vaiko psichikai, sukelia skaudžias pasekmes. Prigimtiniai meilės, pagarbos, supratimo ir prierašumo ryšiai yra gyvybiškai svarbūs kiekvienam vaikui, kurių trūkumas sukelia sudėtingas psichosocialines problemas. Kai prigimtiniai ryšiai būna perpinami su emociniu, fiziniu, seksualiniu ar kitos rūšies smurtu, vaikui kyla įtampa, vidiniai prieštaravimai, su kuriais net ir suaugus būna sunku susitvarkyti.

Tėvų socialinių įgūdžių stoka. Tyrimo dalyviai mano, kad šeimose, iš kurių yra laikinai paaimami vaikai, vyrauja ir socialinių įgūdžių stokos problema: „*...tėvų socialinių įgūdžių stokos.*“ (A1), „*...socialinių įgūdžių stoka...*“ (A4).

Socialiniai įgūdžiai – neatsiejama kasdieninio gyvenimo dalis, kuri daro įtaką asmens gyvenimo kokybei, tinkamo gyvenimo būdo vedimui. Gebėjimas būti socialiu, prisitaikyti prie kintančios visuomenės, padeda patenkinti kasdieninius poreikius, įveikti iškilusius sunkumus, kurti pozityvius tarpusavio santykius. Ši problema dažnai šeimose būna perduodama iš kartos į kartą. Tai pagrindžia socialinio išmokimo teorija. Esminė socialinio išmokimo teorijos nuostata – vaikai dažnai išmoka elgtis stebėdami kito sėkmę/nesėkmę, elgesys provokuojamas ir palaikomas per aplinkoje matomus elgesio modelius, kuriuos vaikai mėgina atkartoti. (Pruskus, 2012). Daugelis žmogaus veiklos aspektų yra socialinės kilmės, svarbi tarpasmeninė sąveika, norint giliau pažinti asmenybę, reikia atsižvelgti į tą socialinį kontekstą, kuriame pasireiškia konkretus elgesys. Bandura teigia, kad žmogus mokosi stebėdamas kitų elgesį, aplinkos reakciją į tą elgesį ir arba jį perima, arba atsisako, arba bando kitus elgesio būdus (Kerevičienė, 2014). Taigi, dažniausiai tėvai neturi tinkamų socialinių įgūdžių, nemoka tinkamai auklėti, prižiūrėti savo vaikų, nežino pozityviosios tėvystės nuostatų, negeba rodyti tinkamo pavyzdžio, nes patys augo šeimose, kuriose to nebuvo. Tai atsispindi ir respondentų atsakymuose: „*Iš kartos į kartą perduodamas netinkamas tėvų elgesys su vaikais...*“ (A1), „*Vaikų tėvai vaikystėje buvo taip auginami, todėl ir savo vaikus taip augina. Jiems trūksta socialinių įgūdžių, tačiau to nesupranta, mano, kad daro viską teisingai, todėl nepriima socialinių darbuotojų pagalbos.*“ (A2), „*Neretai vaikų biologiniai tėvai patys augo socialiai pažeistose šeimose ir nežinodami, kaip kitaip gali būti auginami vaikai.*“ (A3). Socialinių įgūdžių trūkumas, negebėjimas vesti tinkamo gyvenimo būdo, žinių trūkumas apie tinkamą vaikų auklėjimą, gali būti kitų priežasčių, dėl kurių vaikai būna paaimami iš biologinės šeimos, pagrindu. Pavyzdžiui, bandymas vaiką drausminti baudžiant jį fizinėmis bausmėmis.

Keletas tyrimo dalyvių pastebėjo, kad vaikai iš biologinės šeimos būna paimami dėl sudėtinių priežasčių: „*Neretai priežasčių, dėl kurių paimami vaikai iš savo biologinės šeimos, būna visa puokštė.*“ (A2); „*Vaikai iš biologinių šeimų būna paimami dėl įvairių priežasčių. <...> Būna atveju, kai vaikai patys pasiprašo būti išimti iš šeimos, nes jaučiasi joje negerai*“ (A6).

Kita išryškėjusi tyrimo kategorija: vaiko adaptacija budinčio globotojo šeimoje.

5 lentelė

Vaiko adaptacija budinčio globotojo šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vaiko adaptacija budinčio globotojo šeimoje	Baimė	„ <i>Pasimetimas, išgąstis, verkimas</i> “ (A1)
		„ <i>Vaikas gali tapti uždaresniu, tylesniu, bailesniu</i> “ (A3)
	Pyktis	„ <i>...arba įvykti atvirksčiai ir vaikas gali tapti labai agresyviu</i> “ (A3)
		„ <i>Vaikai tampa uždaresnis, agresyvūs, maištaujantys...</i> “ (A4)
	Džiaugsmas	„ <i>...kai kurie netgi džiaugiasi dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje</i> “ (A1)
		„ <i>...jie džiaugiasi pasikeitusia aplinka, stebisi naujovėmis</i> “ (A6)
	Liūdesys	„ <i>...jautrūs, verkia...</i> “ (A4)
		„ <i>...daug ašarų...</i> “ (A7)
	Traumos	„ <i>Vaikai, paimti iš savo tėvų, patiria traumas, išgyvena krizes, būna pikti ir liūdni.</i> “ (A2)
		„ <i>Vaikai visuomet patiria psichologinių traumų, niekuomet nėra teigiamų pasekmių...</i> “ (A4)
	Ryšys su biologiniais tėvais	„ <i>Įvairiai. Vieni vaikai būna uždaresni, kiti vaikai patys nelabai nori su tėvais bendrauti.</i> “ (A3)
		„ <i>Dažniausiai vaikai be galo laukia susitikimų ir labai nusivilia, jei susitikimai neįvyksta.</i> “ (A6)

Kategorija: Vaiko adaptacija budinčio globotojo šeimoje.

Baimė. Tyrimo dalyviai pastebėjo, kad apgyvendinant vaikus budinčio globotojo šeimoje, jie dažnai jaučia baimę, nerimą, būna pasimetę: „*Pasimetimas, išgąstis, verkimas.*“ (A1);

„Kartais vaikai būna pasimetę...“ (A2); „Vaikas gali tapti uždaresniu, tylesniu, bailesniu...“ (A3); „Vaikai būna labai išsigandę, sunerimę <...> jie patenka į nepažįstamą aplinką, aplink svetimi žmonės“ (A4); „Juos gąsdina nežinomybė, jie bijo, nenori palikti savo tėvų ir namų“ (A5).

Vaikų jaučiama baimė jų paėmimo iš tėvų ir apgyvendinimo, adaptacijos budinčio globotojo metu, yra suprantamas ir normalus dalykas. Labiausiai šiose situacijose vaikus gąsdina nežinomybė. Jie nežino, ko gali tikėtis, kas jų laukia, koks toliau bus jų gyvenimas, kada galės grįžti pas savo tėvus. Jie nežino, kuo gali pasitikėti, o kuo – ne. Net jei vaiko perkėlimas iš šeimos buvo planuotas, jis vis tiek patiria baimę ir netikrumą, jaučiasi priklausomas nuo išorinių aplinkybių ir nepažįstamų žmonių (Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007). Pasak psichologės Mickevičienės E. (neuromedicina.lt), vaiko baimė gali pasireikšti įvairiais požymiais – tiesioginiais, kai vaikas žodžiais nusako savo baimę, ir netiesioginiais, kai atsiranda pilvo ar skrandžio skausmai, tampa sunku susikaupti, nenori eiti į darželį ar mokyklą, padidėja agresyvumas, nervingumas, liūdnumas ar kita. Vaikai nežino, kaip galėtų įveikti savo baimę. Todėl labai svarbu, kad adaptacijos metu budintis globotojas, globos koordinatorius ir kiti specialistai, dirbantys su vaiku, jį stebėtų, kaip vaikui sekasi įveikti baimę ir kitus neigiamus jausmus, ypač jei vaikas yra mažesnio amžiaus.

Pyktis. Respondentų nuomone, apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje ir adaptacijos joje metu, vaikai dažnai jaučia pyktį: „... pyksta dėl priežasčių, dėl kurių buvo paimti, keikia tuos, kas „išrado alkoholį“. Perdavimo metu būna ir ašarų, ir keiksmų.“ (A2); „...vaikas gali tapti labai agresyviu.“ (A3); „... vaikai tampa uždaresni, agresyvūs, maištaujantys, nenoras mokytis.“ (A4); „Jie tampa irzlūs, nelaimingi, depresiški, pasireiškia agresijos ir pykčio priepuoliai.“, „Kartais bando protestuoti, prieštarauti...“ (A6); „...iš paauglių keiksmazodžių, kartais grasinimų, bandymų pabėgti.“ (A7).

Vaikų jaučiamą pyktį įvardijo daugiau negu pusę respondentų. Pyktį galima susieti su vaikų jaučiama baime. Pyktis gali būti jaučiamas dėl negalėjimo kontroliuoti situacijos, nežinomybės. Pasak psichologės E. Kuraitės (2012), pyktį jaučia visi – tiek vaikai, tiek suaugusieji. Tai natūrali emocija, kuri praneša mums apie pavojų ir skatina reaguoti, jei kas nors negerai. Pyktis dažnai kyla, kai vaikas jaučiasi nesuprastas, įskaudintas, jis negali kontroliuoti situacijos ar įveikti sunkumų. Taip pat šį jausmą dažnai lydi ir kiti jausmai: baimė, liūdesys, gėda, nerimas. Visi vaikai iš nedarnių šeimų nori, kad jų tėvai būtų „normalūs“, rūpestingi, mylintys. Atskyrimas nuo šeimos iš esmės yra pripažinimas to, kad tai patiriantis vaikas nėra normalus, mylimas tėvų. Net nedarnios šeimos netektis yra rimta trauma, sukelianti skausmą ir nuoskaudą tėvams ir gyvenimui apskritai, vaikas jaučiasi atstumtas ir piktas (Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007). Tad vaikams, netekusiems tėvų globos, jausti pyktį yra normalu, tačiau tai iškelia uždavinį budinčiam globotojui – mokyti vaiką tinkamai išreikšti pyktį, nes tikėtina, kad biologinėje šeimoje vaikas nebuvo to mokomas. Svarbu yra

leisti vaikui jausti pyktį, tai yra tokia pat svarbi emocija kaip džiaugsmas. Užslopintas pyktis gali būti daug pavojingesnis ir sukelti didelį pavojų vaiko sveikatai arba aplinkiniams.

Džiaugsmas. Respondentai interviu metu atkreipė dėmesį ir į vaikų jaučiamą džiaugsmą adaptacijos budinčio globotojo šeimoje metu: „*Didesnių sunkumų dėl adaptacijos neiškyla, kai kurie netgi džiaugiasi dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje.*“ (A1), „*Jeigu vaikai būna paaimami ne pirmą kartą, o jau kokį trečią ar ketvirtą, ir jei vaikai yra buvę apgyvendinti globos įstaigoje, tada vaikai reaguoja pakankamai ramiai, džiaugiasi, kad nebus vėl apgyvendinti vaikų globos įstaigoje.*“ (A2), „*Kartais, kai vaikai būna išimti iš labai vargingos ir nesaugios aplinkos, jie džiaugiasi pasikeitusia aplinka, stebisi naujovėmis. Pavyzdžiui, vaikai po pirmųjų naktų budinčio globotojo šeimoje džiaugsmingai stebisi, kad miegojo po atskiromis „kaldromis“.*“ (A6)

Pasak Giedrimo ir kt. (2013), mokslininkai ir praktikai nustatė, kad kuo dažniau vaikas yra perkeliamas ir kuo daugiau netekčių yra patyręs, tuo silpniau jis reaguoja į dabartinį išsiskyrimą, nes jau panašios patirties įgiję vaikai išmoksta naudotis įvairiais gynybos mechanizmais, siekdami apsisaugoti nuo skausmo. Todėl vaikai, ypač pirmomis adaptacijos savaitėmis ir patekę į materialiai geresnes sąlygas, gali jaustis tarsi tam tikrose atostogose. Tačiau tikėtina, kad šis laimės pojūtis, tarsi kaip medaus mėnuo, po tam tikro laiko praeina ir vaikas ima ilgėtis tėvų ir namų. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į vaikų ramią reakciją, įtakotą apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, o ne vaiko globos įstaigoje. „*Nes dažniausiai vaikams būna ne pirmas paėmimas iš šeimos, bet pirmas apgyvendinimas ne įstaigoje, o šeimoje. Pas budinčius globotojus tokiems vaikams patinka labiau*“ (A3). Tai rodo vaikų globos pertvarkos svarbą ir reikalingumą, bei teigiamą poveikį vaikams.

Liūdesys. Vaikas adaptacijos budinčio globotojo šeimoje metu, respondentų nuomone, dažnai jaučia liūdesį: „*Vaikai būna <...> jautrūs, verkia...*“ (A4), „*Daugeliu atvejų adaptacija būna sunki, užtrunka nemažą laiko tarpą, vaikai labai ilgisi savo tėvų ir namų.*“ (A5), „*Vaikų reakcija būna įvairi: nuo ašarų iki visiškai ramių reakcijų. Ašaroja net ir agresyvaus elgesio paaugliai vaikinai.*“ (A6), „*Daug ašarų...*“ (A7).

Vaikų jaučiamas liūdesys, o taip pat ir anksčiau minėtus jausmus: baimę ir pyktį; įtakoja vaikų išgyvenamas netekties jausmas. Vaikai netenka savo tėvų, namų, jiems įprastos aplinkos, kartais net ir mokyklos bei draugų. Tokį priverstinį atskyrimą vaikas suvokia beveik kaip savo tėvų mirtį. Kartais kiti yra linkę manyti, kad vaikas negali mylėti tėvų, kurie blogai su juo elgėsi. O jei myli, reikia „pats yra nenormalus“ (Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007). Ir iš tiesų praktikoje galima pastebėti kai kurių specialistų, aplinkinių žmonių nuostabą, kodėl vaikas iš gerų buities sąlygų veržiasi grįžti į savo skurdžius namus pas geriančius tėvus. Toks aplinkinių požiūris nesudaro tinkamų sąlygų vaiko gedėjimui ir susitaikymui su susidariusia situacija. Todėl yra labai svarbu padėti vaikui tinkamai įveikti netektį.

Traumos. Tyrimo dalyvių pateiktuose atsakymuose dažnai yra minima, kad vaikai paėmimo iš tėvų ir adaptacijos budinčio globotojo šeimoje metu išgyvena trauminę krizę: „*Vaikai, paimti iš savo tėvų, patiria traumas, išgyvena krizes, būna pikti ir liūdni.*“ (A2), „*Vaikai visuomet patiria psichologinių traumų, niekuomet nėra teigiamų pasekmių...*“ (A4), „*Dėl paėmimo vaikai lieka traumuoti, jie išgyvena didelį stresą, sunkiai išgyvena netektis.*“ (A5), „*Stipriai traumuojama vaiko psichinė būseną, tačiau tai yra būtina norint apsaugoti vaiką nuo didesnio galimo pavojaus vaiko sveikatai ir galbūt net ir gyvybei.*“ (A7).

Įvairaus pobūdžio skausmas, netektys yra neatsiejama gyvenimo dalis, kuri visus daugiau ar mažiau paliečia. Tačiau vaikai, netekę tėvų globos, pernelyg anksti susiduria su šiais išgyvenimais. Tokia trauma turi destruktivų poveikį vaiko funkcionavimui, kuris gali paveikti fizinę, psichologinę, socialinę sritis. Pasak Pileckaitės-Markovienės, Lazdausko (2007), vaikai, kurie neteko tėvų globos, išgyvena dvigubą traumą: viena vertus tai blogas elgesys su jais ir neigiama patirtis šeimoje, kita vertus – pats atskyrimo nuo šeimos faktas. Šias vaikų patiriamas traumas galima išskirti į pirminę ir antrinę žalą. N. Grigutyte (2005) teigia, kad antrinis traumatizmas, arba antrinė žala, – tai toks socialinę ir kitokią pagalbą vaikui teikiančių institucijų elgesys, kai reikiama pagalba išvis nėra teikiama arba rodomas abejingumas, nejautrumas vaiko išgyvenimams, emociniams poreikiams, ir prioritetu tampa ne prievartą patyrusio vaiko, o institucijos poreikiai ir tikslai. Toks pagalbą teikiančių institucijų elgesys sustiprina patirtos prievartos pasekmes ir neužtikrina vaiko fizinio bei psichologinio saugumo. Dažnai vaikų paėmimas vyksta skubiai, chaotiškai, tvyrant įtampai, tėvai būna nusiteikę konfliktiškai. Todėl labai svarbu, kad vaiko teisių apsaugos specialistas turėtų tinkamų žinių ir vaiko paėmimo metu skirtų dėmesio vaiko emocinei būklei, leistų jam pačiam susidėti norimus daiktus, tinkamai atsiveikinti su tėvais (jeigu tai nekenkia vaiko interesams), paaiškintų, kas jo laukia, kur jis vežamas. Taip pat svarbu laiku suteikti psichologinę pagalbą.

Ryšys su biologiniais tėvais. Tyrimo dalyvių buvo paprašyta apibūdinti vaikų, gyvenančių budinčio globotojo šeimose, ryšį su biologiniais tėvais, susitikimus su jais: „*Dauguma teigiamai, noriai jų laukia, pasiilgsta. Labai nusimena, jeigu susitikimas neįvyksta.*“ (A1), „*Vaikų reakcija būna įvairi. Vieni vaikai jau po pirmųjų 10 susitikimo minučių nori išeiti, nes pasidaro nejauku ir nuobodu.*“ (A2), „*Įvairiai. Vieni vaikai būna uždaresni, kiti vaikai patys nelabai nori su tėvais bendrauti.*“ (A3), „*Vyresnio amžiaus vaikai sureaguoja jautriau susitikimo pradžioje, o mažesnio amžiaus vaikai susitikimo pabaigoje, išsiskyrimo metu reaguoja jautriai, nenoras išsiskirti su biologiniais tėvais.*“ (A4), „*Dažniausiai vaikai susitikimų laukia. Yra atvejis – kai nelaukia. Kartais po susitikimų vaikai būna išsibalansavę, pasimetę.*“ (A5), „*Dažniausiai vaikai be galo laukia susitikimų ir labai nusivilia, jei susitikimai neįvyksta.*“ (A6), „*Visada labai laukia, o jeigu neįvyksta*

susitikimas, labai pyksta, nuliūsta, būna irzlūs. Tačiau kitų susitikimų laukia dar labiau, tikėjimas tėvais niekur nesumažėja.“ (A7).

Visi tyrimo dalyvių atsakymai yra ganėtinai panašūs. Vaikų reakcijos dėl susitikimų su tėvais, ryšio palaikymo būna įvairios: vieni labai jų laukia, kiti išreiškia mažesnę poreikį ryšio palaikymui su tėvais. Tačiau dažniausiai biologiniai tėvai vaikams yra labai svarbūs. Vaikai skaudžiai išgyvena, jei žadėti susitikimai neįvyksta. Apie biologinių tėvų svarbą ir apie globojamų vaikų bendravimą su savo tėvais yra akcentuojama M. Einorienės (2005) atliktame tyrime. Autorė pateikdama savo tyrimo duomenis akcentavo, kad vaikai nori tėvų artumo, laukia kad ir trumpų, fragmentiškų susitikimų su jais. Atsiskleidžia didelis noras priklausyti tėvams. Yra pastebima, kad vaikams jų biologinė šeima sukelia šviesius jausmus, vaikų nuotaika po tėvų apsilankymo dažniausiai būna pakili. Tačiau ne visada vaikai, susitikę su savo biologiniais tėvais, jaučiasi laimingi ir patenkinti. Kartais jaučiamas nusivylimas, pyktis. Tai patvirtino ir pateikti tyrimo dalyvių atsakymai. Todėl svarbu budintiems globotojams suprasti, tokios įvairialypės vaikų emocijos po susitikimų su tėvais yra normali reakcija, todėl reikia tinkamai į jas reaguoti.

Pirmoji iškelta tyrimo kategorija parodė, kad vaikai dažniausiai netenka tėvų globos dėl tėvų girtavimo, smurto, socialinių įgūdžių stokos. Teorinėje tyrimo dalyje buvo minima, kad tėvų girtavimas, smurtas sukelia vaikams itin neigiamas pasekmes, kurioms pašalinti reikia intensyvios pagalbos. Todėl, analizuojant gautus tyrimo rezultatus, išryškėja kita svarbi kategorija – kompleksinė pagalba vaikui.

6 lentelė

Kompleksinė pagalba vaikui

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Kompleksinė pagalba vaikui	Medicininė pagalba	„...įvairių sričių medikai...“ (A4)
		„...yra teikiama medicininė pagalba...“ (A2)
	Psichologinė pagalba	„Prie suteikiamos vaikui pagalbos dažnai prisideda psichologas...“ (A4)
		„Pirmiausia vaikams yra siūloma psichologo pagalba...“ (A6)
	Pedagoginė ir/ar specialioji pagalba	„Jei vaikas turi specialiųjų ugdymosi poreikių, jam teikiama specialiojo pedagogo, logopedo pagalba“ (A2)
		„Taip pat pagalba ugdymosi procese“ (A5)

	Psichiatrinė pagalba	„...esant poreikiui kreipiamasi ir į psichiatrus.“ (A4) „Bendradarbiaujama su <...> vaikų ir paauglių psichiatru...“ (A5)
	Globos koordinatoriaus pagalba	„...socialinio darbuotojo/globos koordinatoriaus konsultacijos.“ (A2) „Globos koordinatorius vertina vaiko poreikius, sudaro pagalbos planą.“ (A6)

Kategorija: Kompleksinė pagalba vaikui.

Medicininė pagalba. Tyrimo dalyviai teigia, kad pas budinčius globotojus apgyvendinami vaikai dažnai turi įvairių sveikatos sutrikimų, todėl jiems yra būdina medicininė pagalba: „Vaikai būna apleisti mediciniškai: sugedę dantys, 7-8 mėn. kūdikiai dar normaliai nesėdi...“, „...sudėtingesniais atvejais įsitraukia gydymo įstaigos...“ (A2), „...turintys sveikatos problemų. Dažnai būna sugedę dantys...“, „...dažniausiai dirba <...> šeimos gydytojas...“ (A3), „...medicininė pagalba <...> įvairių sričių medikai...“ (A4), „Vaikai turi sveikatos problemų...“ (A5), „Būna sveikata apleista, sugedę dantys...“ (A6).

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad vaikams, apgyvendintiems budinčio globotojo šeimoje, dažnai prireikia medicininės pagalbos, ypač – odontologo. Tikėtina, kad vaikai turi sveikatos sunkumų, kurie būna dažnai užsitęsę, dėl jų tėvų socialinių įgūdžių stokos ir tai yra tiesioginė vaikų apleistumo ir nepriežiūros pasekmė. Nepriežiūra, apleistumas - tai ilgalaikis fizinių ir psichinių vaiko poreikių netenkinimas, ko pasekoje kyla grėsmė vaiko pilnaverčiam vystymuisi ir funkcionavimui. Nepriežiūrai priskiriamos situacijos, kai suaugusieji nesirūpina vaiku:

- Neduoda valgyti.
- Neaprūpina tinkamais drabužiais (pavyzdžiui, žiemą vaikas neturi striukės ar pirštinių).
- Palieka ilgam laikui vienus, be suaugusio priežiūros.
- Verčia atlikti jiems pagal jėgas ar amžių per sunkius namų ruošos darbus: gaminti maistą, skalbti, prižiūrėti jaunesnius vaikus ir pan.
- Taip pat nepriežiūrai priskiriama tėvų ar globėjų atsisakymas suteikti vaikui reikalingas medicininės, socialines bei psichologines paslaugas (Modesta, 2019).

Psichologinė pagalba. Tyrimo dalyvių turima patirtimi, galima teigti, kad vaikams, labai svarbi yra psichologinė pagalba: „...psichologo (pagalba)“ (A1), „...emocinės, psichologinės problemos.“, „Psichologo pagalba...“ (A2), „...dažniausiai dirba globos centro psichologas“ (A3), „Vyresnio amžiaus vaikai visuomet turi psichologinių problemų, jiems yra suteikiama psichologinė pagalba...“ (A4), „Psichologo konsultacijos...“ (A5), „Pirmiausia vaikams yra siūloma psichologo pagalba...“ (A6), „Psichologai...“ (A7).

Visi tyrimo dalyviai paminėjo, kad vaikams yra teikiama psichologo pagalba. Prievartos patyrimas, krizių ir traumų išgyvenimas, prierašumo ryšių nutraukimas, netektys turi įtakos vaiko emocinei ir socialinei raidai. Tinkamai neišgyvenus ir neįveikus turėtų patirčių, vaikui gali kilti komplikuočių pasekmių. Todėl yra svarbi psichologinė pagalba – sąlyginai neilgos trukmės, tarpasmeniniu bendravimu ir teorinėmis žiniomis pagrįsta pagalba asmenims, turintiems psichologinių problemų. Respondentai teigia, kad vaikai dažnai turi elgesio ir emocijų sunkumų: „...pagrindinės problemos elgesio ir emocijų sutrikimai <...> paaugliai linkę save žaloti.“ (A7). Psichologinės pagalbos reikalingumą rodo ir kiti vaikų elgesio ypatumai: „...vaikai nepasisotina maistu, dažnai linkę fantazuoti“ (A1), „Vaikai <...> žemos savivertės, turi padidintą reakciją į stresą, yra linkę meluoti, išsisukinėti, negeba valdyti emocijų, pyktį išlieja ant aplinkinių žmonių ar daiktų.“ (A5). Vaikams psichologinės pagalbos prireikia tada, kai jiems iškyta problemų, kurių patys įveikti negali arba kai iškilusios problemos paveikia jų jausmus ar/ir elgesį. Psichologas padeda vaikams patikėti savimi, atrasti savo stiprybę bei sukurti naudingus mąstymo modelius ir sveikus elgesio įpročius (Cullinan, 2018). Taigi, kad vaikai galėtų sėkmingai įveikti patirtas traumas, netektis, susidoroti su negatyviais jausmais, pakeisti netinkamus elgesio modelius, yra labai svarbu suteikti tinkama psichologinę pagalbą.

Pedagoginė pagalba. Tyrimo dalyviai išsakė nuomonę, kad vaikams, apgyvendintiems būtinčio globotojo šeimoje, yra svarbu teikti pedagoginę pagalbą, kartais ir specialiąją pedagoginę pagalbą: „Jei vaikai turi specialiųjų ugdymosi poreikių, jam teikiama specialiojo pedagogo, logopedo pagalba.“ (A2), „Pedagoginiai sunkumai taip pat dažna problema, reikalinga pagalba ugdymosi procese...“, „...pedagoginė <...> pagalba... Prie suteikiamos vaikui pagalbos dažnai prisideda <...> pedagogai <...> logopedai...“ (A4), „Yra bendraujama su mokyklos socialiniu pedagogu, klasės auklėtoju, stengiamasi, kad vaikas įsitrauktų į mokymosi procesą.“, „Yra teikiama <...> PPT pagalba dėl mokymosi sunkumų“ (A6), „...specialieji pedagogai, logopedai...“ (A7).

Tyrimo dalyviai teigia, kad pedagoginė, kartais ir specialioji pedagoginė pagalba yra pakankamai dažnai teikiama vaikams, apgyvendintiems būtinčio globotojo šeimoje. Kai kurie tyrimo dalyviai taip pat nurodo ir priežastis, kodėl ši pagalba yra tokia svarbi: „...vaikai apleisti pedagogiškai..“ (A1), „Didelis pedagoginis apleistumas (penktos-šeštos klasės mokinys beveik nemoka skaityti, kyla sunkumų pasirašant savo vardą ir pavardę)...“ (A2), „Vaikai tinkamai neugdyti, nebūna nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, kai vaikui yra nustatytas protinis atsilikimas.“ (A6). I. Leliūgienė (2003) remdamasi N. Janulaitiene teigia, kad pedagoginis apleistumas yra klaidingo ugdymo proceso dalis mokykloje, bet taip pat ir ydingo, netinkamo auklėjimo šeimoje, visuomenėje. Kai vaikai yra nepakankamai arba neteisingai auklėjami šeimoje bei mokykloje, tuomet jie tampa nepajėgūs atlikti naujus socialiai vertingus reikalavimus, kuriuos kelia

visuomenė bei mokykla, ima atsilikti raida, elgesys nukrypsta nuo tam tikrų normų, vyksta nepageidaujama socializacija. Pedagoginio apleistumo priežastis pateikia ir vienas tyrimo dalyvis: „*Tokiems vaikams dažnai trūksta mokymosi motyvacijos, dėl prastesnės aprangos, mokymosi priemonių neturėjimo, žemos savivertės, tėvų dėmesio ir kontrolės stokos, todėl ima nelankyti mokyklos, nesimokyti; mokytojams pasidaro patogu „nepastebėti“ tokių vaikų, vieni iš gailėsčio tiesiog parašo teigiamą pažymį, kiti rašo neigiamus, nesistengdami bandyti pagelbėti tokiems vaikams, taip vaikai tampa pedagogiškai apleisti.*“ (A6). Visa tai rodo, kaip yra svarbu pastebėti ir nustatyti vaiko konkrečius pedagoginius ir kitus nukrypimus, kad būtų galima laiku imtis korekcinų priemonių.

Psichiatrinė pagalba. Tyrimo dalyvių nuomone, kartais vaikams prireikia psichiatrinės pagalbos: „*Sudėtingesniais atvejais įsitraukia <...> psichiatras*“ (A2), „*Prie suteikiamos vaikui pagalbos dažnai prisideda <...> psichiatrai*“ (A4), „*...vaikų ir paauglių psichiatru...*“ (A5), „*Prireikia ir vaikų psichiatro pagalbos.*“ (A6).

Kaip anksčiau gauti tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai tiek biologinėje šeimoje, tiek paėmimo metu patiria stiprius traumuojančius įvykius. Smurtas, apleistumas, nesaugus prieraišumas taip pat gali sukelti rimtus vaiko psichikos pokyčius, kuriuos psichologas nepajėgia padėti įveikti, todėl prireikia psichiatro pagalbos. S. Lesinskienė (2014) teigia, kad vaikų ir paauglių psichiatrija apima emocijų, nuotaikos sutrikimus, prasidedančius vaikystėje ir paauglystėje, pagalbą tiems vaikams ir paaugliams, kurių tarpasmeniniai santykiai labai sutrikę, ir tiems, kurių elgesio sutrikimai sukelia didelių rūpesčių šeimos nariams bei aplinkiniams, o taip pat protinį atsilikimą bei specifinius ir įvairiapusių raidos sutrikimus. Didžiausią neigiamą įtaką emocinei vaiko raidai turi ilgalaikiai psichiką traumuojantys faktoriai artimoje aplinkoje. Todėl psichiatrinė pagalba vaikui kartais tampa būtina.

Globos koordinatoriaus pagalba. Visi tyrimo dalyviai teigia, kad globos koordinatoriaus pagalba vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje, yra dažniausiai teikiama: „*Beveik visais atvejais yra teikiama globos koordinatoriaus...*“ (A2), „*...dažniausiai dirba <...> globos koordinatorius...*“ (A3), „*...globos koordinatoriaus konsultavimas.*“ (A4), „*Tarpininkauja globos centro koordinatoriai...*“ (A5), „*Globos koordinatorius vertina vaiko poreikius, sudaro pagalbos planą.*“ (A6).

Globos koordinatorius – globos centro specialistas, turintis socialinio darbo ir (ar) socialinės pedagogikos, ir (ar) psichologijos išsilavinimą, ir (ar) Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotas asmuo, koordinuojantis pagalbą budinčiam globotojui, globėjui, nesusijusiam giminystės ryšiais, globėjui giminaičiui, šeimynos dalyviams, tėviams (Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos

priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018). Šis specialistas betarpiškai padeda vaikui ir budinčiam globotojui, sutelkia kitų institucijų specialistus, galinčius padėti vaikui. Šios specialisto vaidmuo vaiko, apgyvendinto budinčio globotojo šeimoje, globos organizavimo procese yra labai svarbus.

Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausta, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą teikiant pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje. Jų pateikti atsakymai sutampa su atsakymais apie teikiamos pagalbos pobūdį. Buvo nurodyta, kad pagalbą teikia: globos koordinatorius, psichologas, mokyklos specialistai, logopedai, medikai, psichiatras ir kt. Vienas tyrimo dalyvis pabrėžė, kad pagalbos teikimas priklauso nuo vaiko amžiaus ir poreikių: *„Teikiant pagalbą vaikui įsijungia visa komanda. Kokie specialistai įsijungia į komandinį darbą priklauso nuo vaiko amžiaus, sveikatos būklės, elgesio ir kt. dalykų.“* (A3). Taip pat visi tyrimo dalyviai nurodė, kad pagalbos teikimas vyksta komandiniu principu, specialistai bendradarbiauja noriai, tačiau kartais bendradarbiaujant iškyla ir sunkumų: *„Dažniausiai bendradarbiauja geranoriškai. Tačiau pasitaiko ir kitokių situacijų, kai bendradarbiavimas tampa apsunkintas, būna sunku susikalbėti.“* (A5). Keletas tyrimo dalyvių nurodė, kad teikiant pagalbą vaikui, bendradarbiavimas būna apsunkintas su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistais: *„Tik kyla sunkumų dėl bendradarbiavimo su Vaiko teisių apsaugos specialistais dėl nuomonių skirtumo ginant vaiko interesus.“* (A1); su medikais: *„...su gydymo įstaigomis, psichiatrais sunku...“* (A7); pedagogais: *„Daugiausiai sunkumų kyla su mokyklos specialistais...“* (A2). Taigi, kad pagalba vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje būtų efektyvi, būtinas darnus šių specialistų bendradarbiavimas, ėjimas bendro tikslo link – vaiko gerovės.

Budinčio globotojo pagalba jo šeimoje gyvenančiam vaikui yra platus spektro, jo indėlis yra didelis, todėl šiai pagalbai reikalinga atskira kategorija.

7 lentelė

Budinčio globotojo pagalba vaikui

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Budinčio globotojo pagalba vaikui	Emocinių poreikių tenkinimas	<i>„BG pastebi ir fiksuoja vaiko emocinę būklę...“</i> (A1)
		<i>„Budintis globotojas padeda vaikams pasijusti saugiams, rūpinamiems“</i> (A2)

	Kitų poreikių tenkinimas	„...užtikrina saugią aplinką, rūpinasi vaikų sveikatos poreikiais“ (A5)
		„...pritepti atsiliekančią raidą, užtikrina rutiną, drausmę vaikams.“ (A6)
	Bendradarbiavimas su specialistais	„Bendravimas ir bendradarbiavimas su įvairiais specialistais...“ (A4)
		„...bendradarbiauja su mokykla.“ (A5)
	Šeimos modelis	„Kartais vaikai budinčio globotojo šeimose pamato visiškai skirtingą šeimos, gyvenimo modelį.“ (A2)
		„Vaikas, gyvendamas budinčio globotojo šeimoje mato šitos šeimos modelį, tarpusavio elgesį, bendravimą ir t.t. iš kurių mokosi.“ (A3)

Kategorija: Budinčio globotojo pagalba vaikui.

Emocinių poreikių tenkinimas. Emociniai poreikiai buvo išskirti atskira subkategorija, nes tyrimo dalyviai dažnai išskirdavo vaiko emocinių poreikių tenkinimą: „BG pastebi ir fiksuoja vaiko emocinę būklę <...> daug bendrauja...“ (A1), „Budintis globotojas padeda vaikams pasijusti saugiams, rūpinamiems.“, „ Jei vaikas mažesnis, budintis globotojas padeda formuoti vaiko saugiam prierašumui...“ (A2), „...mato vaiko patirtas traumas, išgyvenimus <...> ir psichologinius sunkumus, su kuriais tenka labai daug ir sunkiai dirbti...“ (A3), „...gebėjimas atrasti ryšį su vaiku...“ (A4), „Kelia vaikų savivertę, pasitikėjimą savimi...“ (A6), „...suteikia galimybę pasijusti svarbiu ir mylimu...“ (A7).

Dažniausiai tėvai, specialistai būna susitelkę tik ties fizinių vaiko poreikių tenkinimu. Jie yra svarbūs, tačiau nemažiau reikšmingi yra ir emociniai vaiko poreikiai. Vaikai nuo pat savo pirmųjų dienų jaučia poreikį meilei, dėmesiui, jiems reikia paguodos, jaustis vertingais ir saugiais. Deja, tačiau neretai šie jų poreikiai, augant nedarnioje šeimoje būna apleisti, išsivysto vaiko emocinis apleistumas. Negaudami pozityvaus dėmesio, atgalinio ryšio, parodančio vaiko vertę, vystosi vaikų nepasitikėjimas savimi, žema savivertė. Savivertė – tai jausmas apie save, kiek vaikas yra pajėgus susidoroti su pagrindiniais gyvenimo iššūkiais bei kiek yra vertas gyventi laimingai. Savivertė leidžia vaikui suprasti, kiek jis yra kompetentingas ir vertingas. Pozityvios patirtys ir santykiai skatina teigiamą požiūrį į save, neigiamos patirtys turi atvirkštinį poveikį (Giedrimas ir kt., 2013). Todėl labai svarbu, kad budintis globotojas besąlygiškai priimtų vaiką, jį drąsintų, girtų, leistų pasijusti saugiu, su juo bendrautų, teiktų individualų dėmesį. Taip vaikas jausis svarbiu, didės jo savivertė.

Kitų poreikių tenkinimas. Svarbu yra tenkinti ne tik emocinius, bet ir kitus vaiko poreikius: „...užtikrina saugią aplinką, rūpinasi vaikų sveikatos poreikiais“ (A5), „...pritepti atsiliekančią raidą, užtikrina rutiną, drausmę vaikams.“ (A6), „...užtikrina jų pilnavertišką funkcionavimą pagal poreikius, amžių, užtikrina sveikatos priežiūrą, ugdymą...“ (A7).

Fizinių, sveikatos, ugdymosi ir kt. vaiko poreikių tenkinimas yra neatsiejama budinčio globotojo veiklos dalis. Kad būtų galima tinkamai juos tenkinti, budintis globotojas turi išmanyti ir vaiko raidą. Taip pat labai svarbu turėti omenyje, kad psichologines traumas patyrusių vaikų raida gali būti lėtesnė nei bendraamžių, neturėjusių tokių sunkių išgyvenimų (Giedrimas ir kt., 2013). Todėl budintis globotojas, norėdamas tinkamai patenkinti vaiko poreikius, turi įvertinti visą padėti ir vaiko gyvenimo istoriją.

Bendradarbiavimas su specialistais. Respondentų nuomone, bendradarbiavimas su specialistais, informacijos keitimasis – yra neatsiejama budinčio globotojo veiklos dalis: „...konsultuojasi su globos centro specialistais, taiko jų rekomendacijas...“ (A1), „Bendravimas ir bendradarbiavimas su įvairiais specialistais...“ (A4), „...bendradarbiauja su mokykla.“ (A5), „Bendrauja su mokytojais...“ (A6).

Budintis globotojas – yra vaiko globos organizavimo komandos dalis. Jo indėlis yra labai svarbus. Respondentas A1 nurodo, kad budintis globotojas bendradarbiauja su globos specialistais, galimai su globos centro koordinatorius ir/ar psichologu, taiko jų rekomendacijas, o tai yra labai svarbu, nes dažniausiai pas budintį globotoją yra apgyvendinami traumuoti vaikai, turintys sunkias gyvenimo patirtis, kokių neturi net suaugę žmonės, todėl labai svarbu pagalbos kreiptis į specialistus, taikyti jų rekomendacijas. Tai patvirtina ir R. Kukauskas, D. Matulevičiūtė ir V. Montrimienė (2005) teigdami, kad vaiko globėjas (šiuo atveju budintis globotojas) nėra visiškai savarankiškas atlikti savo pareigas. Jis privalo bendradarbiauti su vaiko globą prižiūrinčiomis institucijomis – jos gali duoti reikiamų patarimų, suteikti pagalbą rūpinimais klausimais. Todėl tik bendradarbiaujant su globos centru, ugdymo ir kitomis įstaigomis, bus galima efektyviai padėti tėvų globos netekusiam vaikui.

Šeimos modelis. Tyrimo dalyvių nuomone, vaikas budinčio globotojo šeimoje mato kitokį negu jam įprastą šeimos gyvenimo modelį, tarpusavio santykių palaikymą: „Kartais vaikai budinčio globotojo šeimoje pamato visiškai skirtingą šeimos, gyvenimo modelį. Jei vaikai auga vien tik su mama, budinčios globotojos šeimoje gali išvysti vyriškos rolės (budinčios globotojos sutuoktinio) modelį“ (A2), „Vaikas, gyvendamas budinčio globotojo šeimoje mato šitos šeimos modelį, tarpusavio elgesį, bendravimą ir t.t. iš kurių mokosi.“ (A3), „...suteikia galimybę <...> pamatyti, kas yra šeima be alkoholio...“ (A7).

Vaikai, augdami nedarniose šeimose, nuo pat gimimo mato atitinkamą (dažniausiai netinkamą) gyvenimo būdą, šeimos, tarpusavio santykių modelį, kuriuos veda vaiko tėvai. Kadangi jis tai mato nuo pirmųjų dienų, iki tam tikro amžiaus, jam tai atrodo normalus ir įprastas dalykas. Vaikas tik augant ima pastebėti, kad kitos šeimos gyvena kitaip, šeimose vyrauja kitokios taisyklės. Tačiau matyti iš šono ir tiesiogiai tai pajusti – yra skirtingi dalykai. Būtent tai budinčio globotojo

šeima gali suteikti vaikui ir leisti jam pajusti, kas yra abipuse pagarba grįsti santykiai, tinkamas laisvalaikio leidimas, kad savaitgalis gali praeiti ir be vaiku įprastai matomų išgertuvių. Kaip respondentas A2 pastebėjo, ypač svarbus ir reikšmingas yra vyriškasis modelis. Kartais vaikai niekada nėra iš arti matę teigiamo vyriško vaidmens, kai kurie vaikai išvis auga be tėvo. Tad užtikrinant aplinką su stabiliu ir saugiu vyrišku vaidmeniu, vaikams turės galimybę patirti ir pajusti, kokią vaidmenį atlieka vyras šeimoje ir kas yra tėviškas santykis (Sos children villages, 2019).

Tyrimo dalyvių – globos koordinatorių – buvo paprašyta įvardinti, su kokiais trukdžiais dažniausiai tenka susidurti profesinėje veikloje.

8 lentelė

Profesinės veiklos trukdžiai

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Profesinės veiklos trukdžiai	Popierizmas	„...daug popierizmo ir biurokratijos...“ (A1)
		„Kartais įvairūs teisės aktai, reikalavimai, popierizmas užgožia svarbiausius vaiko interesus...“ (A2)
	Paslaugų trūkumas	„Kartais sudėtinga gauti reikiamas paslaugas, ypatingai medicinos paslaugų.“ (A2)
		„Labai sudėtinga gauti vaikų psichiatro pagalbą.“ (A3)
	Specialistų kompetencija	„Dažnas trukdis iškyla su VVTAIT specialistais, nesusikalbėjimas, informacijos stoka, dažnas nuomonių skirtumas priimant svarbius sprendimus.“ (A4)
		„Kai kurių specialistų skirtingas situacijos matymas, nenoras priimti kito nuomonę, kartais netgi susireikšminimas.“ (A6)

Kategorija: Profesinės veiklos trukdžiai.

Popierizmas. Tyrimo dalyvių nuomone, įvairių dokumentų, ataskaitų pildymas užima daugybę laiko, todėl lieka mažiau galimybių suteikti efektyvią tiesioginę pagalbą vaikui: „...daug popierizmo ir biurokratijos...“ (A1), „Kartais įvairūs teisės aktai, reikalavimai, popierizmas

užgožia svarbiausius vaiko interesus, o akcentuojama vaiko gerovė iš tiesų lieka paskutinėje vietoje.“ (A2).

Popierizmo pasirinkimo, kaip vieno iš didžiausių profesinės veiklos trukdžių, priežastys yra gerai suprantamos. Ši problema aktuali daugeliui specialybių: socialiniams darbuotojams, gydytojams, mokytojams, globos koordinatoriams ir kt. Kiekvienas globos koordinatoriaus veiksmas turi būti fiksuojamas, kuris vėliau turi atsispindėti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai kiekvieną mėnesį teikiamoje ataskaitoje. Vaiko poreikių vertinimas, pagalbos plano sudarymas, kiekvieno pokalbio aprašymas, tvarkos aprašų kūrimas ir pan. užima didelę laiko dalį, todėl lieka gerokai mažiau laiko kontaktui su vaiku, būtinu globotoju. Tai globos koordinatoriui gali kelti stresą, nuovargį, paskatinti profesinį perdegimą.

Paslaugų trūkumas. Respondentai mano, kad sėkmingai profesinei veiklai trukto paslaugų trūkumas: „*Kartais sudėtinga gauti reikiamas paslaugas, ypatingai medicinos paslaugų.*“ (A2), „*Labai sudėtinga gauti vaikų psichiatro pagalbą. Norint vaiką ištirti vaiko raidos centre, tenka laukti po 6 mėn. neįmanoma pasinaudoti terapijos paslaugomis (elgesio ir pan.).*“ (A3), „*Paslaugų ribotumas.*“ (A6).

Paslaugų trūkumas, norint pagelbėti vaikui ir jo šeimai yra gana opi šalies problema. Kai, norint pagelbėti vaikui, nėra galimybės pasirinkti, neretai yra teikiamos tos paslaugos, kurios yra prieinamos. Tai patvirtina ir respondentas: „*Paslaugų trūkumas – vos ne visiems vaikams yra siūloma vienoda pagalba, nes nėra iš ko pasirinkti.*“ (A2). Tokia situacija neleidžia siekti kokybės. Keletas respondentų įvardino, kad ypač. paslaugų trūkumas ir prieinamumas pastebimas medicinos srityje, ypatingai – vaikų ir paauglių psichiatrijoje. Tai pastebi ir vaikų psichiatras L. Slušnys (2019) sakydamas, kad vaiko teisių apsaugos sistema tobulėja, tačiau viena žaizda negyja – psichiatrų, galinčių dirbti su vaikais, nėra ne tik mažuose miesteliuose, bet didesnėse savivaldybėse. Jis pastebi, kad trūksta ne tik vaikų psichiatrų, bet ir kitų sričių specialistų, pavyzdžiui, logopedų. Ši problema turėtų būti sprendžia valstybės lygmeniu.

Specialistų kompetencija. Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie profesinės veiklos trukdžius, kaip vieną iš trukdžių įvardijo kitų specialistų, su kuriais tenka susidurti teikiant pagalbą vaikui, kompetencija (arba nekompetencija): „*Su vaiko teisių apsaugos specialistais, kurie dažnai gina tėvus, o ne vaikus.*“, „*...kyla sunkumų dėl bendradarbiavimo su Vaiko teisių apsaugos specialistais dėl nuomonių skirtumo ginant vaiko interesus*“ (A1), „*Skirtingų įstaigų specialistų požiūrių skirtumas, empatijos trūkumas.*“, „*Kartais kiti specialistai turi didelį žinių trūkumą apie netinkamą vaiko elgesio priežastis. Jie nenori suprasti, kad kartais vaikų netinkamo elgesio priežastys yra kur kas gilesnės negu paprastas maištas ar nenoras paklusti.*“ (A2), „*Dažnas trukdis iškyla su VVTAIT specialistais, nesusikalbėjimas, informacijos stoka, dažnas nuomonių skirtumas priimant*

svarbius sprendimus.“ (A4), „*Neorganizuotas ir neefektyvus darbas su šeima, iš kurios paimti vaikai, todėl vaikai ilgai užsibūna pas budinčius globotojus...*“ (A5), „*Kai kurių specialistų nekompetentingumas, žinių trūkumas apie globojamų vaikų ypatumus*“ (A6), „*Įstaigų nesuvokimas, kas yra Globos centras, kas yra globos koordinatorius, kas yra globėjas ar budintis globotojas, taikoma ta pati sena darbo praktika...*“ (A7).

Kaip galima matyti, kitų specialistų nekompetenciją, žinių trūkumą įvardija didžioji respondentų dalis. Respondentai mano, kad kartais kai kurie specialistai yra linkę į asmeniškumus, nenori pripažinti kitų nuomonės, įgyti papildomų reikiamų žinių. Todėl negali vykdyti efektyvus komandinis darbas, o globos koordinatoriai nėra pripažįstami kaip lygiaverčiai komandos nariai. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. V-2068/A1-467/V-946 aptvirtintame Kompleksiškai teikiamų švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) tvarkos apraše teigiama, kad tarpinstitucinės komandos veikla grindžiama tokiais principais: bendradarbiavimo, bendros metodologijos, resursais ir kompetencija grįstos veiklos, pagarbos institucinei įvairovei, savo darbo vertinimo, individualizavimo, šeimos ir vaiko dalyvavimo, vaiko bei šeimos interesų ir gerovės pirmumo, pagalbos prieinamumo ir artumo, lygių teisių ir nediskriminavimo. Todėl labai svarbu, kad specialistai laikytųsi bendros metodologijos, pagarbos vieni kitiems ir klientams (vaikui, jo šeimai), prisitaikymo prie situacijos.

Vienas tyrimo dalyvis taip pat pastebėjo, kad didelis trukdis profesinėje veikloje yra ribotos profesinės galimybės: „*Dar vienas trukdis yra ribotos galimybės kelti kompetencijas. Nėra galimybės gauti apmokamas supervizijas, nes įstaiga neturi tam pakankamai lėšų.*“ (A2). Globos koordinatoriui keliami vis didesni reikalavimai ir standartai. Nuolat besikeičiantys įstatymai, tvarkos aprašai, darbo modeliai, trūkstamos reikiamos metodikos, darbo priemonės, teisės aktai neatitinkantys realių situacijų ir teisės aktų spragos nuolat kelia įtampą ir iššūkius. Todėl globos koordinatorius turi gebėti greitai prisitaikyti prie sparčių pokyčių ir tobulėti. Efektyvinant savo darbo veiklą ir gerinant pasiekiamus rezultatus, svarbu nuolat kelti savo kompetencijas, įgyti ir/ar atnaujinti jau turimas žinias, mokėti įvertinti bei reflektuoti savo profesinės veiklos patirtį. Dažniausiai darbuotojai savo turimą kompetenciją tobulina įvairiuose seminaruose, mokymuose. Bet ne ką mažiau svarbesnės yra ir supervizijos. Ši priemonė gali būti plačiai taikoma norint pasidalinti patirtimi ugdyti įvairių problemų sprendimo gebėjimus, išvengti perdegimo sindromo. Anot R. Naujanienės (2007), supervizija nuėjo ilgą raidos kelią ir išvystė savitas konsultavimo formas ir metodus, suteikiančius galimybes praktikams pasirinkti reikiamą būdą reflektuoti savo profesinę

veiklą ir ugdyti profesinę kompetenciją. Nuolatinis kompetencijų ugdymas padeda kokybiškai veikti profesinėje veikloje bei užkerta kelią profesiniam perdegimui.

Teikiant kompleksinę pagalbą vaikams, yra svarbu pastebėti rezultatus, juos įvertinti, nors jie ne visada būna lengvai užfiksuojami ar pastebimi teigiami poslinkiai. Todėl tyrimo dalyvių buvo prašyta pasidalinti savo sėkmės atvejais.

9 lentelė

Sėkmės profesinėje veikloje

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Sėkmės profesinėje veikloje	Vaikas sulaukė reikiamos pagalbos	„Mano manymu pati didžiausia sėkmė yra tai, kai pamatai, jog vaikui teikiama pagalba buvo ir yra reikalinga.“ (A3)
		„Kai vaikas apgyvendintas budinčio globotojo šeimoje sulaukia reikiamos pagalbos iš PPT (įvertinami jo ugdymosi poreikiai), sulaukia medicininės pagalbos.“ (A5)
	Vaiko pokyčiai	„Kai vaikas atvirai bendrauja, drąsiai reiškia nuomonę, priima pagalbą.“ (A1)
		„...išlipo iš alkoholio liūno, mustojo bėgti, pakeitė mokyklą iš profesinės į gimnaziją ir grįžo į šeimą.“ (A7)
	Vaiko tėvų pokyčiai	„Kai vaikų tėvai padaro išvadas, kurios leidžia vaikams grįžti į saugią aplinką.“ (A1)
		„Dar didesnė sėkmė – kai vaikas gali grįžti į savo biologinę šeimą, kuri yra pakeitusi savo gyvenimo būdą, padariusi teigiamus pokyčius.“ (A2)

Kategorija: Sėkmės profesinėje veikloje.

Vaikas sulaukė reikiamos pagalbos. Tyrimo dalyviai mano, kad sėkmę profesinėje veikloje parodo vaikui suteikta pagalba, kuri, galbūt, nebuvo suteikta jam gyvenant biologinėje šeimoje: „Mano manymu pati didžiausia sėkmė yra tai, kai pamatai, jog vaikui teikiama pagalba

buvo ir yra reikalinga.“ (A3), „Kai vaikas apgyvendintas budinčio globotojo šeimoje sulaukia reikiamos pagalbos iš PPT (įvertinami jo ugdymosi poreikiai), sulaukia medicininės pagalbos.“ (A5), „Buvo nuspręsta pakeisti antidepresinius vaistus į šiek tiek švelnesnius. Mokykloje buvo pradėta teikti didesnė pagalba vaikams, vienam iš jų buvo nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. Vaikams teikiamos psichologo konsultacijos.“ (A6),

Tyrimo dalyviai tyrimo metu ne kartą įvardijo, kad vaikai dažnai būna pedagogiškai apleisti, mokykloje jie retai sulaukdavo reikiamos pagalbos, mokytojai buvo linkę priskirti tai nenorui tinkamai elgtis, maištui. Retas kuris gilinosi, ar vaikas tiesiog stokoja mokymosi motyvacijos ar yra kitokių, su vaiko galimybių ribotumu susijusių priežasčių. Tai yra susiję su vaiko apleistumu, ilgalaikiu fizinių ir psichinių vaiko poreikių netenkinimu, dėl kurio kyla grėsmė pilnavertei vaiko raidai: nesirūpinimu vaiko maitinimu, rengimu, fiziniu saugumu, sveikata, nesirūpinimu vaiko socializacija, lavinimu, pametimu, išvijimu iš namų („Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba“, 2008).

Vaiko pokyčiai. Tyrimo dalyviams teigiami vaiko elgesio, emocijų pokyčiai taip pat rodo sėkmę profesinėje veikloje: „Kai vaikas atvirai bendrauja, drąsiai reiškia nuomonę, priima pagalbą.“ (A1), „Manau, sėkmės atvejis yra kiekvienas atvejis, kai pavyksta pasiekti bent mažą teigiamą pokytį vaiko elgesyje, jausmuose.“ (A2), „Kai vaikas tampa atviras ir nebijo atvirai pasakyti, jog pas mamą ir tėtį (dažniausiai patėvį) yra nesaugu ar išdrįsta papasakoti ką namuose teko patirti, nes žino, kad yra žmonių kuriems jis rūpi...“ (A3), „Vaikas tampa ramesnis, pasijaučia saugus, įvertintas, atranda naujų draugų.“ (A5), „Per metus laiko 16 metų paauglė mergina koordinuojant, konsultuojant, teikiant pagalbą ir su labai didžiuliu budinčios globotojos indėliu išlipo iš alkoholio liūno, nustojo bėgti, pakeitė mokyklą iš profesinės į gimnaziją ir grįžo į šeimą.“ (A7).

Tyrimo dalyviai dažniausiai mini, kad vaiko pasikeitimą parodo saugumo, rūpesčio pajautimas, tapimas atviresniu, drąsesniu. Vienas tyrimo dalyvis mini ir vaiko priklausomybės alkoholiui įveikimą, kuris įvyko per vienerius metus. Tai yra didžiulis pokytis ir pasiekimas, turintis teigiamos įtakos paauglės gyvenimui: ji pradėjo lankyti gimnaziją, tapo ramesnė. Pasak Z. Giedrimo ir kt. (2013) dažnai prievartą patyrę vaiką yra linkę elgtis destruktiviai, atkartoti išmoktą elgesį, jie nepasitiki suaugusiaisiais (kadangi dažniausiai patirdavo skausmą iš pačių artimiausių žmonių – savo tėvų), jaučiasi nemyli, blogi arba gali pasižymėti pasyvumu ir išmoktu bejėgiškumu. Todėl budintys globotojai, globos koordinatoriai ir kiti asmenys, artimai bendraujantys su vaiku, atskirdami vaiko poelgius nuo jo paties asmenybės (vaikas gali elgtis netinkamai ir sulaukti tam tikrų pasekmių už savo poelgius, tačiau jis pats turi jaustis geras ir būti priimamas toks, koks yra) padeda jam įveikti įgytas neigiamas patirtis, elgesio modelius, imti pasitikėti suaugusiaisiais, tapti atviram, drąsiam.

Vaiko tėvų pokyčiai. Tyrimo dalyviai džiaugiasi, kai vaikai iš budinčio globotojo šeimos grįžta atgal į savo teigiamus pokyčius padariusią biologinę šeimą: „*Kai vaikų tėvai padaro išvadas, kurios leidžia vaikams grįžti į saugią aplinką.*“ (A1), „*Dar didesnė sėkmė – kai vaikas gali grįžti į savo biologinę šeimą, kuri yra pakeitusi savo gyvenimo būdą, padariusi teigiamus pokyčius.*“ (A2), „*Vaikus gražinus biologiniai mamai, mama už vaikų priežiūrą atsidėjo, numezgė vilnonines kojines ir padovanojo man. Sulaukiam skambučių. Kuriuose mamos padėkoja už rūpestį jų biologiniais vaikais.*“ (A4), „*O vaiko šeima sulaukia reikiamos pagalbos ir vaikas gali grįžti namo.*“ (A5).

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.253 straipsnyje nurodoma, kad vaiko laikinoji globa (rūpyba) – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos (rūpybos) institucijoje. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) tikslas – grąžinti vaiką į šeimą. Jeigu vaiko tėvai, kuriems yra teikiamos socialinės paslaugos ir kita kompleksinė pagalba, deda pastangas pakeisti savo elgesį, pašalinti priežastis, dėl kurių vaikas iš jų buvo paimtas, tada vaikas būna jiems gražinamas. Tai yra didžiausias tarpinstitucinės komandos, teikiančios pagalbą šeimai ir vaikui, sėkmė.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo dalyvių turima patirtimi, vaikai į budinčio globotojo šeimą patenka dėl tėvų girtavimo, smurto šeimoje, tėvų socialinių įgūdžių stokos. Vaikas adaptacijos budinčio globotojo šeimoje išgyvena įvairius jausmus: baimę, pyktį, džiaugsmą, liūdesį. Paėmimo iš biologinės šeimos metu patiria antrinę traumą, todėl ryšio palaikymas su biologiniais tėvais yra labai svarbus. Tėvų girtavimas, smurtas sukelia vaikams itin neigiamas pasekmes, kurios visapusiškai juos paveikia, tad vaikams yra būtina teikti kompleksinę pagalbą vaikams, kuri dažniausiai susideda iš medicininės, psichologinės, pedagoginės, psichiatrinės, globos koordinatoriaus pagalbos. Viena iš svarbiausių pagalbų – budinčio globotojo pagalba. Pagalbos vaikui teikimas vyksta tarpinstitucinio bendravimo principu, kurio metu kartais iškyla įvairių sunkumų. Taip pat globos koordinatoriams iškyla ir profesinės veiklos trukdžių, kurie neleidžia efektyviai teikti pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje. Tyrimo dalyviai – globos koordinatoriai – sėkmę savo profesinėje veikloje mato kaip tinkamai suteiktą pagalbą vaikui, teigiamus vaiko pokyčius, jo grįžimą į biologinę šeimą.

IŠVADOS

1. 2014 m. vasario 14 d. pasirašytas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-83 „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ ir 2015 m. kovo 23 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje pasirašytas bendradarbiavimo, įgyvendinant institucinės globos sistemos pertvarką, memorandumas numatė nuoseklius ir koordinuotus veiksmus, skatinančius nuo institucinės vaiko globos perėjimo prie artimesnei šeimai aplinkai, vaikų globos deinstitucionalizavimo. Įvykdžius deinstitucionalizaciją ir apgyvendinus be tėvų globos likusius vaikus globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų šeimose, šeimynose ar bendruomeniniuose vaikų globos namuose, yra ugdomas didesnis vaikų savarankiškumas, pasitikėjimo jausmas (savimi ir suaugusiais), mažinama stigmatizacija, kurią vaikai, augantys institucijoje, dažnai patiria. Tai užtikrina, kad vaikai taptų bendruomenės dalimi, o bendruomenė pratinama prisiimti atsakomybę už vaikus. Globos koordinatoriaus veikla teikia galimybę, kad šis procesas vyktų sklandžiau ir tvariau.

2. Dažniausiai vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, būna išgyvenę įvairių krizių, komplikotų traumų, turintys fizinės, emocinės sveikatos problemų, pedagogiškai apleisti, be tinkamų socialinių įgūdžių. Tokiais atvejais yra svarbu kompleksinė pagalba, kurią teikia įvairių institucijų specialistai. Kompleksinė pagalba – kompleksiškai teikiamos paslaugos – koordinuotas švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas vaikams. Kad ši pagalba būtų efektyvi, būtinas darnus šių specialistų bendradarbiavimas, ėjimas bendro tikslo link – vaiko gerovės.

3. Atliktas tyrimas parodė, kad kompleksinės pagalbos teikimas vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje, yra gyvybiškai svarbus. Respondentų patirtis nustatant vaikų patiriamus sunkumus ir problemas bei jų priežastis patvirtina teorinę tyrimo analizę: vaikai iš biologinės šeimos dažniausiai būna paimami dėl tėvų priklausomybių, smurto (fizinio, emocinio, seksualinio, apleistumo), socialinių įgūdžių stokos; o vaikai patiria sveikatos, emocijų, elgesio, mokymosi sunkumus. Taip pat nustatyta, kad vaikai adaptacijos budinčio globotojo šeimoje metu išgyvena įvairialypius jausmus: baimę, pyktį, džiaugsmą, liūdesį. Dažnai vaikai dėl šeimoje patirtų įvairių negatyvių įvykių bei paėmimo iš biologinės šeimos išgyvena egzistencinę krizę ir/ar traumą. Ryšio palaikymas su tėvais vaikams yra labai svarbus, vaikai labai laukia susitikimų su jais. Tyrimo dalyviai įvardijo kokia pagalba dažniausiai yra teikiama tėvų globos netekusiam vaikui: medicininė, psichologinė, pedagoginė, psichiatrinė, globos koordinatoriaus, budinčio globotojo pagalba. Budinčio globotojo indėlis teikiant pagalbą vaikui, vaiko reakcija į apgyvendinimą budinčio globotojo šeimoje bei vaiko

jaučiamas palengvėjimas, kad jis bus apgyvendintas ne globos įstaigoje, patvirtina vaiko globos pertvarkos reikšmingumą ir svarbą. Tyrimo dalyviai atskleidė tarpinstitucinio bendradarbiavimo teikiant pagalbą vaikui įvairovę bei jo svarbą. Respondentai nurodė, kad dažniausiai bendradarbiaujama yra noriai, eiga būna sklandi, tačiau pasitaiko ir sunkumų dėl kitų specialistų žinių trūkumo, asmeninių nuostatų. Tyrimo metu paaiškėjo globos koordinatorių patiriami profesiniai trukdžiai, kurie dažniausiai pasireiškia kaip didelis biurokratizmas, reikiamų paslaugų trūkumas, specialistų nekompetencija bei ribotos profesinės galimybės. Tyrimo dalyviai profesinę sėkmę mato kaip vaiko pokyčius, reikiamos pagalbos suteikimą ir grįžimą į biologinę šeimą.

REKOMENDACIJOS

Globos koordinatoriams, koordinuojantiems budinčių globotojų šeimas ir jų prižiūrimus vaikus:

1. Kaip įmanoma daugiau sužinoti apie vaiko gyvenimo istoriją, jo patirtis biologinėje šeimoje, kurios gali atitinkamai įtakoti vaiko elgesį, jausmus. Tai padės nustatyti vaiko patiriamų sunkumų priežastis, kurios įtakos reikiamos pagalbos nustatymui ir teikimui.
2. Padėti budinčiam globotojui suprasti vaiką, jo įgytas patirtis, kurios gali atitinkamai įtakoti jo elgesį ir jausmus. Padėti budinčiam globotojui atskirti vaiko poelgius nuo jo asmenybės.
3. Prireikus, padėti kitiems specialistams suprasti ypatybes apie globojamą vaiką, jo poreikius. Vaiko globa – itin jautri ir sudėtinga sritis, kuri reikalauja specialių žinių ir supratimo.
4. Jeigu su vaiku buvo užmegztas artimas kontaktas, palaikyti su juo ryšį net jam ir grįžus į biologinę šeimą. Taip vaikas turės galimybę jaustis svarbiu ir rūpimu.
5. Stengtis nuolat kelti savo kompetenciją, gilinti ir atnaujinti turimas žinias, reflektuoti savo veiklą.

LITERATŪRA

1. Alifanovienė, D; Vaitkevičienė, A; Kauneckienė, D. (2015). Laikinosios vaikų globos situacijos dalyvių bendravimo ypatumų analizė. *Specialusis ugdymas*. Nr. 1 (32). [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < http://www.sumc.su.lt/images/zurnalas2015_1/13_alifanoviene_liet.pdf >
2. Arlauskaitė, Ž. (2007). *Galiu padėti savo vaikui*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
3. Association for Children's Mental Health. *What is a Mental Health Crisis & What To Expect When One Occurs*. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <http://www.acmh-mi.org/get-information/childrens-mental-health-101/expect-child-crisis/mental-health-crisis-expect-one-occurs/> >
4. Baranauskienė, I. (2014). *Teorijos ir praktikos sąsajos jungtinės II pakopos socialinio darbo studijų programos mokslinės tiriamosios praktikos procese*. Vilnius: BMK leidykla.
5. Barnes, J. A. (1972). *Social Networkes*, Addison. Wesley, Reading.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: KU leidykla.
7. Blažys, V. (2001). *Prievarta prieš vaikus. Nepilnamečių kriminalinė justicija*. Vilnius: Vidaus reikalų ministerija.
8. Blinstrubas, A., et al. (2010). Socialinės partnerystės tinklo, vykdam savižudybių prevenciją, galimybių tyrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (18).
9. Bosco-Ruggiero, S. (2019). *A Brief Introduction to Social Systems Theory*. [žiūrėta 2020-04-01]. Prieiga per internetą: < <https://www.socialworkdegreecenter.com/study/social-systems-theory-introduction/> >
10. Braslauskienė, R., Jonutytė, I. (2005). *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda.
11. Bulotaitė, L. (2009). *Priklausomybių anatomija*. Vilnius: Tyto Alba.
12. Burvytė, S. (2015). Socialinės pedagoginės (kompleksinės) pagalbos poreikis. *Socialinis ugdymas*. Nr. 2. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/152> >
13. Cherry, K. (2019). *Overview of Humanistic Psychology*. [žiūrėta 2020-04-01]. Prieiga per internetą: < <https://www.verywellmind.com/what-is-humanistic-psychology-2795242> >
14. Cullinan, C. (2018). *Taking Your Child to a Therapist*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < <https://kidshealth.org/en/parents/finding-therapist.html> >
15. Dobryninas, A., et al. (2004). *Delinkventai Lietuvos mokyklose: sociologinis tyrimas*. Vilnius.

16. Dunajevas, E. (2011). *Asmeninių socialinių paslaugų sistemos raida pokomunistinėje Lietuvoje*. Vilniaus universitetas.
17. Einorienė, M. (2005). *Vaikų, gyvenančių globos institucijoje ir globėjų šeimose, bendravimas su biologiniais tėvais*. Magistro darbas. Vilniaus [žiūrėta 2020-05-14]. Prieiga per internetą: <<https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1789189/datastreams/MAIN/content>>
18. Eurochild (2012). *Working Paper, De-institutionalization and quality alternative care for children in Europe, Lessons learned and the way for ward*. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/CIAC/Eurochild/Eurochild%20Working%20Paper%20-%20DI%20%26%20Quality%20Alternative%20Care.pdf>>
19. Finkelhor, D., et al. (2009). Children's Exposure to Violence: A Comprehensive National Survey. *Juvenile Justice Bulletin* [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/227744.pdf>>
20. Giedrimas, Z., et al. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams*. Vilnius.
21. Godvadas. P. (2008). Egzistencinė filosofija ir socialinis darbas bendruomenėje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. Nr. 1 (1). Kaunas: VDU leidykla.
22. Goštautaitė Midttun, N. (2017). *Pagalba vaikams, kurių šeimos nariai alkoholį vartoja žalingai*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: <https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Leidiniai/pagalba%20vaikams_internetui.pdf>
23. Grigutytė, N. (2005). *Seksualinę prievartą patyrusių vaikų psichologinio saugumo užtikrinimas baudžiamojo proceso metu*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: <<https://www.ateitis.net/lt/temos/1306/>>
24. Gudauskaitė-Girčė, B. (2019). *Vaiko socialinę gerovę užtikrinančios paslaugos vaikų globos sistemos pertvarkos kontekste: budinčio globotojo patirtis*. Magistro baigiamasis darbas. Klaipėdos universitetas.
25. Henry, A., Lenihan, T. (2018). *Vaikystės be smurto užtikrinimas*. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: <https://www.childrenatrisk.eu/nonviolence/wp-content/uploads/sites/3/2019/09/LT_CBSS-Layout_Guidance-on-Implementing-Prohibition-WEB.pdf>
26. Ignatovičienė, S., Žukauskienė, R. (1999). *Rizikos grupės vaikai: metodinės rekomendacijos pedagogams*. Vilnius.
27. Išoraitė, M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas*. Vilnius: leidykla „Saulelė“.

28. Ivanauskienė, V. (2012). *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. Tapimas socialinės rizikos šeima: moters patirtis. Nr. 10 (2). [žiūrėta 2020-05-05]. Prieiga per internetą: < https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30822/1/ISSN2029-0470_2012_N_10_2.PG_83_97.pdf >
29. Jančaitytė, R. (2010). *Socialinis darbas, profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: MRU.
30. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*. (1989). (Ratifikuota Lietuvoje 1995 m). [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848> >
31. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex
32. *Kas atsakingas už sėkmingą pertvarkos vykdymą Lietuvoje?* [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <http://www.pertvarka.lt/apie-institucines-globos-pertvarka/kas-atsakingas-uz-sekminga-pertvarkos-vykdyma-lietuvoje/> >
33. Kerevičienė, J. (2014). *Pedagoginės psichologijos užrašai*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/germanu/vukhf_Kereviciene_Pedagogines_psichologijos_uzrasai.pdf >
34. Kruopas, J., et al. (1972). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mintis.
35. Kučinskaitė, E. (2015). *Įskaudinta meilė: skyrybos: išgyventi ir kilti*. Vilnius: Tyto Alba.
36. Kukauskas, R., Matolevičiūtė, D., Montrimienė, V. (2005). *Atmintinė vaikų globėjams*. Vilnius: AB Spauda.
37. Kuraitė, E. (2012). *Kaip padėti vaikui, kai jis pyksta*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < <http://www.pozityvitevyste.lt/lt/rekomenduojame-paskaityti/117-kaip-padeti-vaikui-kai-jis-pyksta> >
38. Labanauskienė, J., Siaurusaitis, B. (2008). Smurto prieš vaikus būklė ir problemos Lietuvoje. *Neurologijos seminarai*. Nr. 12(38). [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < http://www.neuroseminarai.lt/wp-content/uploads/2017/02/Neuro_2008_Nr4_199-203.pdf >
39. Leliūgienė, I. *Socialinė pedagogika*. Kaunas: „Technologija“.
40. Lesinskienė, S. (2014). *Kas yra vaikų ir paauglių psichiatrai? Vaikų ir paauglių psichiatrija?* [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < <http://lvppd.lt/kas-yra-vaiku-ir-paaugliu-psichiatrai-vaiku-ir-paaugliu-psichiatrija/> >
41. Lesinskienė, S., Karalienė, V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Vilnius: Printėja.

42. Lietuvos respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864, Vilnius. . [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr> >
43. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymas Nr. A1-83 „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą:< <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c90d41f097de11e3bdd0a9c9ad8ce1bf>. >
44. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo. 2007 m. vasario 20 d. Nr. A1-46, Vilnius. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą:< <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.46C1D5EE2AC4/asr> >
45. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo. 2018 m. sausio 19 d. Nr. A1-28, Vilnius. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2b626f4fd5c11e796a2c6c63add27e9/JXHDdMKbZG> ≥
46. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493, Vilnius. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr> >
47. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. lapkričio 4 d. įsakymas Nr. V-2068/A1-467/V-946 „Dėl kompleksiškai teikiamų švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) tvarkos aprašo tvirtinimo“. [žiūrėta 2020-05-13] Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.410802> >
48. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234, Vilnius. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr> >
49. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. 2000 m. kovo 28 d. Nr. VIII-1591, Vilnius. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.98693/asr> >
50. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašo patvirtinimo. 2009 m.

- lapkričio 11 d. Nr. 1509, Vilnius. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.358278> >
51. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas, (2002). *Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų*. 2002 m. kovo 27 d. Nr. 405. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163202/RjtEyuFXdX> >
 52. Lygnugarienė, V. (2019). *Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinio darbuotojo profesionalumui*. Magistro baigiamasis darbas. Klaipėdos universitetas.
 53. Liobikienė, N. (2016). *Krizių intervencija socialinio darbo praktikoje*. Vytauto Didžiojo universitetas.
 54. Luobikienė, I. (2002). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija
 55. Mickevičienė, E. *Vaikų baimės*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: <<https://www.neuromedicina.lt/vaiku-baimes/> >
 56. Modesta. (2019). *Nepriežiūra – viena iš smurto rūšių prieš vaikus*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < <https://www.kriziucentras.lt/neprieziura-viena-is-smurto-rusiu-pries-vaikus/> >
 57. Naujanienė, R. (2007). Supervizijos samprata socialiniame darbe. *Socialinio darbuotojo vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje*. Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba.
 58. Pileckaitė-Markovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
 59. Polukordienė, O. (2003). *Psichologinės krizės ir jų įveikimas*. Vilnius.
 60. Pruskus, V. (2003). *Sociologija*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija
 61. Pruskus, V. (2012). *Smurto fenomenas mokykloje*. Vilnius: Technika.
 62. Rimkus, V. (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai : socialiniai mokslai*. Nr. 1 (73). Klaipėda. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/1268> >
 63. Sagatys, G. (2004). *Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Lietuvos teisėje*. Daktaro disertacija.
 64. Slušnys, L. (2019). *Vaiko teisių reforma įvyko, bet specialistų trūkumas – tragiškas*. [žiūrėta 2020-05-13] Prieiga per internetą: < <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1117246/vaiko-teisiu-reforma-ivyko-bet-specialistu-trukumas-tragiskas> >
 65. *Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba*. (2008). Vilnius.
 66. Sos children villages. (2019). *Male Foster Parents Serve as Positive Role Models for Children in Foster Care*. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: <

<https://www.sosillinois.org/male-foster-parents-serve-as-positive-role-models-for-children-in-foster-care/> >

67. Šerkšnienė, R., Petraitis, D. (2008). *Metodinės rekomendacijos specialistams, dirbantiems su smurtą patyrusiais vaikais*. Kaunas: VĮ šeimos santykių institutas.
68. Šinkūnienė, J. (2010). *Socialinis darbas, profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: Baltijos kopija.
69. Šumskienė, E. (2014). Psichikos sveikatos priežiūros deinstitutionalizacija Lietuvoje: minimalūs pokyčiai „maksimalistinėse“ organizacijose. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. Nr. 9.
70. Targamadžė, V., Kaušylienė, A. (2002). *Mokyklų tinklo, siekiančio jaunimo edukacinio stimuliavimo, kūrimas: metodologinis aspektas*. Utena: Juddex.
71. Tarptautinių žodžių žodynas. (1985). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
72. Telešienė, A. (2008). *Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su nvivo ir text analysis suite*. [žiūrėta 2020-05-05]. Prieiga per internetą: http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_I_II_3_2_2.html
73. Trofimova, J. (2014). *Padėti užaugusiems nedarniose ir išsiskyrusiose šeimose – ne per vėlu*. [žiūrėta 2020-05-05]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-11-26-jelena-trofimova-padeti-uzaugusiems-nedarniose-ir-issiskyrusiose-seimose-ne-per-velu/124585>.
74. UNICEF Regional Office for Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States. (2010). *At home or in a home? Formal care and adoption of children in Eastern Europe and Central Asia*, Geneva: UNICEF. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <http://www.unicef.org/protection/Web-Unicef-rapport-home-20110623v2.pdf> >;
75. Vaicekauskienė, V. (2009). Sistemų teorijos integravimas į socialinio darbo veiklą. *Logos*. Nr. 58.
76. Vaikų laikinosios globos namai „Atsigręšk į vaikus“. (2007). *Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa*. Vilnius.
77. Vitkauskaitė, D. (2001). *Teoriniai socialinio darbo modeliai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
78. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 31. [žiūrėta 2020-05-13]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/7f7/10_k.vitkauskas.pdf >

79. World Health organization, (2019). *Violence against children*. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: < <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>>
80. World Health Organization. [žiūrėta 2020-02-22]. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/pdfs/psychosocial_support.pdf?ua=1>
81. Žukauskienė, R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.

PRIEDAI

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

1. Lytis.
Moteris
2. Amžius.
49 metai
3. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija
Aukštasis Universitetinis, socialinio darbo
4. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.
12 metai
5. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).
2 metai

B. Vaikas ir jo biologinė šeima

1. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos?
Dėl smurto artimoje aplinkoje, girtavimų, nepriežiūros, apleistumo, tėvų socialinių įgūdžių stokos.
2. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?
Dažniausiai neigiamai, tačiau kuo vyresnis vaikas, tuo dažniau girdžiu, kodėl manęs anksčiau nepaėmė.
3. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių.
Visai. Kyla problemos su tėvais, turinčiais priklausomybę alkoholiui. Tada jie būna priešiškesni nusiteikę, nelinkę bendradarbiauti, dalinti tuščius pažadus vaikams, kurių niekada neištesėsi.
4. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?
Dauguma teigiamai, noriai jų laukia, pasiilgsta. Labai nusimena, jeigu susitikimai neįvyksta.

C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.

1. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?
Pasimetimas, išgąstis, verkimas.
2. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?
Gerai. Didesnių sunkumų dėl adaptacijos neiškyla, kai kurie netgi džiaugiasi dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje.
3. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?

Psichologinė, socialinė. Labai padeda ir pats budintis globotojas palaikydamas vaiką, supažindindamas vaiką su nauja aplinka, įraukdamas į ją.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotoje šeimoje.

1. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?
Taip. Tik apgyvendinus pas BG išryškėja, kad vaikai apleisti pedagogiškai, vaikai savo šeimose mato tėvų lytinį aktą, prieš vaikus naudojamas seksualinis smurtas, vaikai nepasisotina maistu, dažnai linkę fantazuoti... Mažiausiai turi sveikatos problemų.
2. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?
Iš kartos į kartą perduotas netinkamas tėvų elgesys su vaikais, alkoholizmo pasekmės, tėvystės įgūdžių stoka, skurdas, negebėjimas priimti pagalbos, nenoras keistis, psichinės ligos.
3. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?
Globos koordinatoriaus, psichologo, psichoterapeuto.
4. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais?
Su Vaiko teisių apsaugos specialistais, kurie dažnai gina tėvus, o ne vaikus.
5. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?
BG pastebi ir fiksuoja vaiko emocinę būklę, turimus higienos, bendravimo, kasdienius įgūdžius, juos ugdo, padeda mokymosi procese, daug bendrauja, konsultuojasi su globos centro specialistais, taiko jų rekomendacijas, paruošia vaikus susitikimams su tėvais ir kt.

E. Bendradarbiavimas su kitu įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

1. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?
Taip. Globos koordinatorius, psichologas arba psichoterapeutas.
2. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?
Taip. Tik kyla sunkumų dėl bendradarbiavimo su Vaiko teisių apsaugos specialistais dėl nuomonių skirtumo ginant vaiko interesus.
3. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?
Kol globos sistema persiformuoja nėra vienodos dokumentų reglamentavimo sistemos, daug popierizmo ir biurokratijos, visuomenės nepalankus požiūris į BG.
4. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?
Kai vaikas atvirai bendrauja, drąsiai reiškia nuomonę, priima pagalbą. Kai vaikų tėvai padaro išvadas, kurios leidžia vaikams grįžti į saugią aplinką.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

6. Lytis.
Moteris.
7. Amžius.
46.
8. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija
Aukštasis, socialinio darbo kvalifikacija.
9. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.
10 metų.
10. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).
1 metai.

B. Vaikas ir jo biologinė šeima

5. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos?
Vaikai iš tėvų būna paimami, kai jie jų nepriziūri, nesirūpinti. Kartais vaikai pasiskundžia dėl patiriamo smurto, tėvų ar vieno iš jų girtavimo. Buvo atvejų, kai vaikai buvo paimti iš mamos paaikėjus, kad prie jų galimai seksualiai priekabiauja šeimoje besilankantys mamos sugėrovai. Neretai priežasčių, dėl kurių paimami vaikai iš savo biologinės šeimos, būna visa puokštė.
6. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?
Vaikai, paimti iš savo tėvų, patiria traumas, išgyvena krizes, būna pykti ir liūdni. Tačiau ilgainiui jie apsibranta su susiklosčiusia situacija, įsivažiuoja į naują ritmą, rutiną, susipažįsta su naujomis taisyklėmis ir galimybėmis, todėl jų emocinė ir psichologinė būklė stabilizuojasi, tampa ramesni, labiau motyvuoti.
7. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių.
Būna atvejų, kai vaikus pas budintį globotoją tenka apgyvendinti, nes juo auginanti vieniša mama turi išvykti į gydymo įstaigą ir neturi jokių giminaičių, pas kuriuos būtų galima laikinai apgyvendinti vaikus. Tokiais atvejais bendradarbiavimas su tėvais (ar vienu iš jų) vyksta labai sklandžiai, jie sudeda visus reikiamus vaikų daiktus, įdeda netgi maisto, sauskelnės. Nuolat skambina, domisi vaikais. Bet pasitaiko ir tokių atvejų. Kartais tėvai (ar vienas iš jų) pyksta dėl vaikų paėmimo ir apgyvendinimo pas budintį globotoją, tačiau ilgainiui susitaiko su šia mintimi. O vaikams, grįžus atgal į savo šeimas, tėvai ir toliau nori palaikyti ryšį su budinčiu globotoju ar globos koordinatoriumi. Žinoma, tokie atvejai ne itin dažni. Sunkumų iškyla, kai tėvai ir vaikai, kurie apgyvendinti pas budinčius globotojus, gyvena netoli vienas kito. Tada vaikai, ypač didesni, dažnai laisvalaikio lankosi savo tėvų namuose, kuriuose vaikams ne itin saugu.

8. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?
Vaikų reakcija būna įvairi. Vieni vaikai jau po pirmųjų 10 susitikimo minučių nori išeiti, nes pasidaro nejauku ir nuobodu. Būna ir taip, kai maži vaikai (3-4 metų) keletą metų nematę tėvų, per pirmąsias susitikimo minutes puola į jų glėbį. Didesni vaikai supranta, kodėl buvo paimti iš tėvų, mažesni – ne, tokiems vaikams būna ypatingai sunku paaiškinti, kodėl po susitikimų jie turi grįžti pas budinčius globotojus.

C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.

4. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?
Jeigu vaikai būna paimami ne pirmą kartą, o jau kokį trečią ar ketvirtą, ir jei vaikai yra buvę apgyvendinti globos įstaigoje, tada vaikai reaguoja pakankamai ramiai, džiaugiasi, kad nebus vėl apgyvendinti vaikų globos įstaigoje. Kartais vaikai būna pasimėtę, pyksta dėl priežasčių, dėl kurių buvo paimti, keikia tuos, kas „išrado alkoholį“. Perdavimo metu būna ir ašarų, ir keiksmų.
5. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?
Manau, pakankamai gerai. Buvo atvejis, kai berniukas budinčios globotojos šeimoje atrado pažįstamą draugą (budinčios globotojos biologinis sūnus). Adaptacija užtrunka nuo savaitės iki mėnesio.
6. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?
Psichologo pagalba, socialinio darbuotojo/globos koordinatoriaus konsultacijos. Jeigu prireikia – medicininė pagalba. Adaptacijai pasibaigus yra įvertinami vaiko poreikiai, sudaromas pagalbos planas.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje.

6. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?
Dažniausiai vaikai turi daugybę problemų, tiek sveikatos, tiek elgesio ir emocijų. Vaikai būna apleisti mediciniškai: sugedę dantys, 7-8 mėn. kūdikiai dar normaliai nesėdi, 6 metų vaikas tuština į kelnes, nes nebuvo ugdytas ir mokytas tinkamai naudotis tualetu. Didelis pedagoginis apleistumas (penktos-šeštos klasės mokinys beveik nemoka skaityti, kyla sunkumų pasirašant savo vardą ir pavardę), emocinės, psichologinės problemos.
7. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?
Viena iš pagrindinių priežasčių – socialinis išmokymas. Vaikų tėvai vaikystėje buvo taip auginami, todėl ir savo vaikus taip augina. Jiems trūksta socialinių įgūdžių, tačiau to nesupranta, mano, kad daro viską teisingai, todėl nepriima socialinių darbuotojų pagalbos. Dėl to auklėja vaikus visiškai neteisingai: juos muša, nepasirūpina tinkama sveikatos priežiūra, netenkina arba netinkamai tenkina fizinius, emocinius poreikius, ko pasėkoje vaikams formuojasi nesaugus prierašumas, atsiranda kitų elgesio ir emocijų sutrikimas. Tam tikra prasme dėl šių problemų dalis kaltės atitenka ir specialistams, kurie leidžia tokiems vaikams augti visiškai netinkamose sąlygose iki paauglystės, kol šių vaikų elgesys pasidaro nebevaldomas. Tokiu atveju suteikti pagalbą yra itin sudėtinga, nes vaikai būna jau per daug visko patyrę, susiformavę elgesio modeliai, kuriuos pakeisti galima, tik jei pats paauglys to nori.
8. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?
Beveik visais atvejais yra teikiama globos koordinatoriaus, psichologo, mokyklos specialistų pagalba. Sudėtingesniais atvejais įsitraukia gydymo įstaigos, psichiatras. Jei vaikas yra paimtas iš šeimos dėl patirto fizinio ar seksualinio smurto, reikia teisinės

pagalbos, tenka atstovauti teisėsaugoje. Jei vaikas turi specialiųjų ugdymosi poreikių, jam teikiama specialiojo pedagogo, logopedo pagalba. Viena iš svarbiausių pagalbų – tai budinčio globotojo, kuris padeda vaikams pasijausti saugiai, nusiraminti, moko jį tinkamo elgesio, rodo rūpestį.

9. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais?

Kartais sudėtinga gauti reikiamas paslaugas, ypač medicinos paslaugų. Skirtingų įstaigų specialistų požiūrių skirtumas, empatijos trūkumas. Paslaugų trūkumas – vos ne visiems vaikams yra siūloma vienoda pagalba, nes nėra iš ko pasirinkti.

10. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?

Budintis globotojas padeda vaikams pasijusti saugiams, rūpinamiems. Kartais vaikai budinčio globotojo šeimose pamato visiškai skirtingą šeimos, gyvenimo modelį. Jei vaikai auga vien tik su mama, budinčios globotojos šeimoje gali išvystyti vyriškos rolės (budinčios globotojos sutuoktinio) modelį. Jei vaikas mažesnis, budintis globotojas padeda formuoti vaiko saugiam prierašumui, kuris ateityje padės vaikui saugiai megzti santykius su aplinkiniais.

E. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

5. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?

Taip, komandinis darbas vyksta. Labiausiai yra bendradarbiauja globos koordinatorius su budinčiu globotoju ir jo prižiūrimais vaikais. Taip pat dažnai yra įtraukiamas psichologas, VVTAIT specialistas, biologiniai tėvai, mokyklos specialistais, medikai. Kartais teisėsauga, logopedai ir kiti specialistai.

6. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?

Dažniausiai bendradarbiaujama yra noriai. Daugiausiai sunkumų kyla su mokyklos ir VVTAIT kai kuriais specialistais (nors kai kurie yra puikūs), nes kai kuriuose mokyklose, kuriuose daugiausiai yra senyvo amžiaus mokytojai, per pamokas netinkamai drausmina vaikus, pasako įžeidžiančias replikas, ko pasėkoje vaikai ima lūžinėti ir sproginėti. Tačiau būna ir labai nuostabių specialistų, turinčių atvirą požiūrį ir kurie yra orientuoti į pagalbą vaikui.

7. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?

Kartais įvairūs teisės aktai, reikalavimai, popierizmas užgožia svarbiausius vaiko interesus, o akcentuojama vaiko gerovė iš tiesų lieka paskutinėje vietoje. Kartais kiti specialistai turi didelį žinių trūkumą apie netinkamą vaiko elgesio priežastis. Jie nenori suprasti, kad kartais vaikų netinkamo elgesio priežastys yra kur kas gilesnės negu paprastas maištas ar nenoras paklusti. Dar vienas trukdis yra ribotos galimybės kelti kompetencijas. Nėra galimybės gauti apmokamas supervizijas, nes įstaiga neturi tam pakankamai lėšų.

8. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?

Manau, sėkmės atvejis yra kiekvienas atvejis, kai pavyksta pasiekti bent mažą teigiamą pokytį vaiko elgesyje, jausmuose. Dar didesnė sėkmė – kai vaikas gali grįžti į savo biologinę šeimą, kuri yra pakeitusi savo gyvenimo būdą, padariusi teigiamus pokyčius.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

11. Lytis.

Moteris

12. Amžius.

40

13. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija.

Aukštasis

14. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.

Socialinė darbuotoja su socialinės rizikos šeimomis. (anksčiau ši pareigybė vadinosi būtent taip), 5 metai.

15. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).

4 metai**B. Vaikas ir jo biologinė šeima**9. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos?**Dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu.**10. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?**Situacija yra nelygu situacijai. Tai priklauso nuo vaiko amžiaus ir santykio su tėvais. Bet aš manau, kad bet koku atveju vaiko atskyrimas nuo tėvų, įtakoja vaiko elgesį. Vaikas gali tapti uždaresniu, tylesniu, bailesniu arba įvykti atvirkščiai ir vaikas gali tapti labai agresyviu.**11. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių. Problemų nekyla, informaciją perduoda, bet tik tokią, kokią patys žino. Kartais būna, kai į planuotus susitikimus patys tėvai neatvyksta iš anksto neperspėję.12. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?**Įvairiai. Vieni vaikai būna uždaresni, kiti vaikai patys nelabai nori su tėvais bendrauti.****C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.**7. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?**Vaikai būna pasimetę ir išsigandę.**8. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?**Pakankamai gerai. Nes dažniausiai vaikams būna ne pirmas paėmimas iš šeimos, bet pirmas apgyvendinimas ne įstaigoje, o šeimoje. Pas budinčius globotojus tokiems vaikams patinka labiau.**

9. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?

Psichologinė ir globos koordinatoriaus pagalba.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje.

11. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?
Dažniausiai vaikai turi visą „puokštę“ problemų. Ne retai vaikai būna pedagogiškai ir socialiai apleisti, turintys sveikatos ir elgesio problemų. Dažnai būna sugedę dantys, atvežti vaikai neturi pakankamai rūbų, avalynės, mokyklinių priemonių ir t. t.
12. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?
Neretai vaikų biologiniai tėvai patys augo socialiai pažeistose šeimose ir nežinodami, kaip kitaip gali būti auginami vaikai. Dalis tėvų, iš kurių yra paimti vaikai, savo vaikus stengėsi auginti geriau, negu patys augo ir todėl nesupranta, kodėl iš jų yra paimti vaikai.
13. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?
Priklauso nuo vaiko amžiaus ir paties vaiko. Bet dažniausiai dirba: globos centro psichologas, globos koordinatorius, mokyklos socialinis pedagogas, šeimos gydytojas, logopedas ir kt.
14. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais?
Labai sudėtinga gauti vaikų psichiatro pagalbą. Norint vaiką ištirti vaiko raidos centre, tenka laukti po 6 mėn. Neįmanoma pasinaudoti terapijos paslaugomis (elgesio ir pan.)
15. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?
Budintys globotojai yra asmenys, pasiruošę teikti pagalbą iš šeimos paimtam vaikui. Manau, kad budinčio globotojo indėlis į vaiką yra didžiulis, nes jie yra tie žmonės, pas kuriuos yra apgyvendinamas vaikas patyręs šeimos ir namų netektį, ko pasekoje vaikui kyla įvairiausių sunkumų. Vaikas, gyvendamas budinčio globotojo šeimoje mato šitos šeimos modelį, tarpusavio elgesį, bendravimą ir t.t. iš kurių mokosi. Budintys globotojai, būdami arčiausiai vaiko mato vaiko patirtas traumas, išgyvenimus, pedagoginius ir psichologinius sunkumus, su kuriais tenka labai daug ir sunkiai dirbti, norint padėti vaikui.

E. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

9. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?
Teikiant pagalbą vaikui įsijungia visa komanda. Kokie specialistai įsijungia į komandinį darbą priklauso nuo vaiko amžiaus, sveikatos būklės, elgesio ir kt. dalykų.
10. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?
Komandos nariai visada bendrauja noriai.
11. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?
Galbūt tai, kad apgyvendinus vaiką budinčio globotojo šeimoje, vaiko globa yra nustatoma netgi po 3 sav. Tokiu atveju, vaikas gyvena budinčio globotojo šeimoje, jam yra teikiamos paslaugos, bet globos koordinatorius yra paskiriamas tik tuomet, kai yra nustatoma globa vaikui. Šitokiu atveju už vaiką atsakingi yra to rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojai. Todėl labai sunku yra dirbti su šeima, kai pirmąsias savaites šeimoje apgyvendinus vaiką arba vaikus, su budinčiais globotojais ir vaikais apgyvendintais šeimoje dirba labai daug specialistų.

12. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?
Mano manymu pati didžiausia sėkmė yra tai, kai pamatai, jog vaikui teikiama pagalba buvo ir yra reikalinga. Kai vaikas tampa atviras ir nebijo atvirai pasakyti, jog pas mamą ir tėtį (dažniausiai patėvį) yra nesaugu arba išdrįsta papasakoti ką namuose teko patirti, nes žino, kad yra žmonių kuriems jis rūpi, manau, kad tai jau yra sėkmės atvejis.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

16. Lytis.
Moteris
17. Amžius.
44 m.
18. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija
Aukštasis bakalauro, edukologija.
19. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.
Maisto pramonės technologė, profesijos mokytoja, socialinė darbuotoja, socialinės darbuotojos padėjėja.
20. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).
1,5 metų.

B. Vaikas ir jo biologinė šeima

13. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos?
Vaikai dažniausiai būna paimami iš nesaugios aplinkos, kur vartojamas alkoholis, socialinių įgūdžių stoka, smurto artimoje aplinkoje.
14. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?
Vaikai visuomet patiria psichologinių traumų, niekuomet nėra teigiamų pasekmių, vaikai tampa uždaresni, agresyvūs, maištaujantys, nenoras mokytis.
15. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių.
Mano darbo patirtyje nėra dar tekę susidurti su vaiko biologiniais tėvais kurie nebendrautų ir nebendradarbiautų. Pradžioje būna biologinių tėvų kurie nelabai nori bendrauti, bet išaiškinus visas aplinkybes, atrandame bendra kalbą ir tėvai noriai bendrauja ir papasakoja apie vaiko sveikatą ir kitą reikalingą informaciją.
16. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?
Vyresnio amžiaus vaikai sureaguoja jautriau susitikimo pradžioje, o mažesnio amžiaus vaikai susitikimo pabaigoje, išsiskyrimo metu reaguoja jautriai, nenoras išsiskirti su biologiniais tėvais. Vyresnio amžiaus vaikams lengviau paaiškinti, kodėl negali pastaruoju metu būti su biologiniais tėvais, mažamečiai to nesupranta.

C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.

10. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?

Vaikai būna labai išsigandę, sunerimę, jautrūs, verkia, jie patenka į nepažystamą aplinką, aplink svetimi žmonės.

11. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?

Vaikai pakankamai greitai adaptuojasi budinčio globotojo šeimoje, susipažįsta su nauja aplinka, svetimais žmonėmis, pajunta saugumą, ramybę, rūpestį, pripažinimą naujoje šeimoje.

12. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?

Vaikams suteikiama psichologinė pagalba, medicininė pagalba, teikiamas individualios koordinatoriaus konsultacijos, informavimas. Taip pat pagalba ugdomosi procese.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotoje šeimoje.

16. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?

Vaikai apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje visada turi kokių nors sunkumų ir problemų. Vyresnio amžiaus vaikai visuomet turi psichologinių problemų, jiems yra suteikiama psichologinė pagalba, esant poreikiui kreipiamasi ir į psichiatrus. Pedagoginiai sunkumai taip pat dažna problema, reikalinga pagalba ugdomosi procese, tenka bendrauti ir bendradarbiauti su ugdomosi įstaigomis, pagalba namų ruošoje. Iškilus vaiko sveikatos problemoms budintys globotojai kreipiasi į medikus ir vykdo jų nurodymus.

17. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?

Vaikai patekę pas budinčius globotojus jau yra daug patyrę įvairiausių išgyvenimų, kurie palieka pėdsaką vaikų psichikoje. Dažnai pas budinčius globotojus vaikai patenka iš biologinių šeimų pedagogiškai apleisti, patyrę nepriežiūrą namuose, smurtą.

18. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?

Psichologinė, pedagoginė, medicininė pagalba, globos koordinatoriaus konsultavimas. Prie suteikiamos vaikui pagalbos dažnai prisideda psichologas, pedagogai, psichiatrai, logopedai, įvairių sričių medikai, globos koordinatorius.

19. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais?

Dažniausiai susiduriama su paauglių nenoru mokytis, jų melu ir maištu, kuriuo jie siekia greičiau sugrįžti pas biologinius tėvus.

20. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?

Visuomet budintys globotojai prisideda prie teikiamos pagalbos, pirmiausiai jų bendravimas ir bendradarbiavimas su įvairiais specialistais, gebėjimas atrasti ryšį su vaiku, juo rūpintis ir atstoti atitinkamą laikotarpį biologinius tėvus.

E. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

13. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?

Vaikams gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje pagalba yra teikiama komandiniu principu. Į komandinį darbą įsitraukia VVTAIT specialistai, atvejo vadybininkai, švietimo įstaigos, policija, medicinos įstaigos, psichologai, socialiniai darbuotojai, tarpinstitucinis koordinatorius, probacijos tarnyba.

14. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?

Budintys globotojai bendrauja ir bendradarbiauja noriai tiek su manimi tiek su kitais specialistais. Reikiant pagalbos visada sulaukiu pagalbos iš kitų specialistų.

15. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?
Dažnas trukdis iškyla su VVTAIT specialistais, nesusikalbėjimas, informacijos stoka, dažnas nuomonių skirtumas priimant svarbius sprendimus.
16. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?
Vaikus gražinus biologiniai mamai, mama už vaikų priežiūra atsidėjo numezgė vilnones kojines ir padovanojo man. Sulaukiam skambučių. Kuriuose mamos padėkoja už rūpestį jų biologiniais vaikais.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

21. Lytis.
Moteris
22. Amžius.
55 m.
23. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija
Aukštasis, socialinė pedagogika
24. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.
12 m.
25. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).
2,5 m.

B. Vaikas ir jo biologinė šeima

17. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paaimami iš savo biologinės šeimos?
Nepriežiūra, smurtas, tėvų priklausomybės.
18. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?
Visada neigiamai. Dėl paėmimo vaikai lieka traumuoti, jie išgyvena didelį stresą, sunkiai išgyvena netektis.
19. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių.
Kol kas sunkumų nepatyėme. Kartais tarpininkauja socialinių paslaugų centro socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeima.
20. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?
Dažniausiai vaikai susitikimų laukia. Yra atvejais – kai nelaukia. Kartais po susitikimų vaikai būna išsibalansavę, pasimetę.

C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.

13. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?
Įvairios situacijos – dažniausiai vaikai nenori gyventi pas nepažįstamus žmones. Juos gąsdina nežinomybė, jie bijo, nenori palikti savo tėvų ir namų. Lengviausia apgyvendinti vaikus, kai šeimoje jau yra gyvenančių vaikų (biologinių ar globojamų).
14. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?
Daugeliu atvejų adaptacija būna sunki, užtrunka nemažą laiko tarpą, vaikai labai ilgisi savo tėvų ir namų.
15. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?
Psichologo, globos koordinatoriaus konsultacijos.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotoje šeimoje.

21. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?
Absoliučiai visi vaikai turi Jūsų paminėtus sunkumus, nes vaikai būna apleisti visomis prasmėmis. Vaikai turi sveikatos problemų, žemos savivertės, turi padidintą reakciją į stresą, yra linkę meluoti, išsisukinėti, negeba valdyti emocijų, pyktį išlieja ant aplinkinių žmonių ar daiktų. Manau, kad visa tai netinkamo auklėjimo ir nepriežiūros pasekmės.
22. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?
Nepakankamas socialinių darbuotojų darbas su šeimomis, kuriose auga vaikai. Pvz: 13 metų šeima yra įskaitoje, tačiau 4 vaikams nėra sutvarkyti neįgalumo dokumentai dėl psichinės sveikatos sutrikimų, tokie vaikai mokėsi gimnazijoje!
23. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?
Pagalba teikiama pagal tai, kokie vaiko poreikiai, kuo skubiau. Tarpininkauja globos centro koordinatoriai, psichologas. Bendradarbiaujama su PPT, vaikų ir paauglių psichiatru, mokyklos pedagogais.
24. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais?
Budintys globojai kreipiasi dėl sunkios vaikų adaptacijos. Tai elgesio problemos, mokymosi sunkumai.
25. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?
Budintys globotojai užtikrina saugią aplinką, rūpinasi vaikų sveikatos poreikiais, bendradarbiauja su mokykla.

E. Bendradarbiavimas su kitų istaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

17. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?
Būtinai komandiniu principu – psichologas, koordinatoriai, pedagogai, sveikatos priežiūros specialistai, budintys globotojai.
18. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?
Dažniausiai bendradarbiauja geranoriškai. Tačiau pasitaiko ir kitokių situacijų, kai bendradarbiavimas tampa ap sunkintas, būna sunku susikalbėti.
19. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?
Neorganizuotas ir neefektyvus darbas su šeima, iš kurios paimti vaikai, todėl vaikai ilgai užsibūna pas budinčius globotojus, ima trūkti vietų apgyvendinimui.
20. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?
Kai vaikas apgyvendintas budinčio globotojo šeimoje sulaukia reikiamos pagalbos iš PPT (įvertinami jo ugdymosi poreikiai), sulaukia medicininės pagalbos. Vaikas tampa ramesnis, pasijaučia saugus, įvertintas, atranda naujų draugų. O vaiko šeima sulaukia reikiamos pagalbos ir vaikas gali grįžti namo.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

26. Lytis.
Moteris.
27. Amžius.
32 metai.
28. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija
Aukštasis universitetinis, socialinė pedagogika.
29. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.
3 metai.
30. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).
3 metai.

B. Vaikas ir jo biologinė šeima

21. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos?
Vaikai iš biologinių šeimų būna paimami dėl įvairių priežasčių. Dažniausiai tai būna girtavimas, smurtas, apleistumas. Būna atvejų, kai vaikai patys pasiprašo būti išimti iš šeimos, nes jaučiasi joje negerai.
22. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?
Atskirti vaikai nuo tėvų dažniausiai išgyvena netektį. Jie tampa irzlūs, nelaimingi, depresiški, pasireiškia agresijos ir pykčio priepuoliai. Kartais, kai vaikai būna išimti iš labai vargingos ir nesaugios aplinkos, jie džiaugiasi pasikeitusia aplinka, stebisi naujovėmis. Pavyzdžiui, vaikai po pirmųjų naktų budinčio globotojo šeimoje džiaugsmingai stebisi, kad miegojo po atskiromis „kaldromis“. Neretai vaikai ima kaltinti save dėl to, kad buvo atimti iš tėvų. Jie sako: „Jei nebūčiau pasakęs, kad mane muša, vis dar gyvenčiau su tėvais“ ir pan.
23. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių. Būna įvairių situacijų. Dažniausiai pradžioje tėvai būna nusiteikę priešiški, netgi agresyviai. Tačiau pasitaiko atviro požiūrio tėvų, kurie supranta susidariusią situaciją, todėl stengiasi ją spręsti, vykdo pagalbos plane numatytus punktus, stengiasi susigrąžinti vaikus.
24. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?
Dažniausiai vaikai be galo laukia susitikimų ir labai nusivilia, jei susitikimai neįvyksta (dėl tėvų neatvykimo į juos). Po susitikimų, ypač po pirmųjų, vaikai būna išbalansuoti, nerimastingi, pykti, budinčiam globotojui tampa sunku su juo susikalbėti. Vėliau toks elgesys dažniausiai nurimsta, vaikai įpranta prie susiklosčiusios situacijos.

C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.

16. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?
Vaikų reakcija būna įvairi: nuo ašarų iki visiškai ramių reakcijos. Ašaroja net ir agresyvaus elgesio paaugliai vaikinai. Jeigu vaikai būna paaimami iš šeimos ne pirmą kartą, tokiais atvejais dažniausiai reaguoja ramiau. Stengiamės, kad prieš vaikų perdavimą budinčiam globotojui ar pačio perdavimo metu dalyvautų Globos centro psichologas, kad vaikai būtų paruošti šiam įvykiui.
17. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?
Pakankamai gerai. Kartais bando protestuoti, prieštarauti, bet galiausiai susitaiko su situacija. Adaptacija trunka apie mėnesį laiko. Sudėtingiau adaptuotis būna tiems vaikams, kuriems tenka keisti mokyklą.
18. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?
Budintį globotoją ir jo prižiūrimą vaiką nuolat konsultuoja globos koordinatorius. Taip pat yra teikiamos psichologo konsultacijos.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotoje šeimoje.

26. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?
Tik retais atvejais vaikai beveik neturi jokių problemų. Vaikai tinkamai neugdyti, nebūna nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, kai vaikui yra nustatytas protinis atsilikimas. Būna sveikata apleista, sugedę dantys. Vaikai nukentėję nuo fizinio, seksualinio, psichologinio smurto. Teisti, probacijos pareigūnų prižiūrimi, nesilaikantys duotų įsipareigojimų. Kartais vaikai būna apleisti, neturintys reikiamo dydžio drabužių, mokymosi priemonių.
27. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?
Šeimoje patiriamas smurtas, tėvų alkoholizmas, tinkamo auklėjimo stoka, skurdas. Dažniausiai įvairios elgesio, emocinės problemos kyla dėl apleistumo. Tokiems vaikams dažnai trūksta mokymosi motyvacijos, dėl prastesnės aprangos, mokymosi priemonių neturėjimo, žemos savivertės, tėvų dėmesio ir kontrolės stokos, todėl ima nelankyti mokyklos, nesimokyti; mokytojams pasidaro patogu „nepastebėti“ tokių vaikų, vieni iš gailėsčio tiesiog parašo teigiamą pažymį, kiti rašo neigiamus, nesistengdami bandyti pagelbėti tokiems vaikams, taip vaikai tampa pedagogiškai apleisti. Dažnai vaikai yra linkę atkartoti savo tėvų pavyzdį, jų gyvenimo būdą. Tada susidaro tarsi nenutrūkstamas ciklas, tik retam pavyksta susikurti visiškai kitokią gyvenimo būdą negu savo tėvų.
28. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?
Pirmiausiai vaikams yra siūloma psichologo pagalba (jeigu vaikas sutinka ją gauti), ypatingai vaiko perkėlimo ir adaptacijos metu. Globos koordinatorius vertina vaiko poreikius, sudaro pagalbos planą. Yra bendraujama su mokyklos socialiniu pedagogu, klasės auklėtoju, stengiamasi, kad vaikas įsitrauktų į mokymosi procesą. Jei vaikas teistas, jam paskirtos kardomosios priemonės, įsitraukia probacijos pareigūnai. Jei vaikui yra taikomas minimalios priežiūros priemonės, įsitraukia seniūnijos socialinis darbuotojas. Yra teikiama medicininė pagalba, PPT pagalba dėl mokymosi sunkumų. Prireikia ir vaikų psichiatro pagalbos.
29. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais? Kartais vaikai visiškai atsisako bet kokios siūlomos pagalbos, protestuoja, bėga, viskam

prieštarauja. Paslaugų ribotumas. Kai kurių specialistų nekompetentingumas, žinių trūkumas apie globojamų vaikų ypatumus.

30. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?

Viena iš didžiausių pagalbų – padeda išvengti institucinės globos, kuri vaikams nėra naudinga ir nepadeda spręsti giluminių problemų, ypač emocinių ir psichologinių. Budintis globotojas padeda vaikams pritempti atsiliekančią raidą, užtikrina rutiną, drausmę vaikams. Bendrauja su mokytojais, kartais netgi „kovoja“ prieš juos, kai šie su vaikais pasielgia netinkamai. Kelia vaikų savivertę, pasitikėjimą savimi, padeda atrasti gebėjimus ir pomėgius.

E. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

21. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?

Darbas vyksta komandiniu principu. Komanda susiburia atvejo vadybos posėdžių bei globos peržiūrų metu. Dažniausiai įsitraukia globos koordinatorius, psichologas, budintis globotojas, vaiko teisių specialistas, atvejo vadybininkas, socialinis darbuotojas, socialinis pedagogas. Taip pat yra bendradarbiaujama su gydymo įstaigomis, švietimo pagalbos tarnyba.

22. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?

Būna įvairių situacijų. Turbūt viskas priklauso nuo specialisto asmeninių savybių. Dažniausiai yra bendradarbiaujama noriai, kiekvienas atlieka savo rolę. Tačiau kartais bendradarbiavimas būna apsunkintas, niekaip nepavyksta atrasti bendros nuomonės. Ne visada sulaukiama reikiamos pagalbos. Pavyzdžiui, vaiko teisių vienas iš specialistų nori labai kontroliuoti mano atliekamą darbą, nurodinėti, kaip turėčiau jį atlikti, o kai prireikia realios pagalbos, kai situacija darosi nevaldoma, lieku viena ieškoti problemos sprendimo.

23. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?

Kai kurių specialistų skirtingas situacijos matymas, nenoras priimti kito nuomonę, kartais netgi susireikšminimas. Kartais iškyla sunkumų ir su budinčiais globotojais, nes pasitaiko situacijų, kai jie nuslepia informaciją arba nesilaiko konfidencialumo. Paslaugų ribotumas.

24. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?

Trys paaugliai – du broliai ir sesuo – apgyvendinti budinčios globotojos šeimoje. Vaikai gyvenime yra labai daug patyrę, matę daug negerų dalykų. Vaikai buvo baukštūs, neturintys tinkamų bendravimo įgūdžių. Mergaitė vartojanti gan stiprius antidepresantus. Mokykloje mokslai ne itin sekėsi, ypač vienam iš berniukų. Praėjus šiek tiek laiko po apgyvendinimo budinčios globotojos šeimoje vaikai ėmė po truputį keistis, drąsėti, atrasti naujų pomėgių. Pas budinčią globotoją jautėsi labai laisvai, nesuvaržytai. Mergaitė buvo nuvežta dėl kai kurių sveikatos sutrikimų pas endokrinologą, kuris su mergaite pakalbėjo, pasakė, jog daug problemų kyla dėl netinkamo požiūrio. Gydytojas mergaitę pagyrė, davė keletą patarimų. Po vizito ji labai pasikeitė, tapo guvesnė, linksmesnė. Buvo nuspręsta pakeisti antidepresinius vaistus į šiek tiek švelnesnius. Mokykloje buvo pradėta teikti didesnę pagalbą vaikams, vienam iš jų buvo nustatyti specialieji ugdymo poreikiai. Vaikams teikiamos psichologo konsultacijos.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!

Gerbiamas tyrimo dalyvi,

iš anksto dėkoju Jums, jeigu skirsite laiko atsakyti į šiuos klausimus. Esu Klaipėdos universiteto II kurso socialinio darbo katedros magistrantė. Rašau baigiamąjį darbą apie kompleksinę pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčių globotojų šeimose, aktualizuojama globos koordinatoriaus patirtis. Pasižadu laikytis tyrimo etikos, konfidencialumo principo, tyrimo duomenys bus naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais, neskelbiant tyrimo dalyvių vardų. Pasižadu supažindinti su tyrimo rezultatais.

A. Informacija apie mane:

31. Lytis.
Moteris.
32. Amžius.
26.
33. Išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija
Aukštasis. Socialinis darbas.
34. Profesinė patirtis iki darbo globos koordinatoriaus pareigybėje.
2 metai.
35. Globos koordinatoriaus profesinė patirtis (metais).
2 metai.

B. Vaikas ir jo biologinė šeima

25. Dėl kokių priežasčių dažniausiai vaikai būna paimami iš savo biologinės šeimos?
Dėl alkoholio, girtavimo šeimoje, fizinio, seksualinio smurto.
26. Kaip, Jūsų nuomone, vaiko elgesį gali paveikti atskyrimas nuo tėvų?
Stipriai traumuojama vaiko psichinė būseną, tačiau tai yra būtina norint apsaugoti vaiką nuo didesnio galimo pavojaus vaiko sveikatai ir galbūt net ir gyvybei.
27. Kaip sekasi bendradarbiauti su vaiko tėvais vaiko daiktų perdavimo, informacijos gavimo (jei reikia sužinoti kokią nors informaciją apie vaiką, pavyzdžiui, apie vaiko sveikatą, vaistų vartojimą, alergijas ir pan.), susitikimų metu? Ar kyla kokių nors sunkumų? Jei taip, tai kokių.
Dažniausiai kyla sunkumų, dėl susitikimų organizavimo, tėvai nori žinoti visus globėjų duomenis, juos sekti. Priekaištauja dėl sveikatos priežiūros, nes kol vaikai augo biologinėse šeimose jie nesirgo, suserga tik pas globėjus, jokių ligų neturėjo. Kaip suprantama visa tai vyksta, nes vaikai tiesiog nebuvo tikrinami net profilaktiškai.
28. Kaip į susitikimus su tėvais reaguoja vaikai?
Visada labai laukia, o jeigu neįvyksta susitikimas, labai pyksta, nuliūsta, būna irzlūs. Tačiau kitų susitikimų laukia dar labiau, tikėjimas tėvais niekur nesumažėja. Iškyla sunkumų, kai tėvai susitikimų metų pradeda žadėti sunkiai įgyvendinamus dalykus, nurodo, kad per kitą posėdį juos susigražins, kad susimokės skolas už elektra ir vaikai galės pas juos grįžti. Kartais tėvai susitikimų metu ima kaltintis visus darbuotojus, budinčius globotojus, nuteikinėti vaikus prieš juos, vaikai jais patiki, todėl ima nebeklausyti, atsikalbinėti, fantazuoti, kad greitai grįš pas tėvus.

C. Vaikų reakcija dėl apgyvendinimo budinčio globotojo šeimoje, adaptacija joje.

19. Kokios dažniausiai būna vaikų reakcijos apgyvendinimo pas budinčius globotojus metu (arba perdavimo metu)?
Daug ašarų, iš paauglių keiksmazodžių, kartais grasinimų, bandymų pabėgti.
20. Kaip vaikams sekasi adaptuotis budinčio globotojo šeimoje?
Pirminė adaptacija trunka apie mėnesį laiko, kuomet visada lydi didelė trauma, įtampa. Būna, kad vaikai ima kaltinti save dėl paėmimo iš šeimos, jaučia savigraužą.

21. Kokia pagalba yra teikiama vaikų adaptacijos metu?
Psichologinė, konsultacinė.

D. Kompleksinių paslaugų teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje.

31. Ar vaikai, apgyvendinti budinčio globotojo šeimoje, turi sveikatos, elgesio, psichologinių, pedagoginių ir kt. sunkumų ir/ar problemų? Jei taip, ar galite papasakoti kokios jos?
Dažniausiai turi visų išvardintų variantų, nuo fizinių negalių iki protinių, pagrindinės problemos elgesio ir emocijų sutrikimai, vaikai tirti PPT tarnybų, paaugliai linkę save žaloti.
32. Kaip manote, kokios yra šių sunkumų, problemų priežastys?
Tėvų nesirūpinimas vaikai, apleistumas. Tėvai pasineria į girtavimą, nesirūpina vaikų poreikiais. Dažnai tai būna ir smurto pasekmės arba apleistų psichinės ir/ar protinės sveikatos padariniai. Tokie vaikai būna iš riziką patiriančių šeimų.
33. Kokia pagalba yra teikiama šiems vaikams? Kokie specialistai prisideda prie pagalbos vaikui teikimo?
Psichologai, psichiatrai, specialieji pedagogai, logopedai, koordinatoriai, socialiniai pedagogai.
34. Ar susiduriate su kokiais nors sunkumais koordinuodami ir teikdami pagalbą vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje? Jei taip, tai su kokiais?
Vis dar opi problema tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir išlikę seni stereotipai apie globą ir globėjus. Dažnai visi mato tik budinčio globotojo gaunamą atlygį, labai jį akcentuoja, nuvertina jo indėlį. O vaikai būna nurašoma, stigmatizuojami.
35. Kaip teikiant pagalbą vaikams prisideda budintys globotojai? Koks yra jų indėlis?
BG vykdantys visą vaiko priežiūrą, visur vaikus lydi, užtikrina jų pilnavertišką funkcionavimą pagal poreikius, amžių, užtikrina sveikatos priežiūrą, ugdymą, svarbiausia suteikia galimybę pasijusti svarbiu ir mylimu, pamatyti, kas yra šeima be alkoholio ir kokios plačios galimybės vaikui būti šiame pasaulyje svarbiu.

E. Bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais teikiant kompleksinę pagalbą vaikui, gyvenančiam budinčio globotojo šeimoje.

25. Ar pagalbos teikimas vaikams, gyvenantiems budinčio globotojo šeimoje, vyksta komandiniu principu? Jei taip, kokie specialistai įsitraukia į komandinį darbą?
Priklausomai nuo teikiamos pagalbos, tačiau dažniausiai vyksta komandinis darbas, į kurį įsitraukia psichologai, psichiatrai, specialieji pedagogai, logopedai, koordinatoriai, socialiniai pedagogai.
26. Ar su Jumis yra noriai bendradarbiaujama, ar sulaukiate pagalbos iš kitų specialistų?
Priklausomai nuo to, iš kurios institucijos reikia pagalbos. Su gydymo įstaigomis, psichiatrais sunku, su savo GC vidaus komanda, pagalba gaunama čia ir dabar.
27. Kokie yra didžiausi trukdžiai Jūsų veikloje?
Įstaigų nesuvokimas, kas yra Globos centras, kas yra globos koordinatorius, kas yra globėjas ar budintis globotojas, taikoma ta pati sena darbo praktika ir pan.
28. Ar galite pasidalinti savo sėkmės atveju koordinuojant ir teikiant pagalbą vaikui?
Per metus laiko 16 metų paauglė mergina koodinuojant, konsultuojant, teikiant pagalbą ir su labai didžiuliu budinčios globotojos indėliu išlipo iš alkoholio liūno, nustojo bėgti, pakeitė mokyklą iš profesinės į gimnaziją ir grįžo į šeimą.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ LAIKĄ IR ATSAKYMUS!